

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI FİNANS VE BANKACILIK ANABİLİM DALI
BANKACILIK VE FİNANS DOKTORA PROGRAMI**

**KREDİ GENİŞLEMESİ İLE POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ
İLİŞKİSİNİN ANALİZİ
- TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1980 – 2017) –**

HAZIRLAYAN

CEM SABUTAY TÜRKDÖNMEZ

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. ŞENOL BABUŞÇU

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 05 /07 /2022

Öğrencinin Adı, Soyadı: Cem Sabutay Türkdönmez

Öğrencinin Numarası: 21720203

Anabilim Dalı: Uluslararası Finans ve Bankacılık

Programı: Bankacılık ve Finans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof.Dr. Şenol Babuşçu

Tez Başlığı: Kredi Genişlemesi ile Politik Konjonktür Hareketleri İlişkisinin Analizi - Türkiye Örneği (1980-2017) -

Yukarıda başlığı belirtilen Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 26/ 05/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 05 / 07 / 2022

Prof.Dr. Şenol Babuşçu

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince desteğini esirgemeyen değerli eşim Dr.Dt. Candan Okay Türkdönmez'e, birlikte geçireceğimiz zamanlarından aldığım çocuklarım Duru ve Ali Poyraz'a, gösterdikleri sabır ve verdikleri destek için büyük bir teşekkür borçluyum.

Yönlendirmeleri için doktora tez danışmanım Prof. Dr. Şenol Babuşçu'ya, her konuda destek gördüğüm ve titiz çalışmasını örnek aldığım Prof. Dr. Adalet Hazar'a, kapısını her çaldığımda cevap veren, anlatmaktan yorulmayan, veri analizlerinde büyük emeği geçen Prof. Dr. Nihat Solakoğlu'na şükranlarımı sunarım.



ÖZET

Cem Sabutay TÜRKDÖNMEZ, Kredi Genişlemesi ile Politik Konjonktür Hareketleri İlişkisinin Analizi, Türkiye Örneği 1980-2017, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Doktora Programı, 2022

Ekonomik dalgalanmaların politik dalgalanmalarla ilişkili olup olmadığı literatürde uzun zamandır tartışılmaktadır. Politik konjonktür hareketleri kavramı özellikle iktidardaki politikacıların seçimleri kendi lehlerine çevirmek amacıyla seçimden önceki dönemde ekonomiyi manipüle etmeye çalıştıklarını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Kavram, geleneksel ve modern politik konjonktür hareketleri çerçevesinde şekillenmiştir. Zaman içinde çeşitli yazarların kavrama yaptıkları katkı ile geleneksel ve modern modellerin her ikisinin birden altında fırsatçı ve partizan modeller oluşmuştur. Seçimler politikacıların uyguladıkları ekonomik programın sonuçlarına göre iktidardan düşürülerek cezalandırıldıkları ya da yeniden seçilerek ödüllendirildikleri anlardır ve politikacılar için hayati önem taşırlar. Politikacılar seçimlerden hemen önce yapay bir refah yaratmak amacıyla makroekonomik araçlarla ekonomiye müdahale edebilirler. Bu araçlar para ve kredi politikası araçları olabilir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de 1980-2017 yılları arasında yapılan seçimlerden önce banka kredilerinde meydana gelen değişim ve siyasal iktidarların kredi büyümesini seçimlerde oylarını artırabilmek için tıpkı diğer makroekonomik değişkenlerde yaptıkları gibi bir araç olarak kullanıp kullanmadıklarını incelemektir. Literatürde politik konjonktür hareketleri ile çeşitli makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunsun da çalışmamızda 1980-2017 dönemini kapsayan sürede genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar öncesinde ve sonrasında Türkiye’de bankacılık sektöründe kredi büyümesi ile politik konjonktür hareketleri ilişkisi 3 ay ve yıllık bazda ele alınmıştır. Panel veri kullanılarak yapılan çalışma neticesinde 2000-2017 yılları arasında yapılan genel seçimlerle kredi büyümesi arasında güçlü biçimde pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu da ilgili dönemde politika yapıcıların politik konjonktür hareketleri kuramı kapsamında kredi büyümesini bir araç olarak kullandıklarını göstermektedir. Çalışma 2010-2017 dönemini kapsayacak şekilde 3 aylık verilerle de yapılmıştır. Bu dönemde ise kredi büyümesi ile seçimler arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Politikacıların seçimlerden hemen 3 ay önceki dönemde bankaların kredi büyümesini bir araç olarak kullanmaktan ziyade seçimlerden çok daha önceki süreçlerde kredi büyümesini bir araç olarak kullanmayı tercih ettikleri düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konjonktür Hareketleri, Politik Konjonktür Hareketleri, Kredi Genişlemesi ve seçimler

ABSTRACT

Cem Sabutay TÜRKDÖNMEZ, Analysis of the Relationship between Credit Expansion and Political Business Cycle, The Case of Turkey 1980-2017, Başkent University, Social Sciences Institute, Banking and Finance PhD Program, 2022

Whether economic fluctuations are related to political fluctuations has been discussed in literature for a long time. Politicians in positions of power, trying to manipulate the economy in the period before the elections in order to turn the elections in their favor is expressed as the concept of political business cycle. The concept has been shaped within the framework of traditional and modern political business cycle. Over time, opportunistic and partisan models have emerged under both traditional and modern models, with the contribution of various authors to the concept. Elections durations in which politicians are either punished by being overthrown or rewarded by being re-elected according to the results of the economic program they implement, therefore elections are of vital importance for politicians. Just before the elections, politicians can intervene with the economy with macroeconomic tools to create artificial welfare. These tools can be monetary and credit policy tools. The aim of this study is to examine the change in bank loans before the elections held between 1980-2017 in Turkey, and whether political governments use credit growth as a tool to increase their votes in the elections, just as they do in other macroeconomic variables. Although there are many studies examining the relationship between political business cycle and various macroeconomic indicators in literature, in our study, the relationship between credit growth in the banking sector and political business cycle in the banking sector in Turkey before and after the general elections, local elections and referendums covering the period 1980-2017 were analyzed on a 3-month and annual basis. As a result of the study using panel data, it has been determined that there is a strong positive and statistically significant relationship between the general elections held between 2000 and 2017 and the loan growth of banks. This shows that in the relevant period, policy makers used credit growth as a tool within the scope of political business cycle theory. The study was also carried out with 3 month data to cover the period of 2010-2017. In this period, however, there was no significant relationship between loan growth and elections. It is thought that the politicians preferred credit growth in the period before the elections, rather than using the credit growth of the banks as a tool in the period just 3 months before the elections.

Keywords: Business Cycle Movements, Political Business Cycles, Credit Expansion and elections

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ.....	6
1.1. Politika Ekonomi İlişkisi.....	6
1.1.1. Seçimler.....	7
1.1.2. Popüler iktisadi akımların görüşleri.....	8
1.1.3. Tercih edilen sanayileşme stratejisi.....	8
1.2. Konjonktür ve Konjonktür Hareketleri Kavramı.....	11
1.3. Politik Konjonktür Hareketleri Kavramı.....	15
1.3.1. Geleneksel politik konjonktür hareketleri modeli.....	21
1.3.1.1. Geleneksel fırsatçı politik konjonktür hareketleri modeli.....	21
1.3.1.2. Geleneksel partizan politik konjonktür hareketleri modeli.....	31
1.3.2. Modern (Rasyonel) politik konjonktür hareketleri modeli.....	34
1.3.2.1. Rasyonel fırsatçı politik konjonktür hareketleri modeli.....	34
1.3.2.2. Rasyonel partizan politik konjonktür hareketleri modeli.....	40
1.4. Politik Konjonktür Hareketlerine İlişkin Göstergeler.....	41
BÖLÜM II. KREDİ BÜYÜMESİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ.....	43
2.1. Para Politikası ve Para Politikası Araçları.....	44
2.2. Para Politikası Aktarım Mekanizmaları ve Aktarım Mekanizmalarının Teorik Dayanakları.....	46
2.2.1. Keynesyen yaklaşım.....	48
2.2.2. Monetarist yaklaşım.....	49
2.3. Parasal Aktarım Mekanizmalarının Kanalları.....	51
2.4. Kredi Görüşü.....	53
2.5. Bir Parasal Araç Olarak Banka Kredileri.....	57
BÖLÜM III. TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKALARININ MANİPÜLASYONU.....	60

3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.....	62
3.2. Zorunlu Karşılıklar.....	66
3.3. Aktif Rasyosu.....	67
3.4. Bankaların Politik Araç Olarak Kullanılması.....	68
3.4.1. Kamu bankaları.....	68
3.4.2. Kamu destekli garanti uygulamaları ve kredi garanti fonları.....	72
BÖLÜM IV. ANALİZ, VERİ SETİ VE METODOLOJİ.....	74
4.1. Araştırma Modeli, Değişkenleri, Araştırma Sorusu ve Hipotezler.....	74
4.2. Veri Seti ve Metodoloji.....	78
4.3. Yöntem.....	80
4.3.1. Paseran CD yatay kesit bağımlılığı testi.....	82
4.3.2. Breusch-Pagan/Cook-Weisberg testi.....	83
4.3.3. Wooldridge testi.....	83
4.3.4. Hausman testi.....	84
4.4. Bulgular.....	84
4.4.1. 1980-2017 dönemine ilişkin yıllık verilerle yapılan analizler.....	84
4.4.1.1. 1980-2000 dönemi yıllık verilerle yapılan analizler.....	88
4.4.1.2. 2000-2017 dönemi yıllık verilerle yapılan analizler.....	91
4.4.2. 2010-2017 Dönemine ilişkin 3 aylık verilerle yapılan analizler....	96
4.4.2.1. 2010-2017 döneminde 22 mevduat bankasının seçimler öncesine ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler.....	97
4.4.2.2. 2010-2017 döneminde 22 mevduat bankasının seçimler sonrasına ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler.....	99
4.4.2.3. 2010-2017 döneminde 31 mevduat ve yatırım bankasının seçimler öncesine ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler.....	102
4.4.2.4. 2010-2017 döneminde 31 mevduat ve yatırım bankasının seçimler sonrasına ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler.....	105
4.4.2.5. 2010-2017 dönemi için kamu bankalarının verileri ile yapılan analiz.....	107
SONUÇ.....	108
KAYNAKLAR.....	111

TABLÖLAR LİSTESİ

	sayfa
Tablo 1. Politik Konjonktür Hareketleri Modelleri.....	19
Tablo 2. Fırsatçı ve Partizan Modeller.....	20
Tablo 3. Siyasal Partilerin Ekonomik Amaçlarına Göre Önem Sıralaması.....	33
Tablo 4. Merkez Bankası Başkanları, Görev Yılları ve Görev Süreleri.....	64
Tablo 5. Bağımlı, Açıklayıcı ve Kukla Değişkenler.....	77
Tablo 6. İncelenen Dönemler ve Banka Sayıları.....	78
Tablo 7. 1980-2017 Yıllık Verilerle Yapılan Analiz.....	86
Tablo 8. 1980-2017 Yıllık Verilerle 9 Banka İçin Kredi Büyümesi Seçim İlişkisi	87
Tablo 9. 1980-2017 Yıllık Verilerle 9 Banka İçin Kredi/Aktif Büyümesi Seçim ilişkisi.....	88
Tablo 10. 1980 -2000 Yıllık Verilerle Yapılan Analiz.....	89
Tablo 11. 1980-2000 Yıllık Verilerle 15 Banka İçin Kredi Büyümesi Seçim İlişkisi	90
Tablo 12. 1980-2000 Yıllık Verilerle 15 Banka İçin Kredi/Aktif Büyümesi Seçim İlişkisi.....	91
Tablo 13. 2000-2017 Yıllık Verilerle Yapılan Analiz	92
Tablo 14. 2000-2017 Yıllık Verilerle 28 Banka İçin Kredi Büyümesi Seçim İlişkisi.....	93
Tablo 15. 2000-2017 Yıllık Verilerle 28 Banka İçin Kredi/Aktif Büyümesi Seçim İlişkisi.....	95
Tablo 16. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası Seçimler Öncesi Analiz İçin Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler.....	98
Tablo 17. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası Seçim Öncesi Kredi Büyümesi İlişkisi.....	99
Tablo 18. 2000-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası Seçim Öncesi Kredi/Aktif Büyümesi İlişkisi.....	99
Tablo 19. 2010-2017 22 Mevduat Bankası Seçim Sonrası Analiz İçin Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler.....	101
Tablo 20. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası İçin Seçim Sonrası Kredi Büyümesi İlişkisi.....	102
Tablo 21. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası İçin Seçim Sonrası Kredi/Aktif Büyümesi İlişkisi.....	102
Tablo 22. 2010-2017 31 Yatırım ve Mevduat ve Bankası Seçim Öncesi Analiz Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler.....	104
Tablo 23. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Öncesi Kredi Büyümesi İlişkisi.....	105
Tablo 24. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Öncesi Kredi/Aktif İlişkisi.....	105
Tablo 25. 2010-2017 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçimler Sonrası Analiz Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler	106
Tablo 26. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Sonrası Kredi Büyümesi İlişkisi.....	107
Tablo 27. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Sonrası Kredi/Aktif İlişkisi.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

	sayfa
Şekil 1. Konjonktür döngüsü.....	13
Şekil 2. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Konjonktürel Dalgalanma Dönemleri.....	15
Şekil 3. Orijinal Phillips Eğrisi.....	26



KISALTMALAR LİSTESİ

AR	Aktif Rasyosu
ECB	Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank)
IGLS	Yinelenen En Küçük Kareler (Iterated Generalized Least Square)
INC	Hindistan Ulusal Kongresi
NBER	Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik Araştırmalar Ulusal Bürosu (National Bureau of Economic Research)
NREGS	Ulusal Kırsal İstihdam Garanti Programı
OLS	En Küçük Kareler (Ordinary Least Squares)
POLS	Havuzlanmış En Küçük Kareler Yöntemi (Pooled Ordinary Least Squares)
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

GİRİŞ

Makroekonomik göstergelerde meydana gelen dalgalanmalar ekonomide belirsizlik yaratmaktadır. Bu dalgalanmalar çoğu zaman üretim, yatırım, istihdam gibi ekonominin ana unsurlarını ya kısmen ya da büyük ölçüde etkilemektedir. Dalgalanmalar belirsizlik yaratırken ekonomi yönetimi anlamında alınacak kararları da doğrudan etkiler. Oluşan bu ekonomik dalgalanmaların politik dalgalanmalarla ilgili olup olmadığı konusu literatürde uzun zamandan bu yana tartışılmaktadır. Çünkü gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermekle birlikte birçok ülkede ekonomi politikaları, seçimle gelen ve bu politikaları belirleyecek olan iktidarlar eliyle yürütülmektedir. Seçim zamanlarından hemen önce iktidarlar genişlemeci ekonomi politikaları uygulayarak ekonomide yapay bir refah yaratmak için çeşitli makroekonomik politika araçlarını kullanabilirler. Buna karşılık bir takım makroekonomik araçlar ise daha düşük yoğunlukta kullanılabilir. Burada amaçlanan konu iktidardaki partinin yeniden seçilmek için makroekonomik göstergelere bilinçli ve belirli bir program çerçevesinde müdahale etme isteğidir.

Seçimler, seçmenlerin politikacıları değerlendirdikleri, oyları ile mevcut yönetimin iktidarda kalmasını ya da iktidardan uzaklaşmasına karar verdikleri zamanlardır. Seçim zamanlarında siyasi partiler uyguladıkları ekonomik politikaların sonuçlarına göre seçmen tarafından cezalandırılır ya ödüllendirilir (Telatar, 1998).

Bu nedenle seçimler politikacılar açısından hayati önem taşımaktadır. Yeniden iktidara gelmek isteyen politikacılar seçimlerden hemen önce toplumun genel refah düzeyini artıracak araçları kullanarak ekonomiye müdahale etmek isterler. Bu müdahale para ve kredi politikası, maliye politikaları, döviz kuru politikaları vasıtası ile yapılabildiği gibi zaman zaman da dolaylı müdahale yöntemleri kullanılabilir. Bu yöntemlerden biri de piyasadaki toplam kredi miktarını artırmak ve parasal genişleme yaratmaktır. Böylece piyasada nispi bir para bolluğu, yapay ve geçici de olsa bir refah sağlanmış olacaktır.

Seçimlerin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini inceleyen ulusal ve uluslararası literatür; enflasyon, işsizlik, bütçe açığı, kamu harcamaları, faiz oranları, döviz

kurları gibi göstergeler açısından konuyu ele almış olup bu çalışmanın amacı Türkiye’de 1980-2017 yılları arasında yapılan seçimlerden önce banka kredilerinde meydana gelen değişim ve siyasal iktidarların kredi büyümesini seçimlerde oylarını artırabilmek için tıpkı diğer makroekonomik değişkenlerde yaptıkları gibi bir araç olarak kullanıp kullanmadıklarını incelemektir. Bu çerçevede çalışmada yanıtı aranacak sorular şu şekildedir: İktidarlar seçimlerden hemen önce çeşitli yöntemlerle bankaların verdiği kredi miktarının artmasını sağlayarak ekonomide parasal bir genişleme yaratıp yapay bir refah algısı oluşturmakta mıdır? Kredi artışı yapılması suretiyle piyasada yapay bir parasal genişleme sağlanıyorsa bu hangi yöntemle yapılmaktadır? İktidarlar belirtilen dönemlerde bankaları daha fazla kredi vermeleri için dolaylı ve direkt hangi yöntemlerle ve nasıl teşvik etmektedir?

Politikacılar yönetimdeyse yeniden seçilmek, muhalefette ise iktidara gelmek istemektedirler. Politikacılar açısından bu durumun belirlendiği nokta seçim anıdır. Seçmen seçim anında birtakım nedenleri dikkate alarak karar vermekte ve en fazla oyu alan siyasi parti ise iktidara gelmektedir. Seçmen bu kararını verirken politik, ideolojik ya da partizanca denilebilecek nedenlerle karar verebileceği gibi ekonomideki genel gidişata göre de karar verebilmektedir. Bu tercih seçim anında oluşsa da seçmen açısından karar verme süreci çoğunlukla seçimden önce başlamaktadır.

İktidarda olan politikacılar ekonomi politikalarından da sorumludur. Eğer bir siyasi parti iktidara talipse mevcut ekonomi politikalarına alternatif ya da bu politikaları tamamlayıcı bir ekonomik program önerisinde bulunmaktadır. İktidarda bulunan yönetim para ya da maliye politikalarını kullanarak ekonomiye yön vermektedir. Bu yön vermenin ivmesi, hızı ya da etkisi aynı zamanda demokratik kurumların gelişmişlik seviyesi ile de ilişkilidir. Gelişmiş demokrasilerde gaz/fren mekanizmaları daha etkin çalıştığından makroekonomik kararlardaki değişimler daha zor ve uzun süreçlerden geçerek alınsa da bu mekanizmaların daha az etkin olduğu ülkelerde sözü geçen kararlardaki değişim frekansı daha kolay olabilmekte, bu tip kararlar gelişmiş demokrasilere göre daha hızlı alınabilmektedir.

Bu durumda seçim mekanizmasının iki asli unsuru olan seçmen ve politikacılar nasıl hareket etmektedir? Seçmenler rasyonel midir yoksa seçimlerin hemen öncesindeki politikalara

göre mi karar vermektedirler. Politikacıların ideolojik tercihleri makroekonomik kararları nasıl ve ne ölçüde etkilemektedir?

Bu konuda mevcut literatür 1975 yılında W. Nordhaus'un yazdığı bir makale ile başlamaktadır. İngilizcede "political business cycle" diye adlandırılan bu terim Türkçeye çeşitli biçimlerde girmiş olsa da bu çalışmada "politik konjonktür hareketleri" terimi tercih edilmiştir.

Politik konjonktür hareketleri kavramı özellikle iktidardaki politikacıların seçimleri kendi lehlerine çevirmek amacıyla seçimden önceki dönemde ekonomiyi manipüle etmeye çalıştıklarını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca seçimden hemen önce oluşacak yüksek büyüme ve düşük işsizlik oranlarının mevcut iktidara olan destek ve güveni artıracığı da düşünülmektedir (Telatar,1998).

Çalışmanın ikinci bölümünde politik konjonktür hareketleri kavramına yer verilmiştir. Bu konudaki literatür çoğunlukla ikinci dünya savaşı sonrasındaki dönemde ortaya çıkmış ve kavram üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın merkezinde W. Nordhaus tarafından 1975'te yazılan "The political business cycle" başlıklı makale bulunmaktadır. Çalışmamızda bu makale baz alınarak, konunun kavramsal çerçevesi, kavramın nasıl ortaya çıktığı, ne gibi değişikliklere uğradığı konusu üzerinde durulmaktadır. Nordhaus tarafından ortaya atılan politik konjonktür hareketleri kavramı faydacı ya da oportünist yaklaşımı ifade etmesine karşılık, 1977'de Hibbs tarafından Nordhaus'un yaklaşımına alternatif olarak getirilen ideolojik ya da partizan yaklaşım ve bu yaklaşımların zaman içinde uğradıkları değişiklikler de incelenmektedir. Politik konjonktür hareketleri kavramına geleneksel ve modern olmak üzere başlıca iki bakış açısı bulunmaktadır. Bu bölümde hem geleneksel model incelenirken hem de rasyonel beklentilerin geçerli olduğu modern model incelenmiştir. Bununla birlikte her iki modelin de altında faydacı ve partizan alt modeller olduğu da görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Nordhaus (1975) dışında Lindbeck (1976) ve McRae (1977) tarafından geleneksel faydacı modele, Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Siebert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1990) tarafından modern faydacı modele, Hibbs (1977) tarafından geleneksel partizan modele ve son olarak da Alesina (1987) tarafından modern partizan modele

yapılan katkıların üzerinde detaylı bir biçimde durulmuştur. Literatürde bu konuya katkı yapan çalışmalara bu bölümde yer verilmiştir.

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin incelenmesini takiben üçüncü bölümde para politikası, para politikası araçları ve para politikası aktarım mekanizmaları üzerinde durulmuş, aktarım mekanizmaları konusunda Keynesyen ve Monetarist yaklaşımlar ele alınmıştır. Bu bölümde bir parasal aktarım mekanizması olarak banka kredisi konusu incelenmiştir. 1988 yılında Bernanke ve Blinder tarafından yayınlanan bir makale ile gündemde yer bulan bu mekanizma üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde para politikasının manipülasyonu konusu üzerinde durulmuştur. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) yapısı, kısa tarihçesi, para politikasını etkileme kapsamında hükümetlerin TCMB'na müdahale edip etmedikleri konusu incelenmiştir. Bu bölümde bankaların bir politik araç olarak kullanılıp kullanılmadığı konusunda literatürde yer alan çalışmalardan bahsedilmiştir. Özellikle dünya ve Türkiye'de bu hususla ilgili olarak kamu bankalarının durumu konusunda literatürde yer alan çalışmalara değinilmiş devamında ise kamu garanti fonları ve kredi garanti fonları konuları üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde ise ekonometrik analiz yapılmıştır. Oluşturulan model kapsamında bağımlı ve açıklayıcı değişkenler belirlenmiştir. Bu noktada model için iki ayrı açıklayıcı değişken oluşturulmuştur. Açıklayıcı değişkenlerden biri dönemin yıllık ya da aylık olarak ele alınmasına bağlı olarak kredi büyümesi, diğeri ise toplam aktif içindeki kredi hacminin bir önceki döneme göre büyümesidir. Bu iki bağımlı değişken için ele alınan açıklayıcı değişkenler TCMB borç verme faizi, işsizlik oranı, enflasyon oranı, mevduat/toplam aktif, hazine bonusu devlet tahvili/toplam aktif, faiz geliri/toplam aktif, gayrisafi yurtiçi hasıla olarak alınmıştır. Açıklayıcı değişkenlerin yanısıra genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar ise kukla değişkenler olarak analizde yer almaktadır.

Analizde panel veri yöntemi kullanılmış olup verilerden bir kısmı yıllık bir kısmı ise 3 aylıktır. Bunun nedeni 3 aylık verilerin özellikle 1980-2010 arasındaki dönemde ya hiç yayınlamamış olması ya da eksik yayınlanmasıdır. Belirtilen bu nedenlerle 1980-2017

dönemlerinde yıllık veriler ele alınmıştır. 1980-2017 dönemi kendi içinde 1980-2017, 1980-2000 ve 2000-2017 olmak üzere üç başlık altında analiz edilmiştir.

Bu verilerin dışında 2010-2017 dönemindeki 3 aylık veriler de incelenmiştir. Bu analiz yapılırken önce mevduat bankaları ve yatırım bankaları birlikte ele alınmış, sonra sadece mevduat bankaları ayrı ele alınmıştır. Bu bankaların kredi büyümeleri ve kredi/toplam aktif büyümelerinin seçimlerden 3 ay önce ve seçimlerden 3 ay sonraki dönemlerde nasıl değişiklik gösterdiği istatistiki olarak incelenmiştir.

Altıncı ve son bölümde ise yapılan çalışma ışığında elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

BÖLÜM I.

POLİTİK KONJONKTÜR HAREKETLERİ

1.1. Politika Ekonomi İlişkisi

İktisat politikasının tarihsel gelişimi içerisinde bazı teoriler ve bu teorilerin taraftarları için devletin ekonomik yaşama müdahale etmesi gerekli ve yararlı iken bazı teoriler ve taraftarları için ise istenmeyen bir durumdur. İktisat teorisi tarihi bir anlamda bunlar arasındaki mücadelenin tarihidir dersek yanlış olmaz. Buna rağmen devlet her gün çeşitli nedenlerle yeni kurumsal ve yasal düzenlemeler yapmakta ve ekonomik hayata müdahale etmektedir.

Politik iktisat bir taraftan iktisat ilminin kurallarını diğer taraftan da siyaset ilminin kurallarını inceleyen ve bu kuralları devletin ekonomik rolünü belirlemek, açıklamak amacıyla bir araya getiren bir bilimdir. Siyaset-ekonomi ilişkisi gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında gelişmekte olan ülkelerde çok daha önemlidir. Bu ilişki aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin neden sık sık ekonomik buhranlarla karşılaştığını da göstermektedir. Özellikle 1970’li yıllarda ortaya çıkan petrol krizi, ekonomide hâkim teori olan Keynesyen bakış açısını değiştirmiş ve ekonomik olayların sadece ekonomi biliminin kuralları ile açıklanamayacağı net bir biçimde görülmüştür. İktisadi olaylar siyasal, sosyal, antropolojik ve hatta dini meselelerle doğrudan ilişkili olabilmekte ve ekonomik olaylarda bu faktörlerin dikkate alınmaması ekonomik krizlerden çıkmayı da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte bahsi geçen tüm bu sosyal bilimler arasında ekonomiyle en fazla ilişkisi olan siyasettir ve iktisat ile siyaset arasındaki bu ilişki tek yönlü değildir. Neticede ekonomi ile siyaseti birlikte ele almak bir gerekliliktir (Savaş, 2016).

Bu noktada öne çıkan sorulardan en önemlisi; “siyaset ekonomi ilişkilerini belirleyen ve yönlendiren faktörler nelerdir?” sorusudur. Bu faktörleri şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

- Seçimler,
- Popüler iktisadi akımların görüşleri,
- Tercih edilen sanayileşme stratejisi.

1.1.1. Seçimler

Politika ekonomi ilişkisinde pek çok belirleyici unsur bulunsa da bu unsurlardan en önemlisi seçimlerdir. Seçimlerin üç temel fonksiyonu bulunmaktadır.

İlk olarak; seçimler, seçilmiş politikacıların performanslarının kontrol edilmesini sağlamaktadır. Bu kontrol vasıtası ile seçmen, politikacıların görev sürelerinin devam edip etmeyeceğini belirlemektedir. İkincisi; seçmenin en yetkin gördüğü politikacılara iktidarı kullanma olanağı sağlaması, üçüncü ise; seçmenlere ekonomik öncelikleri ya da ideolojik tercihleri ile tutarlı politikalar uygulayacak politikacılara oy verme imkânı verilmesidir.

Genel olarak “iktidar etme” hakkının dört ayrı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bunlar güç kullanma, manipülasyon, ikna etme ve otorite yöntemleridir. Güç kullanma; şiddet içeren ya da içermeyen fiziksel ve zihinsel baskı ve itaati sağlamayı ifade eder. Fakat gücünü ön plana çıkartmak suretiyle ya da güçle seçmeni yönlendirmek, iktidarlar açısından hem maliyetlidir hem de sürdürülemez bir durumdur. Bu yöntemin kullanılması daha çok savaş ya da ağır iktisadi ve sosyal krizlerin yaşandığı durumlarda gündeme gelmektedir. Bunun yerine manipülasyon ya da yönlendirme metodu siyasal iktidarlar açısından daha kullanışlı bir yöntemdir ve iktidarların daha fazla işine gelir. Seçmen üzerinde doğrudan güç kullanmadan yapılacak olan ve içinde aldatma olgusu barındıran manipülatif hareketler siyasal iktidarlar açısından daha fazla tercih edilecektir. Manipülasyon yöntemini esas alarak uygulanan iktisat politikalarının temel amacı iktisadi birimlerin sempatisini kazanmaktır. Bununla birlikte bu tip manipülatif iktisat politikaları ile istenilen hedeflere ulaşılabilmesi seçmen miyopluğuna bağlıdır. İkna etme politikasında ise siyasal iktidarlar istedikleri hedefler doğrultusunda seçmenleri yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu yöntemin başarılı bir biçimde uygulanması politikacıların güvenilirliğine ve politika uygulamalarının tutarlılığına bağlıdır. Otoritenin temeli ise başkalarının kararlarını test etmeksizin kabul etmektir. Otoritede emretme olgusu olması ve bu yetkinin aynı zamanda da yasal kabul edilmesi bu yöntemin etkinliğini artırmaktadır (Erdoğan, 2004).

1.1.2. Popüler iktisadi akımların görüşleri

İktisat teorisinin tarihsel gelişim süreci içinde farklı dönemlerde ortaya çıkan popüler akımların kamu kesiminin büyüklüğüne ilişkin farklı bakış açıları siyaset ekonomi ilişkilerine de yansımıştır. Devlet müdahalesine ilişkin iktisadi yaklaşımlar iki guruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi müdahaleciliği savunan Keynesyen yaklaşımlar diğeri ise müdahalenin gereksizliğine inanan Klasik, Monetarist ve Yeni Klasik yaklaşımlardır.

Keynesyen iktisatçılar piyasa mekanizmasının doğası gereği iktisadi faaliyetlerde sapmaların gözlemlenebileceğini ve bu durumda ekonominin kendi işleyişine terk edilmesinin ciddi iktisadi problemler yaratabileceği, bu açıdan da devletin bu durumlarda ekonomiye müdahale edebileceğini ifade etmektedirler. Bakış açısı; “devlet ekonomiye müdahale ettiğinde piyasa mekanizması yeniden doğal işleyişine dönecektir” şeklindedir.

Klasik yaklaşımda ise toplam arz konusu sermaye, emek ve teknoloji gibi kısa dönemde sabit kabul edilen değişkenlerin bir fonksiyonudur. Bir ekonomide belli bir dönemde üretilecek hasıla miktarı ve istihdam edilecek kişi sayısını talep düzeyindeki değişimden ziyade arz belirlemektedir. Klasik yaklaşımda devletin iktisadi hayata müdahalesi sınırlıdır. Klasik iktisatçılar piyasada meydana gelebilecek olumsuzlukların piyasa mekanizması içinde kendiliğinden ortadan kalkacağını ve devlet müdahalesinin sorunları çözmek yerine kalıcı istikrarsızlık oluşturacağını ifade etmektedirler.

Ekonomi politika ilişkisinde iktidarların bu iki iktisadi görüşten hangisine yakın olduğu ana belirleyici hususlardan biridir.

1.1.3. Tercih edilen sanayileşme stratejisi

İthal ikameci ve ihracata dayalı sanayileşme stratejisi olmak üzere iki tür sanayileşme stratejisi bulunmaktadır. İthal ikameci sanayileşme stratejileri iç talebe dönük üretim anlayışına sahiptir. Teşvik ve desteklerle korunan sektörlerde üretim yapan bu kesimler elde ettikleri karlar sayesinde ekonomik ve siyasi hayatta önemli bir konuma gelirler ve iktisat politikalarının hazırlanmasında da söz sahibi olurlar. Bunun sonucunda desteklere dayalı korumacı politikalar

süreklilik kazanır. Öte yandan ihracata dayalı sanayileşme stratejilerinde ise dış talebe dönük bir üretim süreci vardır. Bu sanayileşme stratejisi ise ancak dış talebi artırıcı politikalar uygulanarak sürdürülebilir (Erdoğan, 2004).

Politika ekonomi ilişkilerinde birtakım aktörler bulunmaktadır. Bu aktörler arasında sürekli ve karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.

Bu aktörler şunlardır:

- Bireyler ve firmalar,
- Karar alıcılar,
- Bürokratlar,
- Uzman kişi ve kuruluşlar,
- Medya.

Bireyler ekonominin asli unsuru olup hem arz hem de talep tarafında iktisadi sürece katkıda bulunurlar. Öte yandan bireyler siyaset sahnesinde seçmen, ekonomi sahnesinde ise tüketim faaliyetlerinde mikro karar vericilerdir. Tek bir bireyin seçmen olarak etkisi son derece sınırlıdır. Bireyin önemi bir seçmen gurubu içinde yer alması durumunda ortaya çıkmaktadır. Ekonomi politikalarının hem hazırlanmasında hem de uygulanmasında seçmen gruplarının önemli bir rolü vardır. Firmalar da tıpkı seçmen grupları gibi bir araya gelerek politika oluşturmak suretiyle ekonomi üzerinde etkili olabilmektedirler.

Aktörlerden bir diğeri ise karar alıcılarıdır. Karar alıcılar ekonomik faaliyet hacmini makro ve mikro düzeyde etkileyen birim ve organizasyonlardır. Siyasi partiler, politikacılar, sendikalar ve holdingler karar alıcılar arasında sayılabilir. İktidarı ele geçirmek ya da iktidarda kalma sürelerini uzatmak isteyen siyasal partilerin, seçmenleri objektif bir biçimde bilgilendirmeyeceği açıktır. Sendikalar ise üyeleri üzerinde etki yaparak ücret seviyesi, istihdam, kamu harcamaları, özelleştirmeler gibi birtakım ekonomik kararlar üzerinde etkili olmaktadır.

Politika ekonomi ilişkisindeki bir diğer aktör bürokratlardır. Bürokratlar kamusal faaliyetlerle ilgili topluma ve siyasal iktidara şeffaf bir biçimde bilgi aktarmak gibi bir görevle yetkilendirilmiş olsalar da bürokratik yozlaşma ya da bürokrasinin siyasallaşması topluma ve siyasal iktidara gereken şeffaf bilginin aktarılmasının önünde önemli bir engel olabilmektedir.

Bir diğerk aktör olan uzman kişi ve kuruluşlar bürokratlardan farklı olarak siyaset, ekonomi, istatistik, sosyoloji gibi konularda uzmanlaşmış kişiler olup çoğı zaman bu kişilerin görüşleri doğrultusunda kamuoyu oluşmaktadır.

Son olarak medya, topluma bilgiyi aktaran ancak aynı zamanda da eğer isterse toplumu manipüle edebilecek güce sahip son derece önemli bir aktördür. Özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde medyanın kamuya aktardığı bilgi seçmen miyoplugu, şeffaf olmayan örgütlenme yapısı gibi nedenlerle son derece önemli hale gelmekte ve yönlendirici olmaktadır. Özellikle holdinglere bağı medya kuruluşları bu holdinglerin çıkarları doğrultusunda yapacakları yayınlarla toplumun büyük kesimini yönlendirip tüm siyasal sistemi etkileyebilmektedirler (Erdoğan, 2004).

Politika ekonomi ilişkisinde bu yönlendirmelerin yapılabilmesi için kullanılabilecek birtakım araçlar vardır. Bunlar doğrudan ve dolaylı araçlar olarak iki kategoride incelenebilir. Hükümetler para ve kredi politikaları, maliye politikaları, döviz kuru politikaları gibi doğrudan araçları kullanmak suretiyle ekonomiye direkt müdahale edebilecekleri gibi dolaysız yöntemleri kullanarak da ekonomiye müdahalede bulunabilirler.

Hükümetler para ve kredi politikası araçlarını kontrol ederek piyasadaki likiditeyi artırıp eksiltmek suretiyle piyasaya müdahale edebilir. Para ve kredi politikaları kullanılarak yapılan manipölasyonlarda hükümetler para arzına müdahale edebilecekleri gibi paranın dolaşım ya da tedavül hızını da denetleyip kontrol edebilirler.

Para politikasının araçlarından biri de faiz oranları üzerinde yapılacak olan müdahalelerdir. Para politikası araçları katı, statik araçlar olmayıp dönemsel olarak farklılaştırılabilme özelliğine sahiptir. Öte yandan para politikası araçları kullanılırken kamuya detaylı açıklamalar yapmak ya da kamuoyunu ikna etmek gerekmeyebilir. İlgili otorite yapmış olduğu düzenleme ile para politikası aracını hemen yürürlüğe koyabilir. Bu açıdan para politikası araçlarının pratik olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte para politikası araçlarının bir başka özelliğı de kestirilemez olmalarıdır. Yani bir defa uygulanmaya başladıklarında kesin ve öngörülebilir sonuçları bulunmamaktadır (Savaş, 2016).

Öte yandan hükümetler maliye politikası araçlarını kullanarak da ekonomiye müdahale edebilmektedir. Bir devletin bütçesi gelirler ve harcama kalemlerinden oluşur. Hükümetler

kamu gelirleri ya da harcamalarına doğrudan ya da dolaylı müdahale yöntemleri kullanarak ekonomiye yön verebilmektedir.

Hükümetlerin müdahale yöntemlerinden bir diğeri de döviz kuru politikalarıdır. Para ve maliye politikalarının etkinliğini belirleyen önemli bir husus da döviz kuru politikalarıdır. Hükümetler sabit ya da dalgalı kur yöntemlerinden birini belirleyerek döviz kuru politikası oluşturur. Bu tercih hükümetlerin piyasaya müdahale boyutunu da göstermektedir. Bu yöntemlerin tamamı dolaylı iktisat politikaları olarak adlandırılırken diğeri yandan da dolaysız ya da direkt kontrol araçları da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ücret ve fiyat kontrolleri olmakla birlikte ücret düzeyinin belirlenmesi ve fiyat kontrollerinin uygulanması çok da kolay değildir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra takip eden bölümde konjonktür, konjonktür dalgalanmaları ve politik konjonktür hareketleri kavramı ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

1.2. Konjonktür ve Konjonktür Hareketleri Kavramı

Konjonktür kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu sözlüklerinde “geçerli durum” ve “her türlü durum ve şartın ortaya çıkarttığı sonuç” olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin ekonomi ile bağlantılı olması durumunda kullanılan ekonomik konjonktür ise ekonominin o anki durumunu ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

Öte yandan konjonktür hareketleri (business cycle) kavramı bir ülkenin ekonomik koşullarında dönemsel olarak meydana gelen iyileşme ve kötüleşme anlarını gösteren inişler ve çıkışlar anlamında kullanılmaktadır.

Literatürde en fazla kullanılan konjonktür hareketleri tanımı Burns ve Mitchell’e aittir. Buna göre konjonktürel dalgalanma liberal ekonomilerde meydana gelen ve ortaya çıktığı anda pek çok sektörü etkileyen bir genişleme ve daralma ile bunu yeniden takip eden yeni bir genişleme dönemi süreci olarak tanımlanmaktadır (Burns ve Mitchell, 1946).

Knoop “Business Cycle Economics: Understanding Recessions and Depressions from Boom to Bust” isimli kitabının önsözünde şu şekilde bir benzetme yapmaktadır. Polis kaldırırda yürüyen ve sarhoş olduğundan şüphelendiği birini durdurarak alkollü olup

olmadığını kontrol etmek için düz bir çizgide yürümesini ister. Sarhoş adamın verdiği cevap şudur: “Zevkle yapardım ama çizgi hareket etmeyi bırakmıyor.” Kapitalist ekonomiler de tıpkı bu adamın dediği gibi politika yapıcıların ve ekonomistlerin çabalarına rağmen düz bir çizgide hareket etmeyi beceremezler.

Öte yandan bu dalgalanmaların bazı özellikleri vardır. Bu dalgalanmalar periyodik değildir. Amerika Birleşik Devletleri’nde en kısa resesyon 1981-1982 döneminde 6 ay sürerken en uzun resesyon 1933 ila 1937 arasında 43 ay devam etmiştir. Aynı zamanda bu dalgalanmalar simetrik de değildir. Yine Amerika Birleşik Devletleri’nde genişleme dönemleri ortalama 39 ay sürerken resesyon dönemleri 18 ay sürmektedir. Bununla birlikte daralma dönemleri ile genişleme dönemlerinin sonuçları da aynı değildir. Öte yandan bu dalgalanmalar işgücü piyasasında olağanüstü büyük değişikliklere neden olmaktadır. Bunun yanı sıra gayrisafi milli hasılayı oluşturan yatırım, üretim, kamu harcamaları gibi bileşenler konjonktür hareketlerinden GSMH’nin kendisinden olduğundan daha fazla etkilenmektedirler (Knoop, 2015).

Haberler, ekonominin birbirini takip eden refah ve depresyon dönemleri bulunduğunu ifade ettiği çalışmasında bu refah ve depresyon dönemlerini işsizlik, üretim, tüketim gibi faktörlere bağlamıştır. Bu faktörlerde meydana gelen değişimlerin gücü ve süresi ise depresyon ya da refah dönemlerini belirlemektedir (Haberler, 1937).

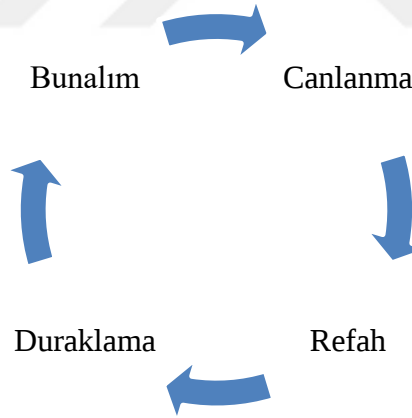
Refah ve depresyon dönemleri arasında salınan konjonktür dalgalanmaları dört aşamadan geçmektedir.

- Bunlardan ilki “canlanma evresi”dir. Ekonomi dip noktasına ulaştıktan sonra uygulanmaya başlanan makro iktisadi politikalar vasıtası ile işsizlik düşmeye başlayacak netice olarak ekonomik aktörlerin ekonomiye güveni yükselecek sonrasında da yatırımlar artacaktır.
- Canlanma evresinin ardından “refah evresi”ne ulaşılacaktır. Bu noktada yatırımlar artmış, ekonomik potansiyel yüksek bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Artan fiyatlarla oluşan artı değerler yeni yatırımları teşvik edecektir. Yatırımların artması demek aynı zamanda kredi talebinin de artması manasına geleceğinden faiz oranlarında bir yükselme görülür. Bununla birlikte emek piyasasına olan talep nedeniyle ücretler yükselmeye başlayacağı gibi aynı talep hammadde tarafında da olacağından hammadde fiyatlarında da artış görülecektir.

- Refah evresini “duraklama evresi” takip edecektir. Artan faizler yatırımların önünü kestiği kadar, artan mal ve hizmet fiyatları da tüketimi azaltacaktır. Yatırımların ve girişimciliğin azaldığı ve kazançların düştüğü bu dönemde yavaş yavaş ekonomik güvensizlik de artmaya başlayacaktır.
- Dalganın son aşaması ise “bunalım evresi”dir. Azalan karlar yerini zarara ve şirket iflaslarına bırakacaktır. Kapanan şirketler işsizliği artıracak, işsizlik neticesinde düşen gelirler tüketimi daha da azaltacak ve sonrasında toplumsal sorunlar oluşmaya başlayacaktır (Unay, 2001).

Aşağıdaki şekilden de görülebileceği üzere bir konjonktür dalgası boyunca zaman içinde ekonominin dip ya da tepe yaptığı noktalar oluşmaktadır. Bu noktada konjonktür hareketlerinin en önemli göstergelerinden birisinin gayrisafi milli hasıla olduğu söylenebilir. Bu tepe ve dip noktalarında gayrisafi milli hasıla da en yüksek/en düşük seviyelerine ulaşacaktır.

Şekil 1. Konjonktür Döngüsü



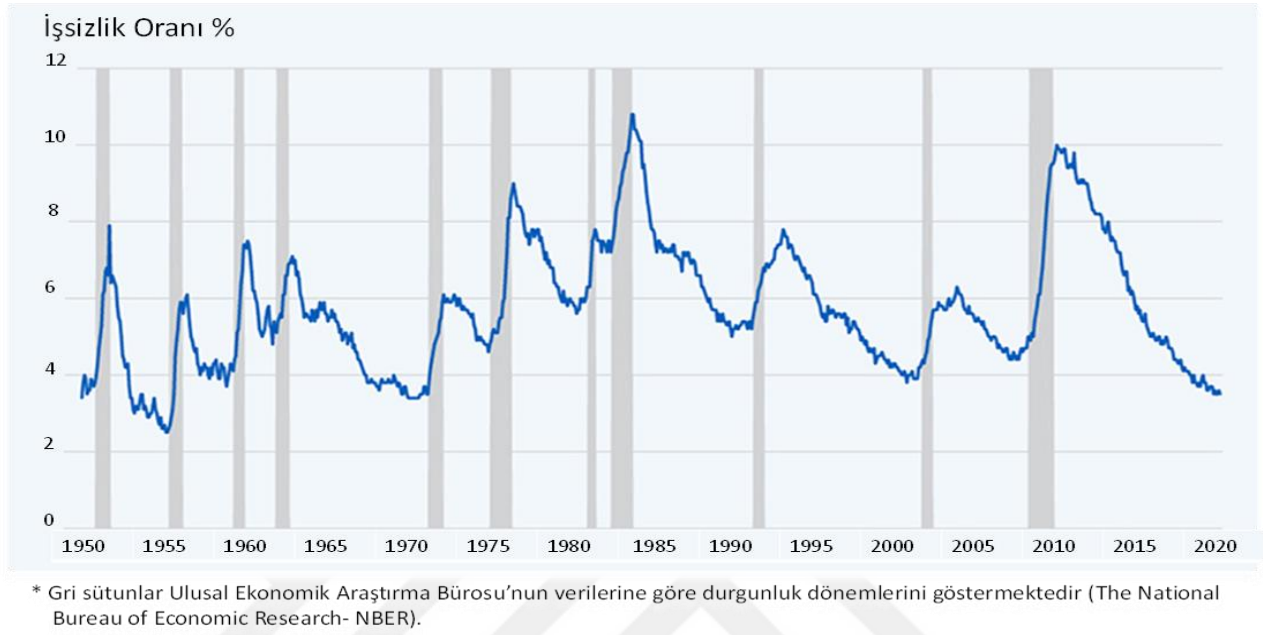
Lucas’a göre konjonktür hareketleri gayrisafi milli hasılanın farklı zaman dilimi ve genişlikte ve her defasında da trendden sapması şeklinde tanımlanmıştır (Lucas, 1976).

Konjonktür hareketlerinin önceden tahmin edilebilmesi ekonomik daralma ve büyüme dönemlerinin de tahmin edilmesi ve buna göre önlemler alınmasını sağlayacağından oldukça önemlidir.

Knoop'un ekonominin durgunluk ve genişleme dönemleri ile ilgili yaptığı çalışmasında yatırım harcamaları, (M1) para arzı, hisse senedi fiyatları, şirket karları, üretim endeksleri ve tüketici güven endekslerindeki değişimlerin konjonktür hareketlerinin öncü göstergeleri olarak öne çıkmakta olduğu ifade edilmiştir (Knoop, 2015).

Bu göstergelerde meydana gelen değişimler konjonktür hareketlerinin canlanma, refah, duraklama ya da bunalım evrelerinin öncü göstergeleri olması açısından önem arz etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik Araştırmalar Ulusal Bürosu (National Bureau of Economic Research - NBER) konjonktür dalgalanmalarının kronolojisini tutmaktadır. Bu kronolojik tablo ekonomik durgunluk ve genişlemeleri çerçeveleyen zirve ve diplerin tarihlerini göstermektedir. Durgunluk ya da resesyon, ekonomik faaliyetlerin zirve yaptığı müteakip dip ya da ekonomik faaliyetlerin en düşük olduğu nokta arasındaki dönemdir. Dip ve zirve arasında ekonomi bir genişleme dönemi içindedir. Aslında bir bakıma genişleme ekonominin normal durumudur. Çoğu durgunluk kısa sürse de ekonomin önceki zirve dönemine yeniden ulaşması uzun zaman alabilir. Ekonomik Araştırmalar Ulusal Bürosu'nun tuttuğu kronolojiye göre Amerikan ekonomisinde en son zirve Şubat 2020 de gerçekleşmiş ve Haziran 2009'daki dip noktasından sonra başlayan rekor ekonomik genişleme dönemi sona ermiştir. Büronun "durgunluk" tanımı ekonominin genelinde görülen ve birkaç aydan daha uzun süren ve ekonomik faaliyette önemli bir düşüşü içeren dönemi ifade etmektedir. Bu tanımda derinlik, süre ve yayılma gibi üç önemli kriter bulunmaktadır. Büro uhdesinde faaliyet gösteren bir komite, konjonktür dalgalanmalarının tarihlerini de belirlemekte ve buna yönelik çalışmalar yapmaktadır. Komite durgunluğa ilişkin tespitler yaparken gayrisafi yurtiçi hasılayı ekonomik faaliyetin en önemli ölçütü olarak görmektedir. Öte yandan komite, durgunluk dönemlerini belirlerken istihdamı da dikkate almaktadır. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki tablo Amerika Birleşik Devletleri'ndeki konjonktür hareketlerini göstermektedir. St. Louis Federal Reserve Bank kaynaklı tablodaki gri alanlar Büro'nun belirlemiş olduğu resesyon dönemlerini ifade etmektedir.

Şekil 2. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Konjonktürel Dalgalanma Dönemleri



Kaynak: <https://www.nber.org/research/business-cycle-dating>

1.3. Politik Konjonktür Hareketleri Kavramı

Ekonomik olayları sadece ekonomi bilimine ait verilerle açıklamak mümkün değildir. Ekonomiye sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji gibi pek çok bilimin de etkisinin olduğu bilinmektedir. Özellikle ekonomi ile siyasetin birbiri ile ayrılmayacağı günümüzde herkes tarafından kabul edilen bir olgu haline gelmiştir.

1929’da yaşanan “Büyük Ekonomik Depresyon” sonrasında ortaya çıkan kitlesel boyuttaki işsizlik, ikinci dünya savaşını takip eden 1960’lara kadarki dönemde birçok ülkede yaşanan hiperenflasyon sorunları, 1960’lardan itibaren bunun neticesinde ortaya çıkan düşük büyüme hızları, 1970’lerde ortaya çıkan petrol krizinin etkileri ile yeniden yaşanan ekonomik problemler Keynesyen politikaların sorgulanmasına neden olmuş ve iktisadi olayların sadece ekonomik yaklaşımlarla açıklanamayacağı bir kez daha görülmüştür (Akan ve Kanca, 2016).

Literatürde “political business cycle” olarak geçen politik konjonktür hareketleri konusu makroekonomik kavramlar ile seçimler arasındaki ilişkileri incelemekte olup politikacıların kendileri ya da temsilcisi oldukları parti lehine ve politik amaçları uğruna makroekonomik değişkenler üzerinde manipölasyonlar yaptıklarını ifade etmektedir (Ulmann, 2002).

Politik konjonktür hareketleri teorisi, makroekonomik dalgalanmaların politik sebeplerini araştırmaya çalışan bir akımdır. Yeni Politik İktisadın önemli bir alanı olarak kabul edilen bu akım; makroekonomi teorisi, sosyal tercih teorisi ve oyun teorisinin karşılıklı etkileşimi ile gelişimini sürdürmektedir (Erdoğan, 2004).

Buna göre aslında seçmen ile siyasi partiler tıpkı herhangi bir piyasada olduğu gibi belli dönemlerde bir araya gelmektedir. Bir mal ya da hizmet piyasasında arz ve talep nasıl bir araya gelir ve belli bir dengede fiyat oluşursa, politikacılar ile seçmenler de seçim zamanlarında bir araya gelmekte ve bu “piyasanın” dengesi bu noktada oluşmaktadır. Bir siyasal parti iktidardaysa iktidarını devam ettirmek isteyecek, eğer değilse iktidara gelmek için çaba sarf edecektir. Bu durumda yeniden iktidara gelmenin en etkili yöntemlerinden biri de ekonomi politikalarına yapılan müdahalelerdir.

Siyasal parti iktidardaysa iktidarını devam ettirebilmek ve yeniden seçilebilmek için makroekonomik politikalarla oynayıp geçici bir refah yaratabilir mi? Bu makroekonomik değişkenler hangileri olabilir? Hükümetler her makroekonomik değişkene müdahale edebilir mi yoksa bu durum sınırlı mıdır? Müdahaleye açık olan değişkenler seçmenin davranışını nasıl ve ne biçimde etkiler? Bu piyasanın eğer iki aktörü var ve bunlar seçmenler ve siyasal partilerse seçmen siyasal partilerin bu tutumlarına nasıl tepki verir? Ya da başka bir bakış açısı ile siyasal partiler makroekonomik değişkenleri manipüle ederken bunu salt yeniden seçilmek amacıyla mı yaparlar yoksa kendi yandaşlarını da işin içine dahil edecek partizan politikalar mı izlerler?

Türkçe literatüre; politik konjonktür dalgalanmaları, politik devresel dalgalanmalar, politik iş çevrimleri ya da politik konjonktür hareketleri olarak geçen bu kavram Türkiye’de zaman zaman “seçim ekonomisi” kavramı ile de eşleşmektedir.

Politik konjonktür hareketleri kavramını dar ve geniş anlamda olmak üzere iki kategoriye ayırmak mümkündür.

Dar anlamda kavram, seçim sonuçlarının makroekonomi üzerinde meydana getirdiği değişim olarak ifade edilebilir. Geniş anlamdaki politik konjonktür dalgalanmaları kavramı ise iktidar sahiplerinin seçmenin gelirini artırmak ya da ekonomiye birtakım teşvikler vermek suretiyle genişletici politikalara yönelmesi ve bunun seçim dönemlerinde bir döngü yaratacak şekilde olması anlamında kullanılmaktadır (Şen, 2006).

Politikacılar seçilebilmek ya da seçimlerde şanslarını artırabilmek için fırsatçı politikalar izlemektedirler. Bu nedenle seçimin hemen öncesinde, ekonomide hızlı büyüme ve düşük işsizlik sağlamak amacıyla toplam talebi arttırıcı politikalar izlerlerken, seçimi takip eden dönemlerde ya da seçildikten hemen sonra ise bu genişlemeci politikalar nedeniyle meydana gelen enflasyonist baskıları giderici politikalar uygulanmaya başlayacaklardır. Politikacıların seçim dönemlerinde uyguladıkları bu şekildeki fırsatçı politikalar her seçim döneminde tekrarlanarak politik konjonktürel dalgalanmaları meydana getirecektir (Özkan ve Tarı, 2010).

Seçim dönemlerinde uygulanan genişletici ya da daraltıcı makroekonomik politikalar makroekonomik değişkenler üzerinde ani ve kısa süreli dalgalanma etkisi yaratmaktadır. Politikacılar ya iktidarlarını devam ettirmek ya da iktidara gelebilmek amacıyla makroekonomik olgular üzerinde manipölasyon yaparlar. Seçimden önce para ve maliye politikaları kullanılmak suretiyle kamu harcamaları artırılıp vergi oranları düşürülerek seçmenlerin geliri yapay bir biçimde artırılır. Bu durum iktidardaki politikacıların oy oranını artırsa da politikacılar seçimi kazandığında canlanan ekonomi, enflasyon ve bütçe açıklarının artmasına neden olacaktır. Bu durum iktidardaki politikacıların bu sefer de daraltıcı politikalar uygulamasına neden olacaktır. Bu hareketler ekonomide önce bir canlanmaya neden olsa da ardından bir daralma meydana gelmesi kaçınılmaz olacak ve bu nedenle makroekonomik değişkenlerde bir dalgalanma meydana gelecektir (Buzdağı, 2015).

Politikacıların yeniden seçilmek amacıyla makroekonomiye yapmış oldukları bu müdahaleler ekonomiyi önce ısıtıp sonra soğutmakta ve bir yandan da ekonomide bir dur-kalk etkisi yaratmaktadır.

Politik konjonktür dalgalanmaları konusunda yapılan çalışmalar incelenirken kimi yazarların geleneksel ve modern yaklaşım olarak inceleme yapmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Geleneksel ve modern yaklaşım arasındaki en önemli fark geleneksel yaklaşımda politik devresel dalgalanmaların tanımının yapılmamış olması ve bu dalgalanmalar konusunda net varsayımlar ortaya atılmamış olmasıdır. Buna rağmen modern diye adlandırılan yaklaşımlarda ise kavramın tanımı yapılmış ve net varsayımlar ortaya konulmuştur (Parlaktuna ve Bahçe, 2006).

Geleneksel yaklaşımla ilgili ilk çalışma Kalecki tarafından 1943 yılında yapılmıştır. Kalecki 1943 yılında yaptığı çalışmasında ekonomistlerin büyük çoğunluğunun o dönemde bile tam istihdamın sağlanabilmesinin şartının kamu harcamaları olduğunu düşündüğünden bahsetmiştir (Kalecki, 1943).

Geleneksel yaklaşıma katkıda bulunanlardan biri de Akerman'dır. Akerman 1947'de yayınladığı çalışmasında politik ekonomik dalgalanmalardan bahsetmiştir. 1930'lardaki büyük buhran dönemi ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde Fransa'yı inceleyen Akerman ekonomik buhran dönemleri ile kabine değişiklikleri arasında yakın ilişki bulunduğunu ifade etmektedir (Akerman, 1947).

Frey ve Lawrence tarafından yapılan bir başka çalışmada ise siyasi sistemin politik konjonktür dalgalanmaları yaratmasının mantıksal olarak mümkün olduğu ve özellikle belirgin bir ideolojinin hâkim olmadığı ülkelerde bunun çok daha yüksek ihtimal oluşturduğundan bahsedilmiştir. İktidar partisi eğer gücü, yüksek bir oy oranı ile elinde bulunduruyorsa ve önümüzdeki dönemde de seçileceğine dair bir inanç varsa politikalarını kolay kolay değiştirmez (Frey ve Lawrence, 1968).

Kramer 1896 ila 1964 arasındaki dönemde Birleşik Devletler’de seçim esnasındaki davranışlarda nelerin etkili olduğuna ilişkin yapmış olduğu çalışmada ekonomik koşulların Amerika’daki seçimlerin sonuçlarını etkilediğine dair bulgulara ulaşmıştır (Kramer, 1971).

Tufte Amerika’da ara dönem Kongre seçimlerini incelediği çalışmasında Başkan ve ekibinin ekonomik performansının ara dönem seçimlerini etkilediğine dair kanıtlara ulaşmıştır (Tufte, 1975).

Politik konjonktür hareketleri konusunda yapılan bu kısa bilgilendirmeden sonra teorinin şu noktalarda gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür.

- Geleneksel fırsatçı politik konjonktür hareketleri teorisi,
- Geleneksel partizan politik konjonktür hareketleri teorisi,
- Modern fırsatçı politik konjonktür hareketleri teorisi,
- Modern partizan politik konjonktür hareketleri teorisi.

Bahsedilen bu konu aşağıdaki şekilde tablolandırılmıştır.

Tablo 1. Politik Konjonktür Hareketleri Modelleri

Geleneksel Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi	Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi
Fırsatçı/Oportünistlik Model	Fırsatçı/Oportünistlik Model
Partizan Model	Partizan Model

Politik konjonktür dalgalanmaları konusunda bir başka yaklaşımı da şu şekilde ifade etmek mümkündür. Politik konjonktür dalgalanmaları, yönetimde bulunan mevcut iktidarın ideolojik tutumu çerçevesinde partizan ya da fırsatçı olarak adlandırılabilirken seçmenlerin karar verme süreçleri açısından ise uyarlamacı beklentilerin ağırlıkta olduğu geleneksel modeller ve rasyonel beklentilerin ağırlık taşıdığı modern modeller diye de adlandırılabilir (Güdenoğlu, 2018).

Nordhaus fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları üzerinde çalışırken Hibbs partizan politik konjonktür dalgalanmaları modeli üzerinde yoğunlaşmıştır. Nordhaus ve Hibbs'in çalışmaları politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin ilk evrelerini oluştururken sonrasında rasyonel beklentiler teoriye uyarlanmıştır. Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1988) yapmış oldukları çalışmaları ile rasyonel fırsatçı modeller üzerinde durmuş, Alesina (1987) ise yapmış olduğu çalışmalar ile rasyonel partizan modelin gelişmesine katkılarda bulunmuştur (Cebeci, 2019).

Tablo 2.Fırsatçı ve Partizan Modeller

	Fırsatçı Modeller	Partizan Modeller
Uyarlamacı beklentilerin geçerli olduğu modeller (geleneksel modeller)	Nordhaus (1975) Lindbeck (1976) Mcrae (1977)	Hibbs (1977)
Rasyonel beklentilerin geçerli olduğu modeller (modern modeller)	Cukierman ve Meltzer (1986) Rogoff ve Siebert (1988) Rogoff (1990) Persson ve Tabellini (1990)	Alesina (1987)

Kaynak: Alesina, Alberto, Nouriel Roubini ve Gerald D. Cohen (1997). Political Cycles and the Macroeconomy, MIT Press, ABD, s. 2.

Bu noktada uyarlamacı beklentiler ile rasyonel beklentiler kavramlarına da açıklık getirmek gerektiği düşünülmektedir.

Adaptif ya da uyarlamacı yaklaşımların bakış açısından beklentiler geçmişte yaşanmış deneyimlere göre şekillenir. Yani ekonomik aktörler bir ekonomik değişkenin geçmişteki durumuna bakarak gelecekte oluşabilecek durumla ilgili olarak beklenti oluşturmaktadır. Rasyonel beklentiler varsayımına göre ise ekonomik hayatta yer alan unsurlar, başta firmalar ve bireyler olmak üzere ekonominin işleyiş süreçlerini rasyonel olarak algılamaktadırlar. Bu rasyonel algılarından dolayı da ekonomide meydana gelen gelişmelerin birbiri ile bağlantısını rasyonel biçimde değerlendirirler. Bu nedenle seçim dönemlerinde politikacıların ekonomiye

müdahale etseler bile politikacıların yaptıkları bu manipüle edici davranışları seçmen kavrayabilmekte ve buna göre tepki vermektedir.

Çalışmanın devam eden bölümünde geleneksel model ve modern/rasyonel model incelenmektedir. Geleneksel model kendi içinde geleneksel fırsatçı ve geleneksel partizan model olarak iki ayrı başlıkta incelenirken, Nordhaus, Lindbeck ve Macree'nin çalışmaları, geleneksel fırsatçı modele temel oluşturmakta, geleneksel partizan model anlatılırken ise Hibbs'in çalışmasına değinilmektedir. Öte yandan modern/rasyonel modelin incelenmesi de iki başlık altında yapılmaktadır. Modern/rasyonel fırsatçı modellerde Cukierman ve Meltzer, Rogoff ve Siebert, Rogoff, Persson ve Tabellini'nin çalışmaları incelenmekte, modern/rasyonel partizan modeller anlatılırken ise Alesina'nın çalışmaları üzerinde durulmaktadır.

1.3.1. Geleneksel politik konjonktür hareketleri modeli

1.3.1.1. Geleneksel fırsatçı politik konjonktür hareketleri modeli

Geleneksel fırsatçı politik konjonktür hareketleri modelinin ana varsayımı politikacıların yeniden seçilebilmek amacıyla makroekonomik araçlara müdahale ettikleridir (Çinko, 2006).

Bir diğer görüşe göre geleneksel fırsatçı modelin ana varsayımı ise makroekonomik politikaların hükümetler tarafından yeniden seçilebilme kaygısıyla manipüle edildiğidir (Erdoğan, 2004).

Geleneksel modellerde seçmenler uzak gelecekle ilgilenmezler. Seçmenlerin seçimlerden hemen önce meydana gelen olaylarla ilgili oldukları ve kararlarını yakın geçmişte olan ekonomik olaylara göre şekillendirdikleri düşünülür. Yani bu modele göre seçmen miyoptur.

Geleneksel fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları modelinde bazı ana varsayımlar bulunmaktadır. Bu varsayımlara göre;

- Politikacılar fırsatçıdır. Politikacıların siyasal amaçları yoktur. En önemli amaçları kendi kişisel çıkarlarını maksimize etmektir. Downs 1957 yılında yazdığı makalesinde hükümetlerin ekonomik hayata olağanüstü ölçüde etki ettiğini söyleyen çok sayıda

ekonomist olmasına rağmen bu etkinin gerçekten bahsedilen ölçüde güçlü olup olmadığı konusunda o güne kadar yapılan çalışmaların çok da açıklayıcı olmadığından bahsetmiştir. Downns'a göre hükümetlerin faaliyetleri daha çok dışsal bir değişkendir. Bununla birlikte kamu finansmanı konusu hükümetlerin en önemli karar alıcı oldukları noktadır. Hükümetler daha çok sosyal refahın maksimize edilmesi ile ilgilidir. Fakat sosyal refah kavramının ne olduğu ve nasıl maksimize edileceği konusu da tartışmalıdır. Downns hükümetleri toplumdaki tüm diğer paydaşları zorlama gücüne sahip olan iş bölümündeki kurumlardan biri ve nihai güç odağı olarak tanımlar. Demokrasilerde bir ya da daha fazla parti iktidara gelmek için mücadele eder. Bir parti ya da koalisyon diğer seçime kadar iktidarı elinde tutar. Kaybedenler kazananların iktidara gelmesini engellemeye çalışmazken kazananlar da bir dahaki seçime kadar kaybedenlerin rekabet yeteneğini elinden almaz ve yönetilen tüm akli başında ve yasalara saygılı vatandaşların bir oy hakkı vardır. Downns'un temel hipotezi şudur: Bir demokrasideki siyasi partiler politikayı kesinlikle bir oy kazanma ve iktidara gelme aracı olarak görürler. Amaçları önceden tasarlanmış belirli politikaları uygulamak ya da belirli çıkar gruplarına hizmet etmek değildir. Daha ziyade politikalarını formüle ederler ve makam kazanmak için çıkar guruplarına hizmet ederler. Buna göre demokrasilerde hükümetler her zaman alacakları oy sayısını maksimize etmeye çalışırlar. Siyasi partiler tıpkı piyasadaki iki ya da daha fazla sayıdaki oligopolün satış için yarışması gibi oy kazanmak için yarışmaktadırlar (Downns, 1957).

Downns çalışmasında ekonomik seçmen kavramını da ortaya atmıştır. Seçmen seçimlerde iki türlü karar verebilir. Bu kararlardan biri oy kullanıp kullanmama kararı diğeri ise oy kullanırsa bunu iktidardaki parti lehine ya da aleyhine kullanıp kullanmama kararıdır. Bu çalışmada ayrıca seçimler seçmenle siyasi partilerin bir araya geldikleri bir nevi piyasa olarak tanımlanmıştır. Bu piyasanın aktörlerinden biri olan seçmen oy kullanıp kullanmama ya da iktidar partisi lehine oy kullanıp kullanmama kararını verirken tıpkı serbest piyasadaki tüketici kavramında olduğu gibi bu piyasanın talep yönünü oluşturmaktadır. Öte yandan her piyasada olduğu gibi bu piyasanın da bir arz

yönü olacaktır. O da aldıkları makroekonomik kararlarla ekonomiye yön veren hükümetlerdir (Telatar, 2000)

- Seçmenleri aldatmak kolaydır. Çünkü seçmenler miyoptur. Seçmenler uzun dönemde iktidarın davranışlarına bakarak karar vermezler. Kısa vadeli politikalardan etkilenirler. İktidarların geçmiş performanslarını göz ardı ederek cari dönemdeki performansını göz önünde bulundururlar.
- Seçimlerin zamanlaması sabittir. Yani siyasal iktidarların seçim zamanını belirleme gibi bir alternatifleri olmadığı varsayımından hareket edilir. Eğer iktidar seçim tarihini belirleyebilirse ekonomiye ilişkin pek çok konuyu manipüle edecektir.
- Bu modelin ana varsayımlarından biri de hem para hem de maliye politikalarının siyasal iktidarın kontrolü altında olduğu varsayımdır. Bu varsayıma göre örneğin siyasal iktidarlara ve merkez bankaları birbirine çok benzer politikalar uygularlar.
- İktidarlara ekonomi politikalarını uygularken kendiliğinden hareket edebilirler. Yani politikacılar makroekonomik konularda karar alırken ekonomi politikaları üzerinde dışsal bir etki söz konusu değildir ve dışarıdan gelebilecek herhangi bir etkeni düşünmeden hareket edebilirler.

Geleneksel fırsatçı politik dalgalanmalar teorisine en önemli katkılar:

- Nordhaus tarafından 1975 de yayınlanan “The political business cycle”,
- Lindbeck tarafından 1976’da yayınlanan “Stabilization policy in open economies with endogenous politicians”,
- McRae tarafından 1977’de yayınlanan “A Political Model of the Business Cycle” isimli makalelerdedir.

Bahse konu her üç makale de geleneksel fırsatçı modele önemli katkılarda bulunduğundan bu makalelerde yer alan görüşlere sırasıyla değinilerek geleneksel fırsatçı politik konjonktür hareketleri teorisi biraz daha açıklanacaktır.

Ekonomik refah kavramının bugün ve gelecek arasındaki bir seçimden ibaret olduğunu belirten Nordhaus makalesinde iktidarı elinde bulunduranların gelecekte elde edilmesi muhtemel bir refah düzeyi ile bugün elde edilebilecek bir refah düzeyi arasında seçim yapmak durumunda olduklarını ifade etmiştir. Bugün iktidarların yapacağı tercihler gelecek nesilleri de etkileyecektir. İktidarlar bugün gelecek nesiller için otoyollar, altyapı yatırımları yapabilirler ya da bunları yapmayarak vatandaşlarının daha fazla tüketerek daha müreffeh koşullarda yaşaması konusunda tercih yapabilirler. Yönetimi elinde bulunduranlar bir anlamda gelecekteki refah ile bugünkü refah arasında seçim yaparlar. Bu seçim aynı zamanda politikacıların yeniden seçilip seçilemeyecekleri konusu ile de yakından ilgili olması nedeniyle politikacılar açısından büyük önem taşır. Politikacılar bizim kısaca “refah tercihi” olarak adlandırabileceğimiz bu konuda bir seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Bununla birlikte bireylerin ekonomileri hükümet politikaları ile doğrudan ilişkilidir. Politika yapıcıların gelecekteki refahı ya da şimdiki refahı tercih etmeleri bir kamu finansmanı kararıdır. Burada ana konu işsizlik ve enflasyon arasında bir seçim yapmaya dayanır. Seçmenler rasyonel bir biçimde fiyat istikrarı ve düşük işsizlik istese de bu ikisi arasındaki değiş tokuş (trade-off) habersizdir. Fiyat istikrarı ve işsizlik arasındaki bu değiş tokuş mekanizması üç ayı ya da 1 yılı kapsayacak kısa dönemlerde uzun döneme göre daha belirgin bir biçimde işler. Rekabetçi işgücü piyasalarında ve sendikalaşmanın yüksek olduğu sektörlerde işsizlik oranı düşüktür. Bu piyasalarda görece olarak işgücüne olan talep daha yüksektir ve grev kararlarının alınması bu piyasalarda oldukça maliyetlidir. İşsizlik ücret seviyesini, ücret seviyesi de fiyatlar genel düzeyini etkiler. Bununla birlikte işsizlik ve enflasyon arasında birbirini hemen etkilemeyen gecikmeli bir ilişki söz konusudur. Yüksek enflasyon, enflasyonun gelecekte daha da yükseleceği beklentisini artırır. İşçiler ve sendikalar ise bu beklenti yüzünden daha yüksek ücret talebinde bulunurlar. Bireyler fiyat istikrarını ve düşük enflasyonu yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik oranlarına tercih ederler. Peki bireyler neden işsizlik oranları ile ilgilenir? Çünkü işsizlik oranı artmaya başladığında hane halklarının gelirlerinde önemli düşmeler meydana gelecektir ve onların arasında da işlerini kaybedenler olacaktır. Yani işsizlik oranındaki artış hane halkı tarafından direkt hissedilir.

Öte yandan hane halkları işsizlik ile kıyaslandığında enflasyona karşı görece olarak daha az ilgilidir. Bunun üç önemli nedeni vardır: enflasyon ödemeler dengesi ile ilgilidir, etkin olmayan kaynak dağılımına neden olur ve gelir dağılımında sorunlara yol açar. Tüm bunların ışığında politik konjonktür hareketleri şu şekilde tanımlanabilir. Seçimden hemen sonra seçimleri kazanan ve iktidara gelen yönetim enflasyonla mücadele etmek için işsizliği nispeten yüksek bir seviyeye çıkartacaktır. Seçimler yaklaştıkça işsizlik oranı aşağıya doğru çekilmeye başlayacaktır. Seçimlerin hemen arifesinde ise işsizlik oranı en düşük noktaya kadar düşürecektir (Nordhaus, 1975).

Bu noktada şimdiki ya da geleceği tercih etmek makroekonomik açıdan enflasyon ya da işsizlik arasında bir tercih yapmak anlamına da gelmektedir. Pek çok araştırma seçimler esnasındaki seçmen davranışının bu iki husustan etkilendiğini göstermektedir.

Rasyonel bireyler fiyat istikrarını ve düşük enflasyonu tercih etseler de bu iki değişken arasındaki ilişkiden haberdar değildirler (Ulmann, 2002).

Geleneksel makroekonomi işsizlik oranı ile enflasyon arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu ifade eder. Klasik makroekonomi işsizlik ile enflasyon ilişkisini “Phillips Eğrisi” ile açıklamaktadır (Nordhaus, 1975).

Geleneksel fırsatçı modeller politik konjonktür hareketlerini açıklamaya çalışırken bunu Phillips Eğrisi’ni kullanarak yapmayı tercih etmektedirler. Fiyatlar genel düzeyindeki değişimler ile işsizlik arasındaki ilişki makroekonominin üzerinde çokça durduğu bir konu olup Phillips’den önceki ilk istatistiksel çalışma 1926’da Irving Fisher tarafından, ilk ekonometrik çalışma 1936 yılında iktisatçı Jan Tinbergen tarafından yapılmış, ilk istatistiksel dağılım diyagramı ise 1955’te A.J. Brown tarafından ortaya konulmuştur. Bununla birlikte bu konu Phillips’in adıyla anılmaktadır.

Phillips 1954’de “Stabilization policy in a closed economy” ismiyle yayınladığı makalesinde fiyatlardaki değişim oranı ile üretim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş, 1958’de yayınladığı “The relation between unemployment and the rate of change of money wage rates

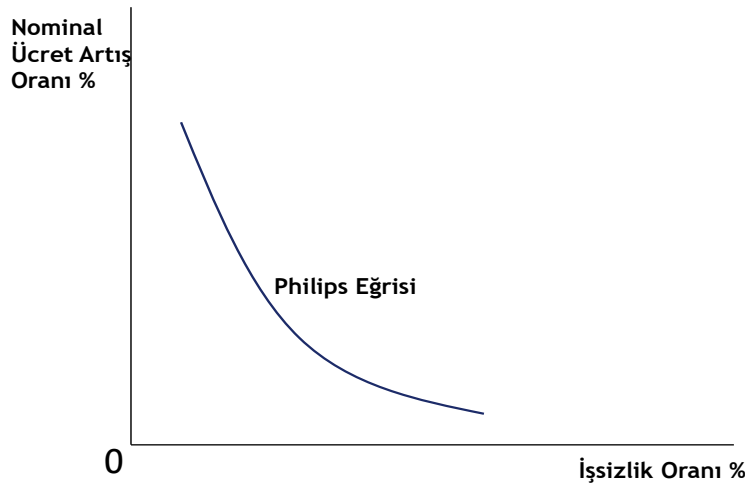
in the United Kingdom: 1861-1957” isimli makalesinde ise parasal ücretlerdeki değişim oranları ve işsizlik oranları arasında istikrarlı, tek yönlü ve doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu ortaya atarak “Phillips Eğrisi”ni ilk defa bu makalesinde orijinal halinde kullanmıştır (Büyükkakın, 2008)

Enflasyon ile işsizlik arasında kısa dönemli bir değiş tokuş (trade-off) olduğu konusu iktisadın en temel noktalarından bir olarak kabul görmektedir. David Hume 1752 yılında yazmış olduğu “Of Money” isimli makalesinde parasal genişlemenin etkilerinden bahsetmiş, söz konusu genişlemeden dolayı önce üretim ve istihdamı artırdığını ardından da fiyatlar genel düzeyinde bir artışa neden olduğunu ifade etmiştir.

Phillips’e göre parasal ücretlerdeki değişimi etkileyen faktörler şunlardır:

1. Emek talebi emek arzına göre daha yüksektir.
2. Ekonominin yükselme dönemlerinde, emek talebi arttığı ve işsizliğin azaldığı dönemlerde işverenler işsizlik oranının değişmediği ya da yükseldiği dönemlere kıyasla işçilere daha fazla ücret ödeme teklifinde bulunurlar.
3. Parasal ücretleri etkileyen üçüncü faktör perakende fiyatlarındaki değişim oranıdır.

Şekil 3. Orijinal Phillips Eğrisi



Parasal ücretlerdeki değişimle enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklayan orijinal Phillips Eğrisini enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde düzenleyenler ise Paul A. Samuelson ve Robert M. Solow olmuştur (Akkuş, 2012).

Phillips çalışmasında hiçbir zaman ulaştığı sonuçların özellikle işsizliğin azaltılmasına yönelik politikalar oluşturulmasında kullanılabileceğini iddia etmemiştir. Onun yerine Phillips Eğrisi'nin bir politika aracı olarak kullanılabileceğini savunanlar Samuelson ve Solow olmuştur. Samuelson ve Solow, Phillips'in yaptığı gibi nominal ücretlerdeki değişim oranları ile enflasyonu mukayese etmek yerine 1934 ve 1958 arasındaki yirmi beş yıllık dönemde işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi tahmin etmeye çalışmışlardır (Hall ve Samuelson, 2010).

Ekonomistler ekonomide kapasite kullanım seviyesi, enflasyon ve istihdam düzeyi arasında bir ilişki olduğu görüşündedirler. İşgücünün organize olduğu sendikalı piyasalarda düşük işsizlik aynı zamanda yüksek ücret anlamına da gelmektedir. Öte yandan bu piyasalarda grevin maliyeti de yüksek olduğundan bu durum işverenlerin parasal ücretlerde gerektiğinden fazla artış yapmalarına neden olmaktadır. İşsizlik parasal ücretleri etkilerken ücretler de fiyatları etkilemektedir. İşsizlik ve enflasyonun kısa dönemli ilişkisi uzun dönemli ilişkiye göre daha azdır. Yüksek enflasyon ekonomik aktörlerin enflasyonun gelecekte daha da yükseleceği beklentisine neden olur. Beklenen bu yüksek enflasyon oranı ise işçilerin ve sendikaların ücret artış taleplerini bir miktar daha artıracaktır. Yani işçiler nominal ücretlerinden ziyade reel ücret artışına bakacaklardır. Bireyler yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik oranları yerine fiyat istikrarı ve düşük işsizliği tercih ederler. Bireyler oy kullanırlarken mevcut yönetimin ekonomik performansını kendi öznel standartları ile karşılaştırır. Eğer mevcut yönetim bu öznel standarttan daha iyi performans gösterdiyse seçmen oyunu o aday lehine aksi durumda ise muhalefet adayı lehine kullanacaktır.

Bu bilgiler ışığında tipik “politik konjonktür hareketleri” şu şekilde çalışacaktır. Seçimden hemen sonra iktidarı eline geçiren yönetim enflasyonla mücadele edebilmek için işsizliği nispeten daha yüksek bir seviyeye taşır. Ancak seçimler yaklaştıkça işsizlik oranı aşağıya doğru

çekilecek ve hemen seçimin arifesinde ise işsizlik oranı en düşük noktasına ulaşacaktır (Nordhaus, 1975).

Nordhaus'un çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri özelinde Amerikan Merkez Bankası (FED) hayati bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte çalışmada yer verilen diğer ülkelerin merkez bankaları için aynı yorumda bulunmak pek mümkün değildir.

Öte yandan Nordhaus'a göre iktidardaki partinin performansını belirleyen seçmenler yeni gelişmeleri göz önünde bulundurmakta ve geçmiş gelişmelere daha az önem vermektedirler. Bu durumda iktidarı elinde bulunduran parti kendi çıkarları doğrultusunda karar vermektedir. Bu kararlar çoğu zaman gelecek nesillerin aleyhinedir. Ekonomi politikalarını yeniden seçilmek amacıyla manipüle eden iktidar partileri iktidara geldikleri ilk yıllarda sıkılaştırma politikaları uygulamakta ancak seçimlerin yaklaştığı dönemlerde ise genişlemeci ekonomi politikalarına ağırlık vermektedir. Seçimlerin yaklaştığı dönemlerde genişlemeci politikalar uygulanmasının amacı iktidarda bulunan partinin yeniden iktidara gelme arzusudur. İşte bu davranışlar ekonomide kısa dönemli istikrarsızlık meydana getirmekte ve politik konjonktür dalgalanmalarını oluşturmaktadır (Nordhaus, 1975).

Nordhaus ve diğerleri 1989 yılında politik konjonktür dalgalanmaları konusunda alternatif yaklaşımlar geliştirmişlerdir.

Buna göre gerçek yaşamda seçmenler ekonominin gidişatı ile ilgilenirken politikacılar güç peşinde koşarlar. Birçok makroekonomik çalışmada politik faktörler içsel bir değişken olarak değerlendirilirken politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımında ise tersine bir biçimde analiz edilen husus politik ve ekonomik faktörlerin birbirlerini nasıl etkilediği ile ilgilidir. Bu konuda şu beş bileşen öne çıkmaktadır:

1. Seçmenler: Seçmen davranışını ne yönlendirir. Ekonomik olayların seçmen davranışı üzerindeki etkisi nedir? Seçmenler rasyonel ve iyi bilgilendirilmiş midir yoksa irrasyonel ve bilgisiz midir? Seçmenler karar verirken geleceğe mi bakar yoksa geçmiş mi değerlendirir?

2. Siyasi Partiler: Politik liderleri motive eden güç nedir? Liderler oy maksimizasyonunu sağlamak amacıyla çalışırken oportünistik ya da faydacı amaçlarla mı yoksa ideolojik nedenlerle mi hareket ederler?
3. Ekonomik Yapı: Partiler ekonomide etkin midirler yoksa etkileri daha mı azdır? Örneğin maliye politikaları, transfer harcamaları, para politikası gibi politikalarda kim etkilidir ve bunlar hangi aktör tarafından kontrol edilir? (Başkan, Kongre ya da Merkez Bankası gibi)
4. Şoklar: Politika ve ekonomide oluşan şoklar nelerdir? Şoklar savaş, doğa olayları vb. gibi dışsal nedenlerle mi yoksa içsel sebepler mi ortaya çıkmaktadır?
5. Rekabetçilik: Partiler belirledikleri hedeflere ulaşabilirler mi? ya da seçmenleri tatmin etmeyen ve ideolojik hedeflerine ulaşamayan bir durumda mı kalırlar?

Bu hususlar politik konjonktür hareketleri konusunda yapılan çalışmalarda gündeme gelse de seçmenlerin rasyonel ya da irrasyonel olup olmadığı ya da siyasi partilerin oportünistik amaçlarla mı yoksa ideolojik gayelerle mi hareket ettikleri sorusu da önemli bir konu haline gelmiştir (Nordhaus ve diğerleri, 1989).

Lindbeck, 1977 yılında açık ekonomilerdeki stabilizasyon politikası ile politikacılar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ulusal stabilizasyon politikalarının zayıflığının nedenlerini inceleyen Lindbeck'e göre bu politikaların zayıflığının üç nedeni vardır. Bunlardan birincisi uluslararası ekonominin ulusal ekonomiyi etkilemesi, ikincisi açık ve kapalı ekonomilerde toplam talep yönetiminin yetersizliği ve üçüncüsü de politik sistemin fonksiyonlarının her zaman stabilizasyon politikası için gerekli olan iyi bir harmoni ile çalışmamasıdır. Ona göre makroekonomik dalgalanmalar ile piyasa aktörleri ve hükümetlerin davranışları arasında kayda değer bir etkileşim vardır. Başka bir deyişle ekonomik ve politik sistemler etkileşim halindedir. Makalede makroekonomik dalgalanmaların mekanizmalarına ilişkin geleneksel Keynesyen yorumdan farklı olarak bu dalgalanmaların nedenleri incelenmiş aynı zamanda bunları azaltıcı politikalarla ilgili bilgiler verilmiştir. Makroekonomik dalgalanmaların pazarı oluşturan bileşenlerle, hükümet davranışları bağlamında incelendiği çalışmada ekonomik ve politik sistem arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur. Pazarı oluşturan güçlere ya da bileşenlere bakarken uluslararasıdan çok ulusal faktörler üzerinde durulmuştur. Özellikle oldukça yüksek kapasite

kullanım oranlarına sahip ve belirgin biçimde açık ekonomilerde en az dört istikrar politikası olduğu üzerinde durulmuştur. Bunlar relatif fiyatları etkilemek için tasarlanmış politikalar, pazarı büyüten ve maliyeti artıran politikalar, arz yönetimine yönelik politikalar ve seçici talep yönetimi politikalarıdır (Lindbeck, 1976).

Lindbeck çalışmasında makroekonomik dalgalanmalarda hükümetlerin önemli bir fonksiyonu olduğunu ifade eder. Politikacıların davranışları nedeniyle normatif ya da pozitif diyebileceğimiz bu yaklaşıma göre politikacılar pazar hakkında yeterli bilgi sahibidirler ve idealist bir biçimde piyasanın gözeticisi ya da koruyucusu durumundadırlar. Downns'ın yaklaşımı ise- ki bu ilk yaklaşımın tersidir ve negatif bir bakış açısı ihtiva eder - politikacılar kendi çıkarlarının peşindedirler. Toplumun toplam çıkarı ve refahını düşünmek yerine kendi çıkarları ile ilgilenirler. Downns'ın da dediği gibi, ürünleri ya da malları karşılığında para elde etmek isteyen bir girişimci gibi politikacı da politikalarını “satarak” oy elde etme peşindedir. Bunun dışında daha eklektik ya da realist bir başka yaklaşım politikacıların davranışları konusunda bahsedilen her iki yaklaşımın bir kombinasyonudur. Seçim günü yaklaştıkça politikacıların davranışlarında da ilk ya da ikinci yaklaşımın ağırlık kazandığı karma bir durum oluşacaktır.

Son olarak bu bölümde MacRae'nin 1977 yılında yazmış olduğu “A political model of the business cycle” isimli makalesinden alıntılar yaparak geleneksel fırsatçı modeller konusunun anlatımı neticelendirilecektir. MacRae politik konjonktür dalgalanmaları incelediği çalışmasında seçmenin miyop olduğu varsayımından hareket etmiş ve 1957 ila 1972 arasındaki dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan Başkanlık seçimlerini incelemiştir. MacRae politik konjonktür hareketlerinin tesadüfi şoklara ve ekonomik dalgalanmaların yarattığı yapısal istikrarsızlıklar üzerinde yoğunlaştığını ifade ettikten sonra konjonktür hareketlerinin politik dalgalanmalardan kaynaklandığını belirtmiştir. MacRae de miyop bir seçmen varsayımından yola çıkmaktadır. Bununla birlikte enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişki ise dinamiklidir. İktidar partisi miyop seçmen ve dinamik enflasyon ve işsizlik ilişkisi arasında seçimlerdeki oy kaybını minimize etmeye çalışacaktır. Bu durum iktidarın ilk döneminde görece olarak yüksek işsizlik ve enflasyon, seçim dönemleri yaklaştıkça ise yine görece olarak düşük işsizlik ve enflasyon şeklinde oluşan politik konjonktür dalgalanmalarına neden olur. Seçimler bittikten hemen sonra

bile iktidardaki parti bir sonraki seçimlere odaklanacaktır. Bu nedenle iktidar partisinin ekonomi politikası sadece yaklaşan diğer seçimde oy kaybını minimize etmek üzerine kuruludur. Bununla birlikte politik konjonktür hareketlerini minimize etmek için bir yöntem var mıdır? sorusunun da cevabı aranmıştır. Bu yöntemlerden biri seçim periyodunu uzatmaktır, fakat bu demokratik olmayacaktır. Demokratik bir toplumda seçmenin hükümet üzerindeki kontrolü seçimler yoluyla olmaktadır. Bu durumda seçmen iktidardaki partinin seçmenin oy verme davranışına nasıl tepki verdiğini hesap ederek oy kullanmalıdır. MacRae bu davranışa stratejik oy verme adını vermiştir (MacRae, 1977).

Geleneksel fırsatçı modelin ortaya koyduğu varsayımların geçerli olmadığını ya da iktisat politikası uygulamalarının politik nedenlerle manipüle edildiği konusunda güçlü kanıtlar olmadığını söyleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Erdoğan, 2004).

Geleneksel fırsatçı modellerden kısaca bahsettikten sonra geleneksel partizan modeller üzerinde durulmaktadır.

1.3.1.2. Geleneksel partizan politik konjonktür hareketleri modeli

Geleneksel fırsatçı politik konjonktür hareketleri modelinden farklı olarak partizan model politikacıların partizan olduğu varsayımından hareket etmekte ve politikacıların siyasi tercihlerine göre Phillips Eğrisi üzerinde farklı noktaları tercih ettiklerini ifade etmektedir (Çinko, 2006).

Nordhaus'un politik konjonktür hareketleri konusunda 1975'teki ilk makalesini takiben 1977 yılında Hibbs tarafından "Political parties and macroeconomic policy" isimli makale yayınlanmıştır. Partizan model ya da yaklaşım 1977'de Hibbs tarafından politik konjonktür dalgalanmaları modeline katkı yapmak amacıyla geliştirilmiştir (Uhlmann, 2002).

Nordhaus yeniden seçilme arzusunda olan politikacıların kısa dönemli Phillips Eğrisi'ne odaklandıklarını söyler. Ona göre seçmen davranışını enflasyon ve işsizlik düzeyleri belirlemektedir. Nordhaus rasyonel bireylerin fiyat istikrarı ve düşük işsizliği tercih edeceklerini ya da bir başka deyişle hem seçmenin hem de politikacıların karar verme noktasında oportünist

davranış sergilediğini ifade ederken Hibbs, Nordhaus'un modeline katkı yapmak amacıyla 1977'de yazdığı makalesinde enflasyon ve işsizlik konularını analiz etmesinin yanı sıra bir yandan da siyasi partileri ve seçmenleri etkileyen sınıfsal etmenleri de dikkate almıştır. Çok partili bir siyasal modelde yelpazenin sağ ve solunda çeşitli siyasal partiler yer almaktadır. Bu partilerin iktidara geldiklerinde uygulayacakları ekonomi politikaları ise siyasi ideolojilerine göre şekillenecektir. Örneğin bazı partiler ekonomide kamunun payını artırmak isterlerken başkaları ise farklı ideolojik yapıları gereği özelleştirmeden yana olabilir. Bazı partiler iktidara geldiklerinde kamu yatırımlarına hız vermeyi planlarken diğer bazı partiler ise özel sektör yatırımlarının payını artırmak isteyebilir. Aslında bu bakış açısını gerçekleştirebilmek için siyasi partilerin ellerinde iktidara geldiklerinde kullanabilecekleri para ve maliye politikası enstrümanları bulunmaktadır. İdeolojilerdeki farklılıklar iktidara gelindiği taktirde uygulanması planlanan para ve maliye politikalarında da farklılık yaratacaktır. Aynı zamanda iktidara gelen partiler kendilerini iktidara taşıyan kitlelerin ekonomik çıkarlarına hitap edebilecek şekilde para ve maliye politikaları ile de oynayabilmektedirler.

Hibbs çalışmasında ikinci dünya savaşını takip eden dönemde kapitalist demokrasilerde sağ ve sol kanattan hükümetlerin makroekonomik politikalara bakış açısını ele almıştır. Çalışmada 12 Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkesindeki siyasal iktidarların siyasal yönelimleri incelenmiş, “solcu” diye nitelendirilebilecek iktidarlar tarafından yönetilen ülkelerde düşük işsizlik yüksek enflasyon, “merkez” ve “sağcı” diye adlandırılacak partilerin egemen olduğu siyasal sistemlerin bulunduğu ülkelerde ise yüksek işsizlik düşük enflasyon oranlarının tercih edildiği yapılar olduğunu ortaya koymuştur. Çeyrek dönemler itibariyle bahse konu ülkeler için zaman serisi analizleri yapılmıştır. Özellikle yapılan analizlerde Amerika Birleşik Devletleri'nde Demokrat Parti, Büyük Britanya'da İşçi Partisi'nin iktidarda olduğu zamanlarda işsizlik oranlarının aşağıya doğru düştüğü buna rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nde Cumhuriyetçi Parti, Büyük Britanya'da Muhafazakâr Parti'nin iktidarda olduğu dönemlerde ise işsizlik oranlarının yukarı yönlü hareket ettiği görülmüştür (Hibbs. 1977).

Hibbs'in çalışmasında siyasi partiler ve onlara oy verenlere ilişkin sınıfsal etmenler ön plana çıkmıştır. Nordhaus'un modelinde olduğu gibi iki partili bir politik sistemi inceleyen

Hibbs'in modelinde bir yanda işçi sınıfı ve sosyalistleri temsil eden demokratlar vardır. Bunlar düşük işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği gibi konularda hassas yaklaşımlar sergilerlerken enflasyon konusunda daha toleranslıdırlar. Hibbs'in modelinin diğer tarafında bulunan sağ eğilimli cumhuriyetçiler ve muhafazakârlar ise üst sınıfları ve sanayicileri ve büyük iş sahiplerini temsil etmektedir. Bu grup fiyat istikrarını ve düşük enflasyonu tercih ederken görece olarak yüksek işsizlik konusunda daha toleranslıdır. Hibbs'in çalışmaları 1846-1972 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bununla beraber bu çalışma ikinci dünya savaşı sonrasına yoğunlaşmıştır. Bu dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda yüksek işsizlik oranı ve düşük enflasyon arasında bir seçim yapma konusu bugünle kıyaslandığında çok daha önemli bir konuydu.

Hibbs'e göre siyasal partilerin ekonomik amaçlarına göre önem sıralaması şu şekilde olacaktır.

Tablo 3. Siyasal Partilerin Ekonomik Amaçlarına Göre Önem Sıralaması

Önem sıralaması	Sosyalist/İşçi	Merkez	Muhafazakar
	Tam İstihdam	Fiyat İstikrarı	Fiyat İstikrarı
	Gelir Dağılımı Adaleti	Ekonomik Genişleme	Ödemeler Bilançosu Dengesi
	Ekonomik Genişleme	Tam İstihdam	Ekonomik Genişleme
	Fiyat İstikrarı	Gelir Dağılımı Adaleti	Tam İstihdam
	Ödemeler Bilançosu Dengesi	Ödemeler Bilançosu Dengesi	Gelir Dağılımı Adaleti

Kaynak: Douglas A. Hibbs, Jr., "Political Parties and Macroeconomic Policy", The American Political Science Review, Vol. 71, No. 4, 1977, s.1467-1487.

Buna göre siyasal partiler siyasal tercihlerine göre hareket etmektedir. Sosyalist ya da işçi partileri ekonomi politikalarında tercih listesinin en üstüne tam istihdamı koymakta, ikinci sırada ise gelir dağılımı adaletine yoğunlaşmaktadırlar. Öte yandan merkez ya da muhafazakâr iktidarların ilk tercihi ise fiyat istikrarı olmaktadır. Merkez partiler ekonomik genişlemeyi ikinci

sıraya alırken muhafazakâr partiler ise ikinci sırada ödemeler bilançosu dengesi üzerinde durmaktadır.

Hibbs'in partizan yaklaşımına bir katkı da 1987 yılında Alesina'dan gelmiştir. "Macroeconomic Policy in a Two-party System as a Repeated Game" isimli makalesinde Alesina, iki partili bir sistemde enflasyon ve işsizlik konularına yaklaşım farkları üzerinde durmaktadır. Bu konuya modern partizan modellerde değinilecektir.

Çalışmada buraya kadar geleneksel model ile ilgili bilgi verilmiştir. Devam eden bölümde rasyonel modellerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

1.3.2. Modern (Rasyonel) politik konjonktür hareketleri modeli

Rasyonel modellerin geçmiş dönemlerle kıyaslandığında kuramın diğer yaklaşımlarından başlıca iki önemli farkı vardır. Bunlardan biri bu modelin "politika etkisizliği" varsayımına göre hareket etmesi diğeri ise bu dönemde rasyonalite kavramının ön plana çıkmasıdır. Politika etkisizliği varsayımına göre, makroekonomik politikalar ve bu politikalar içindeki para politikası enstrümanları reel ekonomik faaliyetleri etkileyemez. Öte yandan rasyonalite ilkesinin de geçerli olması varsayımına göre ise seçmenlerin sistematik olarak sürekli bir biçimde aldatılması söz konusu olamaz. O zaman hem rasyonalite hem de politika etkisizliği kavramlarının bir arada bulunduğu bu yeni modelde iktisadi faaliyetlerin sistematik ve düzenli bir biçimde normal yolundan saptırılabilmesi mümkün olmayacağından politika kaynaklı ekonomik dalgalanmaların söz konusu olamayacağı kabul edilmektedir (Çinko, 2005).

1.3.2.1. Rasyonel fırsatçı politik konjonktür hareketleri modeli

Bu model seçmenin rasyonel olduğu ve rasyonel kararlar verdiği olgusundan hareket etmektedir. Bu durumda eğer seçmen rasyonelse politikacıların makroekonomik araçlarla ekonomiye müdahale ederek ekonomi üzerinde yeniden seçilebilmek için manipülasyon yapma durumu söz konusu olmayacaktır.

Rasyonel fırsatçı modelde "yeterlilik" kavramından bahsedilmektedir. Bu kavramı farklı yazarlar farklı biçimde ele almışlardır. Nordhaus bu kavramı partilerin ekonomiye ilişkin her

türlü bilgiye erişebilmeleri ve bu bilgiyi etkili bir biçimde kullanabilmeleri kabiliyeti olarak tanımlarken, Alesina bu kavramı enflasyona neden olmayan bir ekonomik büyüme olarak ifade etmektedir. Rogoff'a göre "yeterlilik" kamu hizmetlerinin, örneğin düşük vergiler gibi minimum kamu kaynakları kullanılarak karşılanmasıdır. Rasyonel fırsatçı modele göre hem hükümetlerin "yeterlilik" dereceleri birbirinden farklıdır hem de hükümetler yeterlilik derecelerini seçmenlerle kıyaslandığında çok daha iyi bilmektedirler.

Öte yandan rasyonel seçmen davranışının ön kabulü politikacıların fırsatçı yaklaşımlarının ortadan kalkacağı anlamına gelmeyecektir. Politikacıların bu fırsatçı yaklaşımları göstermesini kolaylaştıran üç ana etken bulunmaktadır (Balerias ve Santos, 2000):

- Seçmen ve politikacı arasında asimetrik enformasyon,
- Rasyonel ihmalkarlık,
- Seçmen tercihinde zamanlar arası kutuplaşma.

Seçmen ve politikacı arasındaki asimetrik enformasyon konusunu şu şekilde açıklamak mümkündür. Politikacılar kendi yeterliliklerini bilseler de seçmenlerin politikacıların gerçek yeterlilikleri hakkında bilgisi yoktur. Diğer bir deyişle politikacılar ve seçmenler arasında asimetrik bilgi enformasyonu bulunmaktadır. Politikacılar bu bilgi avantajından yararlanmak isteyeceklerdir. Ancak bununla birlikte yine rasyonel modele göre seçmen rasyonel olduğundan ve politikacılar da yeniden seçilmek kaygısıyla fırsatçı davrandığından çerçeve sınırlanmaktadır. Yani rasyonel iktisadi birimleri uzun süre yanıltmak mümkün görünmemektedir (Çinko, 2005).

Örneğin yüksek enflasyonun görüldüğü ekonomilerde enflasyonun yukarı ve aşağıya hareket ettiği "dur-kalk" dönemlerine sık rastlanır. Seçmenlere yeterlilikleri olduğunu göstermek isteyen politikacılar yeniden seçilebilmek amacıyla seçimlerden hemen önce enflasyonu düşürmeye ya da baskı altında tutmaya çalışacaklardır. Aslında burada amaç kalıcı bir şekilde enflasyonu düşürmeye çalışmak yerine bir nevi "göz boyama" ile enflasyonun düşük olduğu algısını yaratmaktır. Hükümetler kısa dönemde bunu gerçekleştirmek için dış borç yükünü artırmayı bir enstrüman olarak kullanabilirler. Seçmen enflasyondaki dengelenmeyi

hemen fark etse dahi dış borç yükündeki artışı hissetmesi daha geç bir zamanda olacaktır (Stein ve Strep, 1997). Bu durum asimetrik bilgi enformasyonu için örnek teşkil edebilir.

Politikacıların fırsatçı yaklaşımlarını gösteren ikinci husus ise rasyonel ihmalkarlık kavramıdır. Buna göre tek bir seçmenin birey olarak seçim sonuçlarını etkilemesi mümkün değildir. Birey olarak seçmen politikacıların uygulamaları ile ilgili bilgi toplama girişiminde bulunamaz. İşte bu durum politikacıların fırsatçı yaklaşımlarda bulunmasına meydan veren bir diğer konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Politikacıların fırsatçı yaklaşımlarını gösteren üçüncü ve son nokta ise seçmen tercihinde zamanlar arası kutuplaşma konusudur. Tabellini ve Alesina tarafından gündeme getirilen bu konu cari dönemde yaşayan seçmenler ile gelecekteki seçmenler arasındaki bir kutuplaşmayı ifade etmektedir. Çalışmalarında bütçe açıklarının zamanlaması ve kompozisyonu üzerinde seçmen olan rasyonel bireylerin etkilerini inceleyen yazarlar cari ve gelecek dönem seçmenlerin tercihleri arasında bir kutuplaşma olduğu görüşündedirler. Bütçe açıkları aslında gelecek dönemdeki seçmenler için bir yük oluştursa da cari dönemdeki seçmenler için sanal da olsa refah artırıcı bir unsur olması bakımından tercih edilen bir husustur. Bunun farkında olan politikacılar ise gelirin gelecek dönem seçmenlerinin aleyhine işlediğini bildikleri halde cari dönem seçmenlerini memnun etmek amacıyla geniş bütçe açıklarına neden olacaklardır (Tabellini ve Alesina 1988).

Geniş bütçe açıklarının neden olduğu borçlanma dışında para politikası araçları da gelecek nesiller açısından bir yük oluşturmaktadır. Hükümetler cari dönem seçmenin refahını sağlayarak iktidarda kalma pahasına kamu açıklarını para arzını genişleterek finanse edebilmektedir (Çinko, 2005). Bu durum kısa vadede geçici bir refah sağlasa da uzun dönemde enflasyonu tetikleyerek toplam ekonominin aleyhine neticeler doğurmaktadır. Benzer bir biçimde hükümetlerin direkt para ve maliye politikalarına etkin araçlarla müdahale etmeden kullandığı bazı diğer yöntemler de söz konusu olabilir. Yasalar ve yönetmelikler yoluyla mevzuata yapılan müdahaleler de direkt para ve maliye politikalarına müdahale etmeden cari seçmenin lehine para ve maliye politikaları oluşmasına yol açabilmektedir.

Rasyonel fırsatçı politik konjonktür dalgalanmalar modeline en önemli katkılar Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu yazarların katkılarından kısaca bahsedilmektedir.

Cukierman ve Meltzer'e göre seçmenler ve politikacılar arasında asimetrik bir bilgi enformasyonu bulunmaktadır. Politikacılar yeniden seçilmek amacındadırlar ve bunu maksimize etmek için kurallara bağlı kalmak yerine takdir yetkilerini kullanarak isteğe bağlı ya da ihtiyari ekonomi politikaları uygulurlar. Bu durum yani ihtiyari politikalar uygulamaları aslında bir sosyal maliyet de doğuracaktır. Cukierman ve Meltzer çalışmalarında eğer tüm seçmenler hükümetlerle aynı enformasyona sahip olsalardı ya da politikacılar ile seçmenler arasında asimetrik bilgi enformasyonu bulunmasaydı bu sosyal maliyetin azalacağını göstermeyi amaçlamışlardır. Bu maliyeti ortadan kaldıracak şey anayasal düzlemde hükümetin bu bilgi avantajlarını ortadan kaldıracak kurallar oluşturulmasıdır. Bu tip kurallar ve anayasal sınırlandırmalar hükümetler ve kamuoyu arasındaki bilgi asimetrisini ve bundan kaynaklanan belirsizliği ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. İhtiyari politikalar uygulanması kamuoyu nezdindeki belirsizliği artırmaktadır. Tıpkı bir girişimcinin kar maksimizasyonu sağlama çabasında olması gibi politikacılar da yeniden seçilme peşindedirler. Hükümetlerin takdir yetkilerini kullanarak oluşturdukları bu politikaların gücü ya da etkisi ise hükümetlerin gelecekle ilgili yaptıkları tahminlerle ilgilidir. Daha iyi tahminler yapan hükümetler daha fazla refah üretecekler ve seçmenler tarafından tercih edileceklerdir.

Hükümetlerin gelecekle ilgili yaptıkları tahminler gerçekleştiği ölçüde de rasyonel seçmenler bunu deneyimleyecekler ve gelecekte de aynı başarıyı göstereceğini düşündükleri hükümetleri destekleyeceklerdir. Dolayısıyla mevcut iktidarın yeniden seçilmesi iktidar olduğu dönemdeki refah yaratma gücüne bağlı olacaktır. İktidarda bulunan hükümet görev süresinin sonunda seçimleri takip eden süreçte bir refah kaybına sebebiyet verse dahi kendi iktidarının sonlarına doğru refahı arttırmayı tercih edebilir. Bu durum ise seçim dönemleri ile bağlantılıdır ve yazarlar bu durumu “demokrasinin maliyeti” olarak adlandırmaktadırlar. Mevcut literatür halihazırdaki ve geçmişteki ekonomik performansın bir siyasi iktidarın popülaritesini etkileyebileceğini ve bununla birlikte hükümetlerin seçim zamanlarında kendilerine olan desteği artırabilmek için ekonomik politikalara müdahale ettiklerini göstermiştir. Bu çalışmada ise

rasyonel seçmenin oy verirken geçmişten çok geleceğe baktığı ifade edilmektedir. Öte yandan anayasal zeminde bir uzlaşma “demokrasinin maliyeti”ni sosyal refahın sağlanması için gereken esnekliği de kaybetmeden optimum noktada tutabilmektedir. Ancak anayasal bir uzlaşma da tek başına yeterli olmayabilir ve uygulama sorunları yaratabilir (Cukierman ve Meltzer, 1986).

Seçmenler ve hükümetler arasındaki asimetrik enformasyon ortadan kalktığında hükümetler ihtiyari ya da isteğe bağlı politikalar yerine anayasal kurallara bağlı kalacaklardır. Böyle olursa “demokrasinin maliyeti” ortadan kalkar (Güdenoğlu, 2018).

Rogoff ve Sibert 1988 yılında yazdıkları “Elections an macroeconomic policy cycles” isimli makalelerinde Nordhaus ve McRae’nin modellerinin uyarlamacı beklentileri (adaptive expectations) ihtiva ettiğini fakat sonrasında rasyonel beklentiler modellerinin ortaya çıktığını ifade ettikten sonra vergiler, hükümet harcamaları ve parasal genişleme gibi seçim dönemlerinde meydana gelen bazı makroekonomik göstergelerdeki değişimlerin bilgi asimetrisinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri ekonomilerine ilişkin yapmış oldukları çalışmalarda buna yönelik pek çok kanıt da ulaşımlardır. Çalışmada hükümetin yetkinliği kavramından bahsedilmektedir ve seçmenler yetkin hükümetlere oy vermeyi tercih edeceklerdir. Hükümetin yetkin olması demek mümkün olan en az gelikle kamu harcamalarının fonlanması manasına gelmektedir. Hükümetler kendi performanslarını seçmenlerden önce görecekler bununla birlikte seçmenler ise hükümetlerin yetkinliklerini gecikmeli olarak görebileceklerdir. Öte yandan kamu harcamalarının seçim yıllarında şekil değiştirdiğini, gözle görülebilen hizmetlerin (örneğin yol yapımı gibi) ön plana çıktığını bununla birlikte emeklilik fonları gibi sadece ortalama seçmenin ilgilendiği konuların ise geri planda kaldığını ifade etmişlerdir (Rogoff ve Sibert, 1988). Politik konjonktür hareketlerini bütçe süreci ile açıklamaya çalışan ve geleneksel modellerde açıklama yapmakta kullanılan Phillips Eğrisi ile açıklama yapmak yerine hükümetin bütçe problemiyle açıklamaya çalışan ilk yaklaşım Rogoff ve Sibert’in bu çalışmalarıdır (Güdenoğlu, 2018).

Rogoff devamden yazmış olduğu 1990 yılındaki “Equilibrium Political Budgeted Cycle” isimli makalesinde seçimlerin yapılma nedeninin kamusal mal üretimi yönetimini yapacak kişinin seçilmesi olduğunu ve aslında iktidarda bulunan kişinin bu konudaki geçmiş

tecrübesinden dolayı seçmenin bu kişi hakkında bilgi sahibi olduğu, ancak muhalefette olan ve iktidara talip olan kişinin ise nüfus arasından rastgele seçilen biri olduğunu belirtmiştir. Buna göre seçmenler bu iki kişi arasında bir tercih yapmak durumunda kalmaktadır. Rogoff, Nordhaus'un politik konjonktür hareketleri konusunda Phillips Eğrisi ve seçmenlerin miyopluğu konusundaki görüşlerinde iki önemli sorun olduğunu ifade etmektedir. İlki seçim dönemlerinde para miktarındaki artış çok beklenen bir neticedir. Bir diğeri ise seçimlerden önce uygulanan makroekonomik politikalar ve seçimlerin gerçekleştiği süre arasında bir zaman dilimi vardır ve bu zaman dilimi seçmenlerin seçim sonrasındaki dönemde bekledikleri refaha göre seçmenleri yönetebilmek amacıyla kullanılabilir. Rogoff, Keynesyen politikalara dayalı çalışmaların işsizlik ve enflasyon gibi ulusal çıktılar üzerine yoğunlaştığını ifade ettiği çalışmasında bu durumun karışık neticeler ortaya çıkarttığını ifade etmiş ve “politik bütçe döngüsü” yaklaşımı ile vergiler, transfer harcamaları ve hükümetlerin tüketim harcamaları üzerine yoğunlaşmıştır. “Politik bütçe döngüsü” çalışmasını Japonya ve Meksika gibi siyasal sistemi tek partinin domine ettiği ülkelerde de uygulayan Rogoff siyasal sistemi tek partinin domine ettiği ülkelerde dahi iktidar sahiplerinin seçimi daha yüksek bir oyla kazanmak istediklerini ifade etmiştir (Rogoff, 1990).

Rogoff'un modeline göre seçmen ve iktidar sahipleri arasında bilgi asimetrisi bulunmaktadır. Bu durumda seçimin olmadığı yıllarda iktidarda bulunanlar tam bilgiye dayalı maliye politikaları uygularken seçmen ise bu bilgiye gecikmeli ulaşmaktadır. O açıdan seçim olmayan yıllarda ekonomide dalgalanma oluşmayacaktır. Seçimin olacağı dönemlerde ise iktidar partisi seçmene yetkinliğine ilişkin bir işaret göndermek isteyecek ve maliye politikası araçlarında genişlemeye gidecektir. İşte seçimin olmadığı yıllarında iktidar sahiplerinin tam bilgiye dayalı, seçimin olduğu yıllarda ise yetkinlik şoku yaratmayı amaçlayan maliye politikası tercihleri politik bütçe döngüleri yaratacaktır (Güdenoğlu, 2018).

Persson ve Tabellini modeli ise hükümetlerin yetkinliği kavramının ölçülmesinde en önemli faktörün para politikası araçları olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre hükümetler uygulayacakları politikalar ile yeniden seçilmeyi garanti etmek adına seçmenlerini memnun etmek durumundadırlar. Ancak bununla birlikte eğer mevcut iktidar yeniden görev başına gelmezse gelecekte uygulanması muhtemel ekonomi politikalarında da belirsizlikler meydana

gelecektir. Bilindiği üzere geleneksel fırsatçı modeller seçmenler irrasyoneldir. Halbuki Persson ve Tabellini modelinde seçmenler rasyonel ve ileri görüşlüdür ve muhalefet ve hükümet olmak üzere iki partili bir sistem bulunmaktadır (Persson ve Tabellini, 1990).

1.3.2.2. Rasyonel partizan politik konjonktür hareketleri modeli

Alesina 1987 yılında yazmış olduğu “Macroeconomic policy in a two party system as a repeated game” başlıklı makalesi ile daha önce Hibbs’in ortaya atmış olduğu partizan modele rasyonellik kavramını eklemiştir. Buna göre ekonomik aktörler beklentilerini rasyonel olarak belirlemektedirler. Alesina ekonomik döngü ile politik döngü arasındaki ilişkileri incelediği makalesinde klasik politik konjonktür dalgalanmaları ile ilgili olarak literatürden farklı bulgulara ulaşmıştır. Bu makalenin öngörüsü Amerika Birleşik Devletleri’nde Cumhuriyetçi Parti’nin iktidara geldiği ilk dönemlerde resesyon gözlemlendiği buna karşılık Demokrat Parti iktidarlarının ilk dönemlerinde ise büyüme ve yüksek enflasyonla karşılaştığı şeklindedir. Her iki tip yönetimde de iktidarın ilerleyen dönemlerinde ise büyümenin neredeyse aynı olduğu ancak Demokrat Parti iktidarlari boyunca enflasyonun daha yüksek seyrettiği görülmüştür (Alesina,1987).

Rasyonel partizan modelin bazı temel varsayımları bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Beklentileri esas alan Phillips Eğrisi analizi geçerlidir.
- Enflasyon beklentileri rasyoneldir.
- Para ve maliye politikası araçları kullanılmak suretiyle politika belirleyiciler toplam talebi etkilemek suretiyle enflasyonu doğrudan kontrol edebilirler.
- Politikacıların farklı ideolojileri bulunmaktadır ve bu ideolojilere göre politika oluştururlar. Örneğin sol eğilimli partiler, sağ eğilimli partilerle kıyaslandığında istihdam ve büyüme hedeflerine odaklanırken enflasyonu göz ardı edebilirler.
- Seçmenler bu ideolojik farklılıkları görmektedir ve kendi ideolojilerine göre siyasi partileri desteklemektedirler.
- Son olarak işsizlik, enflasyon ve büyüme sadece geçici bir süre için doğal düzeylerinden sapabilirler ve bu sapma seçim sonuçlarının belirsizliğine bağlıdır.

Alesina, Nordhaus'un aksine seçmenlerin oylarını rasyonel biçimde kullandıklarını ifade etmektedir. Alesina'ya göre siyasi sistem ile makroekonomi arasındaki ilişki iki farklı açıdan incelenebilir. Downs 1957 yılında yazdığı makalesinde siyasi partilerin tek amacının görevde kalmak olduğunu, uyguladıkları politikaların ekonomi üzerindeki etkilerini sadece seçmenlerin seçim tercihleri açısından değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Alesina'ya göre bu Nordhaus ve McRae'nin de yaklaşımlarının temelini oluşturur. Öte yandan ikinci bir yaklaşım ise literatürde daha az işlenmiştir. Buna göre farklı partiler farklı seçmenlere hitap ettiklerinden ekonomi politikalarında da farklı tercihlere sahiptirler. Alesina'ya göre farklı partiler farklı ekonomi politikaları tercih edeceklerdir. Bir parti iktidara geldiğinde ya kendi seçmenleri için kısa vadeli faydaları en üst düzeye çıkartabilecek bir politika izleyebilir ya da farklı bir politika uygulayarak uzun vadede hem kendine oy veren hem de vermeyen kitleler için fayda maksimizasyonu sağlayabilir (Alesina, 1987).

Rasyonel beklentiler yaklaşımında ekonomik unsurların rasyonel olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla ekonomik birimler partizan politik etkileri dikkate alacaklardır. Alesina tarafından geliştirilen modelde ise şöyle bir durum söz konusudur. Seçimlerden önceki süreçte kimin seçimi kazanacağı ve gelecekte iktidara gelecek hükümetin ne tür ekonomi politikaları uygulayacağı belirsizdir. Bununla birlikte her bir ekonomik birim gelecek bir dönemde iktidar olabileceğini düşündükleri siyasi partinin mevcut politikalarını dikkate alarak bir enflasyon tahmini oluşturacaktır. Ancak kimin iktidar olacağı belli olmadığından bu enflasyon tahminleri sadece bir tahminden ibarettir ve reel enflasyon seçim sonucunda belirlenecektir. Yani rasyonel partizan model enflasyon ve büyüme oranındaki sapmaların nedeni seçim sonuçlarının belirsizliğidir. İşte bu noktada belirsizlik kavramı ortaya çıkmaktadır. Seçim sonuçlarının belirsizliği ne derece yüksekse enflasyon ve büyüme oranının da doğal mecrasından sapması o nispette yüksek olacaktır (Savaş, 2004).

1.4. Politik Konjonktür Hareketlerine İlişkin Göstergeler

Bu noktaya kadar yapılan incelemelerden de görüleceği üzere özellikle politik konjonktür hareketleri konusu daha çok iki partinin egemen olduğu Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere

gibi ülkeler açısından geçerli iken koalisyon hükümetleri tarafından yönetilen ülkelerde bu hareketleri saptamak zorlaşmaktadırdır.

Bununla birlikte ister partizan olsun ister fırsatçı, politik konjonktür hareketlerini saptama konusunda başlıca iki gösterge olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan biri yapılan politika değişimleri neticesinde ortaya çıkan bazı temel makroekonomik değişkenlerdeki dalgalanmadır. Özellikle enflasyon, işsizlik ve büyüme oranları başlıca ekonomik değişkenlerdir. Bir diğeri ise mali ve parasal araçlardaki değişikliklerdir. Maliye politikası direkt olarak hükümetlerin kontrolünde olduğundan bu yöntem daha fazla kullanılmaktadır.

BÖLÜM II.

KREDİ BÜYÜMESİ VE POLİTİKA İLİŞKİSİ

Çalışmanın bu bölümüne kadar politik konjonktür hareketlerinin kavramsal çerçevesine yer verilmiştir. Bu bölümden itibaren hükümette bulunan siyasi partilerin ve hükümetlerin Türkiye’de para politikası araçlarından biri olan kredi mekanizmasına olan etkilerine yer verilmektedir.

Ancak bu noktaya geçmeden önce belirtilen konu ile direkt alakalı olması nedeniyle para politikasına, para politikasının ekonomiye hangi vasıtalar yoluyla aktarıldığına ilişkin para politikası aktarım mekanizmalarına değinmekte de fayda olduğu düşünülmektedir. Bu aşamada para politikası aktarım mekanizmalarına “Keynesyen” ve “Monetarist” bakış açılarını ifade ettikten ve bu konudaki çalışmalardan bahsettikten sonra parasal aktarım mekanizmalarından biri olan “kredi görüşü” üzerinde detaylı olarak durulacaktır. Bundan sonraki süreçte ise bir parasal araç olarak bankaların kredi yaratma süreçleri üzerinde etkili olan mekanizmalara yer verilmektedir. Zorunlu karşılıklar ya da rezerv karşılıklar, kredilerin çeşitli vasıtalarla sınırlandırılması, bireysel kredilerin onaylanma süreçlerine etkiler ve diğer tavsiye, emir ve ikna yolları gibi hususlarla siyasal iktidarların dolaylı ya da direkt yöntemlerle kredi süreçlerine olan etkileri üzerinde durulacaktır. Çalışmanın takip eden kısımlarında ise Türkiye özelinde ve dünyada kamu ve özel sektör bankalarının verdikleri kredilere hükümetlerin dolaylı ya da direkt etkilerine ilişkin literatür çalışmalarına yer verilmektedir.

Özellikle siyasal iktidarların bankalar üzerindeki etkileri ile kredi genişlemesini teşvik edip etmedikleri ve bunun daha çok hangi dönemlere yoğunlaştığına ilişkin literatür ile ilgili bilgiler verildikten sonra kamu garantili kredilerden bahsedilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde kamu garantili krediler ile kastedilen husus Türkiye’de etkisi ve kullanımı giderek artan ve yaygınlaşan kredi garanti fonu kaynaklı kredilerdir. Bu noktada kredi garanti fonu vasıtasıyla verilen kredilere ilişkin dünya ve Türkiye özelinde yapılan çalışmalara değinilmektedir.

2.1. Para Politikası ve Para Politikası Araçları

Para politikası merkez bankalarının genel ekonomi politika hedefleri doğrultusunda likidite hacmini yönlendirmesidir(Erdoğan, 2004). Bir başka açıdan para politikası uzun dönemde genel fiyat düzeyini belirlemekte ve paranın satın alma gücünün zaman içinde ne kadar değiştiğini göstermektedir. Para politikası değişiklikleri ve ekonomi arasında zaman içinde bir neden sonuç ilişkisi ve bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlantı parasal aktarım mekanizması vasıtası ile kurulmaktadır. Para politikası araçları vasıtasıyla para arzı etkilenmeye çalışılmakta ve bunun neticesinde ise istihdam, üretim ve milli gelir artırılmaya çalışılmakta bir yanda da fiyat istikrarı sağlanması için uğraş verilmektedir.

Para politikasının dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki uygulama aracı mevcuttur. Para politikasının dolaylı araçları bankacılık sektörünün denetim ve yönetimi ile ilgiliyken para politikasının doğrudan araçları ise açık piyasa işlemleri, reeskont politikası ve yasal karşılıklardır (Tüzün ve diğerleri, 2017).

Parasal araçlar maliye politika araçlarının aksine dönem içinde değişiklik gösterebilen yani maliye politikalar ile kıyaslandığında daha esnek olabilen araçlardır. Para politikası araçlarının önemli bir özelliği ekonomik konjonktüre göre değişkenlik gösterebilir olması, bir diğer özelliği ise ekonomide meydana getirecekleri etkilerin nispeten daha az kestirilebilir olmasıdır.

Bir ekonomide parasal araçları kullanan parasal kurumlar hazine, merkez bankası ve bunların aldıkları kararlarla çalışan bankalardır. Hazine her ülkede birbirinden ayrı özelliklere sahip olsa da hazinelerin ortak özelliği devlete para sağlamaktır. Bir diğer parasal kurum ise merkez bankasıdır. Tüm ülkelerde farklı özellikler gösterebilir de merkez bankalarının ortak özelliği bunların pek çoğunun devlete bağlı kurumlar olması ve hükümetlerin merkez bankalarını az ya da çok kontrol etme imkanına sahip olmalarıdır. Parasal kurumlardan bir diğeri ise başta ticaret ve mevduat bankaları olmak üzere, sanayi, kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyetinde bulunan bankalardır.

Parasal araçları uygulamadaki özellikleri dikkate alınarak başlıca şu gruplara ayırmak mümkündür (Savaş, 2016).

- Devlet borçları ve ödünçleri için kullanılan parasal araçlar,
- Devlet borçlarının idaresi için kullanılan parasal araçlar,
- Faiz ve reeskont işlemleri,
- Diğer kurumların ödünç ve borçlarına ilişkin parasal araçlar,
- Bankaların kredi yaratmasına ilişkin işlemler.

Devlet borç verebilir. Eğer ödemeler dengesinde fazla var ise devletler meydana gelen fazlayı diğer devletlere veya uluslararası kuruluşlara borç verme imkanına sahip olacaklardır. Öte yandan üretimi artırmak ya da istihdam artışı sağlamak isteyen devletler şahıslara ve şirketlere de borç verebilirler. Borç dışında devlet borçlarının idaresi de önemli bir parasal araçtır. Devletler dış borç ödemesinin yönetimini yaptıkları gibi iç borç idaresi de yaparlar. İç borç konusunun en önemli ögesi tahviller ve hazine bonolarının yönetimidir. İç borçlanmada kullanılan tahvil ve hazine bonosunu devletler halka, bankalara ya da her ikisine birden satabilmektedir. Bu iki enstrüman ile devlet piyasalardan likiditeyi çeker bu yolla ilk aşamada para arzı daralır ve bunu takiben de daralan para arzını etkisi ile kredi hacmi de daralır. Bir diğer parasal araç, faiz ve reeskont işlemleridir. Faiz oranları arz ve talebe göre değiştiği halde reeskont oranlarını belirleyen merkez bankalarıdır. Bu parasal araç kapsamında borçlar için devlet garantisi verme konusuna da değinmekte fayda vardır. Bazı ülkelerde uygulanan borçlar için verilen devlet garantisi borçlunun ödeyeceği faiz oranını aşağıya düşürmektedir. Parasal araçlardan bir diğeri diğer kurumların ödünç ve borçlanmalarına ilişkin sınırlamalardır. Bunlar kamu kuruluşlarının borçlanmasının kontrol altına alınması, özel şirketlerin tahvil ve hisse senedi ihracına sınırlama konulması, kredili satışlara sınır konulması, finansal kurumlarla finansman yönü ağır basan işlemlerin kontrol altına alınması bu yöntemlerindendir.

2.2. Para Politikası Aktarım Mekanizmaları ve Aktarım Mekanizmalarının Teorik Dayanakları

Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank-ECB) para politikası aktarım süreçlerinin genel olarak ekonomiyi ve özelde ise fiyatlar genel seviyesini etkilediğini ifade eder. Bununla birlikte aktarım mekanizmasının ana karakteri uzun dönemli, değişken ve bir miktar da gecikmeli olmasıdır. Bu nedenle para politikasına ilişkin alınan kararların ekonomi ve fiyat seviyesi üzerindeki etkilerini kesin bir biçimde tahmin etmek zordur.

Merkez bankası bankaları belli bir faiz üzerinden fonlar ve parasal otorite olması açısından da bu faiz oranını belirleme hakkına sahiptir. Resmi faiz oranlarındaki değişiklik doğrudan para piyasası faiz oranlarını, dolaylı olarak da bankaların borç verme ve mevduat faizini etkileyecektir. Gelecekte faiz oranlarının değişeceğine ilişkin beklenti, orta ve uzun vadeli faiz oranlarını da etkileyecektir. Para politikası aynı zamanda piyasa aktörlerinin gelecekteki beklentilerini de etkiler. Merkez bankası yüksek güvenilirliğe sahipse, ekonomik aktörler fiyat istikrarının sağlanacağına inandıklarından enflasyon beklentisi ile fiyat attırıp deflasyon beklentisiyle fiyat düşürmezler.

Para politikası kararları aynı zamanda hisse senetleri ve döviz kurları gibi varlık fiyatları üzerinde de etkilidir. Faiz oranlarındaki değişimler hane halkı ve firmaların tasarruf ve yatırım kararlarını da etkileyecektir. Diğer her şeyin eşit olduğu bir durumla kıyaslandığında yükselen faizler kredi kullandırımını negatif yönde etkileyecektir. Öte yandan artan varlık fiyatları hem tüketimi hem de yatırımı etkileyecektir. Örneğin hisse senedi fiyatlarının arttığı bir durumda bunlara sahip olanlar ortaya çıkan artı değeri harcama da kullanabilir. Varlık fiyatlarının artması kredi teminatı olarak alınan varlıkların da fiyatını artıracığından bu durum borçluların daha fazla borçlanmasında sebep olabilir. Tüketim ve yatırımlardaki artışlar yurtiçi arz talep dengesini değiştirip fiyat artışlarına neden olabileceği kadar bu değişim işgücü piyasasında değişiklikler meydana getirebilir.

Politika faizlerinde meydana gelen değişiklikler bankaların dış finansman elde etmesini zorlaştırabileceği gibi bankaları sermaye artışına da zorlayabilecektir. Bu durum sermayenin kıt olduğu ekonomik sıkışıklık dönemlerinde daha da büyük zorluklar yaratabilir.

Bir diğer husus da bankaların risk alma iştahlarına ilişkin artıştır. Risk alma iştahı ya da risk alma kanalı aslında iki yolla teşvik edilmektedir. Düşük faiz oranları hem varlık hem de teminat değerlerini artıracaktır. Varlıkların değerinin daha da artacağına inanan banka ve borçlular daha yüksek risk almaya başlayacaklardır. Öte yandan düşük faiz oranları nedeniyle daha yüksek gelir elde etmek isteyen varlık sahipleri ağıısından daha riskli varlıklar daha çekici hale gelecektir. Bankalar ağıısından bakıldığında bu iki etki nedeniyle bankaların standartlarında bir yumuşama ve bunu takiben de kredi arzında aşırı bir artış meydana gelecektir.

Para politikası aktarım mekanizması pek çok alanı etkilese de özellikle kredi, emek ve üretim pazarlarındaki etkisi çok daha yüksektir. Öncelikle bu politikalardaki değişimler finansman maliyetlerini etkilemektedir. İkinci olarak finansman maliyetlerindeki değişiklikler özel sektörde faaliyet gösteren firmaların finansal olmayan alanlardaki büyüme kararlarında etkili olmaktadır. Finansal olmayan alanlardaki değişikliklerin ise enflasyon üzerinde etkisi bulunmaktadır (Berk, 1998).

Bu bölümde devam eden alt başlıklarda para politikası aktarım mekanizmalarının teorik dayanaklarına ilişkin Keynesyen görüş ve Monetarist görüş olmak üzere iki ana görüş üzerinde durulmaktadır. Hükümetler tarafından uygulanan para politikalarının ekonomiye etkilediği kabul edilen bir gerçektir. Bununla birlikte bu etkilenmenin hangi değişkenler vasıtasıyla olduğu yani ekonomiye nasıl aktarıldığı hususu Keynesyen ve Monetarist iktisatçılar tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Keynesyen görüş para politikası aktarım mekanizmasının faiz kanalı üzerinden işlediğini ifade ederken önce bu konuyu IS-LM modeli (Yatırım, Tasarruf (Investment, Saving)- Likidite tercihi, Para arzı (Liquidity preference, Money supply)) kapsamında değerlendirmekte sonrasında ise Tobin tarafından geliştirilen makroekonomik portföy teorisi bağlamında incelemeye devam etmektedir. Diğer yandan parasal aktarım mekanizması Monetaristler

tarafından Yeni Miktar Teorisi ve Nispi Fiyatlar Teorisi bağlamında ele alınmaktadır (Cengiz, 2008).

2.2.1. Keynesyen yaklaşım

IS-LM modeli para politikasının ekonomik faaliyetleri nasıl etkilediğini ve maliye politikası karşısındaki durumunu, yatırım harcamalarındaki değişimlerin faiz oranlarını nasıl etkilediğini, faiz oranlarının para ve maliye politikası değişikliklerini nasıl etkilediğini, para politikasının en etkili nasıl yürütüleceğini anlamakta yardımcı olmaktadır. Keynesyen IS-LM modeli toplam hasılanın toplam talebe eşit olduğu denge durumunu incelemektedir. IS ve LM eğrisinin kesişme noktaları toplam hasıla ve faiz oranı düzeylerini belirlemektedir (Mishkin, 2000).

Keynesyen yaklaşımda parasal aktarım mekanizması likidite tuzağı olmadığı müddetçe faiz kanalına dayanmakta olup biri “para” ve diğeri tüm diğer finansal aktifleri temsil eden “tahvil” olan iki ana unsur bulunmaktadır. Bu modelde bankacılık sektörünün en önemli görevi kaydi para yaratmak vasıtasıyla bilançoların pasif kısmı ile ilişkilidir. Düzenleyici otoritelerin bankalar kanalı ile rezerv arzını değiştirmesi sonucunda kısa vadeli faiz oranları etkilenmekte ve bu noktada bir para politikası faiz düzeyi belirlenmektedir. Para politikası, para politikası faiz oranı yükseltilerek ya da düşürülmek suretiyle gerçekleşmektedir. Bununla birlikte para politikasına ilişkin faiz değişimlerinin ekonomiye aktarımı vasıtası ile ekonomik aktörlerin üretim ve tüketim kararlarında etkili olan uzun vadeli faiz oranlarının da etkilenmesi beklenmektedir. Bu açıdan para politikası uygulamalarının etkisi ile değişiklik gösteren kısa vadeli nominal faiz oranları ile uzun vadeli reel faiz oranları üzerindeki ilişki önem kazanmaktadır.

Keynesyen analiz para arzının ekonomik faaliyetleri etkileme kanalları - ki bu para politikasının aktarma mekanizmaları olarak adlandırılmaktadır - üzerinde durmaktadır. Keynesyen bir yapıda model aşağıdaki şemada verildiği gibi para politikasının nasıl çalıştığını gösteren davranışsal eşitliklere sahip olabilir.

$$M \rightarrow i \rightarrow I \rightarrow Y$$

Yukarıdaki model para politikasının aktarma mekanizmasını şu şekilde tanımlamaktadır. Buna göre (M) para arzı, (i) faiz oranlarını etkiler, faiz oranları (I) yatırımları, yatırımlar ise toplam hasıla ya da toplam harcamalarla ifade edilen (Y) üzerinde etkili olur (Mishkin, 2000).

2.2.2. Monetarist yaklaşım

Monetarist iktisatçılar ise para politikası aktarım mekanizmalarını biraz daha farklı biçimde yorumlamaktadırlar. Monetarist yaklaşımda nominal faiz oranları, reel faiz oranları ve beklenen enflasyonun toplamından oluşur. Keynesyen düşünce para politikasının toplam çıktı hacmindeki hareketlenmelerin tümünün ve dolayısıyla iş çevrimlerinin önemsiz olduğunu iddia etmektedir. Bu modelde para politikasının ekonomiyi etkileyebileceği tek yol faiz oranlarıdır ve model reel ve nominal faiz oranlarını farklılaştırmamaktadır. Milton Friedman öncülüğündeki monetaristler ise Keynesyen iktisatçıların paranın önemsiz olduğuna dair görüşlerine karşı bir saldırı başlatmışlardır (Mishkin, 2014).

Monetaristler para arzının toplam harcamalar üzerindeki etkisini belirli bir etkileşim kanalı oluşturarak belirlememektedir. Aksine paranın ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisini toplam harcamalardaki hareketlerin (Y) para arzındaki (M) hareketlerle ilişkili olup olmadığı ya da Y ile M arasında bir korelasyon olup olmadığını araştırmak suretiyle incelemektedirler. Monetaristler ekonomiyi nasıl işlediği görülemeyen karanlık bir kutu olarak değerlendirirler. Böyle bir çerçeve içerisinde M'nin Y üzerindeki etkisini araştırırlar (Mishkin, 2000).

$$M \rightarrow ? \rightarrow Y$$

Friedman, para talebi fonksiyonunu formüle ederken Keynesyen iktisatçılardan farklı biçimde servet kavramını öne çıkartmaktadır. Ancak serveti ölçmek oldukça güçtür. Para talebi fonksiyonunda servet kavramı yerine cari gelire göre daha istikrarlı bir kavram olan sürekli gelir kavramından yararlanılır (Paya, 1994).

Friedman “yeni miktar teorisi”ni geliştirerek monetarist parasal aktarım mekanizması görüşünün gelişiminde etkili olmuştur. Klasik miktar teorisinin yetersizliği yeni miktar teorisinin gelişimine öncülük etmiştir. Öncelikle nominal ve reel para arzı arasında ayrım yapan Friedman Amerika Birleşik Devletleri için yaptığı çalışmada nominal para arzının merkez bankası tarafından belirlendiğini ifade etmiştir. Reel para miktarı para talebi teorisi ile açıklanmaktadır. Monetaristlerin parasal aktarım mekanizmasını anlatmak için kullandıkları diğer yöntem ise “nispi fiyatlar teorisi” olmuştur. Bu teoride para arzı ve para talebi arasındaki ilişki daha ayrıntılı bir biçimde incelenmektedir (Cengiz, 2008).

Meltzer nispi fiyatların karşılıklı etkileşimini anlatmak için başlıca üç varlık kullanmıştır. Bunlar değişim aracı olarak kullanılan para (M), nominal getirisi faiz (i) olan tahvil ve herhangi bir fiyatı bulunmayan konutlar, dayanıklı tüketim malları gibi reel varlıklardır ve iktisadi ajanlar bu üç varlığın oluşturduğu optimal portföyle düzenlemektedirler (Meltzer, 1995).

Keynesyen ve Monetarist görüşte parasal aktarım mekanizmasının farklarını birkaç noktada özetlemek mümkündür.

Bunlardan birincisi şudur: Keynesyen görüşte para ve tahvil olmak üzere iki varlık varken Monetaristler reel varlıkları da bu bileşenin içine almaktadırlar. İkinci olarak ise Keynesyen görüşte para politikasının ekonomiye aktarımı faiz üzerinden işlerken Monetaristlere göre para politikası portföyde yer alan varlıkların nispi fiyatlarını değiştirmek suretiyle reel ekonomiyi etkilemektedir (Cengiz, 2008).

Bu noktada bankaların harcamalar üzerinde etki yarattığı ve bu kapsamda para politikası aktarım mekanizmasının araçlarından biri olduğunun anlaşılması ile önem kazanan “kredi görüşü” ile ilgili bilgiler vermek yerine sıralamayı bozup parasal aktarım mekanizmaları üzerinde durulacaktır.

2.3. Parasal Aktarım Mekanizmasının Kanalları

Parasal aktarım mekanizması başlıca üç faktör aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bunlar;

- faiz oranı aracılığı,
- servet etkisi yolu ve
- kredi tayinlaması (kısıtlaması)

yoludur (Keyder, 1996).

Merkez bankaları enflasyon hedeflemesi stratejisi çerçevesinde fiyat istikrarı sağlamak ve bunu sürdürülebilmek için kısa vadeli faiz oranlarını kontrol altına alarak reel ekonomiyi kontrol altında tutmaya çalışır. Merkez bankaları tarafından uygulanan para politikası faiz oranı kararları üretim, tüketim, tasarruf ve yatırım gibi reel ekonomik değişkenler üzerinde parasal aktarım mekanizması ile etki yaratmaktadır (Karahana, 2016).

Faiz kanalında iki tür finansal varlık olduğu kabul edilmektedir. Bunlardan biri para iken diğeri tahvildir. Tahvil ile para dışında kalan tüm finansal enstrümanlar kastedilmektedir.

Bernanke'ye göre geleneksel faiz kanalı şu şekilde işleyecektir: İlk olarak merkez bankaları devlet tahvili satarak para arzını değiştirmektedir. İkinci olarak para arzındaki değişimlere bağlı olarak faiz oranlarında da değişiklikler meydana gelecektir. Son olarak ise faiz oranı değişikliği toplam talepte değişikliğe yol açacaktır (Bernanke, 1988).

Para piyasasını dengeye ulaştırmada faiz oranının rolü mali piyasaları gelişmiş olan kalkınmış ekonomilerde, henüz mali piyasaları yeterince etkin olmayan gelişmekte olan ülkeler ile kıyaslandığında daha yüksektir. Geniş para talebi ile ilgili olarak gelişmiş ülkelerde faiz oranına duyarlılık daha yüksekken gelişmekte olan ülkelerde bu duyarlılığa rastlanmamıştır (Keyder, 1996).

Parasal aktarım mekanizmasının hisse senedi üzerinden işleyen bir başka kanalı ya da etkisi tüketim üzerindeki servet etkisidir. Modigliani'nin yaşam boyu gelir hipotezi bu kanalın

ana dayanağıdır. Servet; tüketim harcamaları, beşerî sermaye, finansal servet ve reel sermayeden oluşan yaşam boyu kaynaklardan oluşur (Cengiz, 2007).

Tüketicilerin yaşam boyu sahip oldukları kaynakların en önemlisi finansal servetleri olup bu servetin en önemli bileşeni ise hisse senedidir. Hisse senetleri fiyatları arttığında finansal servet de artacak tersi durumda ise azalacaktır. Genişlemeci bir para politikası hisse senedinin fiyatını artırmakta bu durum serveti artırmakta, bunun neticesinde ise tüketim yükselmektedir (Mishkin, 2000).

Servet miktarı para arzındaki dalgalanmalardan iki biçimde etkilenmektedir. İlk olarak fiyat düzeyindeki dalgalanmalar kişilerin sahip olduğu servetin reel nakit kısmını etkilemekte, ikinci olarak ise para arzındaki dalgalanmalar neticesinde faiz hadlerinde oynamalar meydana gelmekte bu ise ikincil piyasadaki menkul kıymetlerin piyasa değerini dolayısıyla da elde bulunduran servetin piyasa değerini etkilemektedir. Buna ise tahvil-servet etkisi ismi verilmektedir (Keyder, 1996).

Bu fasılda son olarak kredi tayinlaması ya da kredi kısıtlaması kavramı yer almaktadır. Kredi verirken bankaların en önemli öncelikleri arasında kredinin geri ödenip ödenmeyeceğine dair kredi riski ve faiz oranı yer almaktadır. Bankalar tarafından uygulanacak faiz oranı aslında kredinin verilmesi aşamasında bir eleme aracı olarak düşünülebilir. Daha yüksek faizden kredi kullanmak isteyen müşteriler daha riskli, tersi ise daha az riskli müşteriler kategorisine girecektir. Geleneksel analizlerde kredi talep edenlerin sayısında artış olduğunda, kredi talep edenler daha yüksek faiz oranına razı olacaktır. Bu durum, faiz oranlarını kredi talebi kredi arzına eşitleninceye kadar artacağı anlamına gelir. Bu nokta denge faiz oranıdır. Bahsedilen bu denge faiz oranının üzerinde bir faiz oranından kredi kullanmak isteyenlere banka kredi vermeyi reddedecektir. Çünkü bu noktadan banka kredi verirse söz konusu kredilerin geri ödeneme riski yükselecek ve bankanın getirisi düşecektir. Dolayısıyla kredi talebinin kredi arzını aştığı durumlarda banka kredi faiz oranını yükseltmeyecek ama kredi vermeyi durduracaktır (Stiglitz ve Weiss, 1981).

Yani yüksek faiz oranlarının yaratacağı asimetrik bilgi nedeniyle bankaların beklenen getirisinin düşmesi nedeniyle bankalar kredi tayinlaması yaparak kredi arzlarını kısırlar (Karahan, 2016).

Parasal aktarım mekanizmasının kanalları aktarıldıktan sonra kredi görüşü kavramına yer verilmektedir.

2.4. Kredi Görüşü

Başta merkez bankaları olmak üzere para otoriteleri bir ekonomideki genel likidite düzeyini kontrol etmek ve yönlendirmek isterler. Bunu yapabilmek için ise kısa vadeli faiz oranları, rezerv para büyüklüğü, zorunlu karşılıklar, swap ve repo gibi çeşitli finansal araçları kullanırlar. Bununla birlikte temelde bu araçları başlıca iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan ilkinde merkez bankaları ellerindeki örneğin zorunlu karşılık, kısa vadeli faiz oranları gibi imkanları kullanarak mali sektör dışındaki sektörlerin de durumunu doğrudan etkileyecek araçları kullanır. İkinci grupta ise hane halkı ve firmaların harcama kararları üzerinde etkili olan unsurlar bulunmaktadır.

Para politikasının ekonomiyi nasıl etkilediğine ilişkin yapılan ilk çalışmalar Keynesyen IS-LM analizi bağlamında yapılan çalışmalardır. Öte yandan bunu takiben finansal piyasalarda asimetrik bilginin para politikası aktarım mekanizması üzerindeki rolü ön plana çıkmaya başlamıştır. Para politikası şoklarının kredi arzı vasıtasıyla harcamalar üzerinde etki yarattığı olgusu bu çalışmaların ortak noktasını oluşturmaktadır. Bu etkilerin tespiti ile bankaların harcamalar üzerinde etki yarattığı ve bu kapsamda para politikası aktarım mekanizmasının araçlarından biri olduğunun anlaşılması ile kredi görüşü yeni bir yaklaşım olarak gündeme gelmiştir (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008).

Parasal aktarım mekanizmasının geleneksel 'para görünümü', standart Keynesyen IS-LM çerçevesi tarafından öne çıkan para veya faiz oranı kanalına dayanmaktadır. Faiz oranı kanalını karakterize eden temel varsayımlar şunlardır: i) para arzı şoklarına sabit fiyat ayarlaması, ii) parasal otoritenin rezervleri ayarlayarak nominal para arzı üzerindeki doğrudan kontrolü iii)

tahviller için mükemmel ikameler olduğu, para ve tahviller gibi iki varlığın olduğu. Son varsayım bağlamında, para-çıktı nedenselliğini açıklamada banka davranışını açık bir şekilde modellemeye gerek yoktur. Bununla birlikte, parasal aktarım mekanizmasının 'kredi görüşü', finansal aracılardan veya bankaların toplam ekonomik faaliyetteki rolüne özel bir vurgu yapmaktadır (Çavuşoğlu, 2002).

Bununla birlikte uzun bir dönem boyunca sadece parasal büyüklükler üzerinden işleyen aktarım mekanizmaları üzerinde durulmuş ancak 1980'lerin ikinci yarısından itibaren bankacılık sistemini doğrudan ilgilendiren ve kredi kanalı diye adlandırılan parasal aktarım mekanizması da tartışılmaya başlanmıştır. Kredi kanalı iki ana mekanizma üzerinden işlemektedir. Bunlardan ilki banka kredisi kanalı diğeri ise bilanço kanalıdır (İnan, 2001).

Kredi kanalı kavramı 1988 yılında Bernanke ve Blinder tarafından geliştirilmiştir.

Bu çalışmada bilanço kanalı üzerinde durulmamaktadır.

Bernanke ve Blinder 1988 yılında yaptıkları çalışmada basit bir model üzerinde durmuşlardır. Özel sektörün varlıkları para ve tahvil arasında dağılırken borçları ise ağırlıklı olarak banka kredilerinden meydana gelmektedir. Bankalar kredi ihraç ederek ve özel sektörden tahvil satın alarak veya tahvil ihraç ederek para yaratma sürecine katkıda bulunurlar (Tüzün ve diğerleri, 2017).

Parasal aktarım mekanizmalarının bir bileşeni olarak kredi ve diğeri aracılık hizmetleri konusu uzun zamandır tartışılmaktadır. Monetarist aktarım mekanizması içinde bankaların aktifleri içinde bir kredi piyasası zaten bulunmaktadır. Benjamin Friedman (1983), Friedman ve Kuttner (1993), Tobin (1969) kredi ve finansal piyasalardaki portföy tahsisi konularında geniş çalışmalar yapmışlardır. Birçok atfın yapıldığı Bernanke'nin 1983 yılındaki çalışmasında sonra "kredi görüşü" ya da "banka kredi görüşü" denen kavram daha çok tartışılmaya başlanmıştır (Meltzer, 1995).

Bernanke ve Blinder 1988 yılındaki çalışmalarında ABD ekonomisinin 1953 birinci çeyrek ve 1985 dördüncü çeyrek arasındaki dönemini incelemişler, mal ve para piyasalarını

içeren IS-LM modeline üçüncü bir değişken olarak kredi piyasasını da eklemişler ve modeli bu biçimde genişletmişlerdir. Bu şekilde parasal şokların sadece para piyasası üzerinde değil kredi piyasasında da etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akdeniz ve Çatık, 2019).

Bernanke ve Blinder bu çalışmalarında toplam talep konusundaki standart modellerde para ve kredi ilişkisinin asimetrik olduğunu ifade etmişlerdir. Bu modellerde paraya özel bir önem verilirken, krediler, bono ve diğer borçlanma enstrümanları bono piyasalarının içinde yer almaktadır. Bu durum banka pasiflerini parasal aktarım mekanizmalarının merkezine yerleştirirken banka aktiflerine herhangi rol yüklememektedir. 1969'da Tobin, 1972'de Brunner ve Meltzer'e göre kilit nokta ya da ana kabul, kredi ve bononun kusurlu bir ikame içinde olduğu yönündedir. Modifiye edilen modellerde ise para politikası aktarım mekanizması farklı biçimde etkilense de kredi arzı ve talep şokları toplam talebi birbirinden farklı biçimde etkilemektedir.

Ana politika uygulaması şudur: paranın ve kredinin göreceli değerleri politika göstergesi olarak farklı olsa da şokların varyansı kredi ve para talebine bağlıdır.

Bu modelde üç varlık bulunmaktadır. Bunlar para, tahvil ve kredidir. Konu basit bir modele indirgenmiştir. Özel sektör para ve tahvil olmak üzere iki varlığa sahipken, borçları ağırlıklı olarak banka kredisidir. Bankalar kredi ihraç etmek suretiyle ve özel sektörden tahvil satın alarak para yaratma sürecinin içinde yer alırlar (Bernanke ve Blinder, 1988).

Banka kredi kanalı kavramı bankalar tarafından verilen kredilerin niteliğini ve ekonomik yapı içinde bankaların rolünü irdelenmektedir. Finansal piyasalarda asimetrik enformasyon vardır. Bankalar kredi verirken sağladıkları hizmet nedeniyle bir bilgi avantajına sahiptir. Bu asimetrik bilgi enformasyonu parasal aktarım mekanizmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra borçlananlar homojen bir yapıda değildir ve heterojendir. Bundan dolayı borçlananların bir kısmı kredi koşullarındaki değişimlerden diğerlerine göre daha fazla etkilenecektir. Banka kredilerindeki daralma özellikle banka dışında borç sağlama kabiliyetine sahip olmayan küçük firmaları daha fazla etkileyecektir (Cengiz, 2007).

Para politikasının reel ekonomi üzerindeki etkisi incelenirken para politikasının bankalardan açılan krediler üzerinde etkili olduğunu savunan kredi görüşündeki kanallardan biri de kredi kanalıdır. Kredi kanalında ana görüş uygulanan para politikalarının sermaye maliyeti üzerinden işleyen geleneksel faiz kanalına ilaveten bankaların kredileri aracılığıyla da reel ekonomi üzerinde etki yarattığı hususudur. Kredi kanalı işlevinin etkin olduğu ekonomilerde uygulanmakta olan para politikası kredilerin koşullarını ve erişilebilirliğini etkileyerek toplam talep üzerinde daraltıcı ya da genişletici etki yaratmaktadır (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008).

Kredi kanalının önemli bir parasal aktarım mekanizması olduğu konusunda üç gerekçe söz konusu olabilir. İlk olarak kredi kanallarında aksama meydana geldiğinde firmaların yatırım ve istihdam kararları etkilenmektedir. İkinci olarak kredi kısıtı ile karşı karşıya kalma ihtimali daha yüksek olan küçük işletmeler sıkı para politikalarından kredi kısıtı ile karşılaşma ihtimali daha az olan büyük firmalarla kıyaslandıklarında çok daha fazla etkilenmektedirler. Üçüncü ve son olarak kredi kanalı analizinin temelini oluşturan kredi piyasalarındaki aksamaların eksik bilgilendirme sorunu doğurduğu görüşü çok sayıda olduğunun izah edilmesine olanak sağlayacak güçlü bir destek oluşturmaktadır (Mishkin, 2000).

Para politikasının nasıl çalıştığına dair geleneksel görüşlerin çoğunda para politikası düzenleyicileri, sermaye maliyetini ve dolayısıyla harcamaları etkilemek için kısa vadeli faiz oranlarının kullandığını ifade etmektedirler. Kısa vadeli faiz oranları sabit yatırımları, stokları, dayanıklı tüketim mallarını, beyaz eşya ve konut gibi birçok alanları etkilemektedir. Toplam talepteki değişiklik ise üretim seviyesini etkilemektedir. Ancak bu yaklaşımın bazı eksik yönleri bulunmaktadır. Kredi kanalı ile ilgili şu eklemeler yapılarak bu eksikliğin giderilebileceği ve bazı boşlukların doldurulabileceği düşünülmektedir.

Kredi kanalı teorisine göre para politikasının faiz oranları üzerindeki direkt etkileri, özkaynak kullanımı ya da bono ihracı gibi yöntemler kullanılarak dışardan toplanan fonlar ile dahili olarak oluşturulan fonlar arasındaki maliyet farkı olan dış finansman primindeki içsel değişikliklerle büyütülmektedir. Dış finansman priminin boyutu, kredi verenler tarafından beklenen getiri ve potansiyel borç alanların karşılaştığı maliyetler arasındaki boşluklar kredi piyasalarındaki kusurları yansıtır. Kredi görüşü kavramında para politikasında açık piyasa faiz

oranlarını yükselten ya da düşüren bir değişiklik dış finansman primini de aynı yönde değiştirme eğilimindedir (Bernanke ve Gertler, 1995).

Banka kredi kanalı son dönemde iki önemli konu üzerine yoğunlaşmıştır. Bunlardan ilki: Bankaların borç verme iştahları azaldığında bankalardan borçlanmak zorunda olan bazı firmaların yatırım ve harcama kararları etkilenmekte midir? sorusudur. Diğer soru ise: Para politikası sınırlamaları bankaların kredilerini kısıtlayabilir mi? hususudur.

Bu iki koşul da parasal aktarım mekanizması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Morris ve Sellon 1995 yılında yaptıkları çalışmalarında, bankaların 1973-1994 arasındaki son 20 yılda dört parasal daralma döneminde kısa vadeli kredilerini yönetebilmek için menkul kıymet satışı yaparak ve aktiflerini yöneterek çekirdek mevduattaki düşüşleri telafi ettiğini ifade ederler (Morris ve Sellon, 1995).

Kredi kanalının çalışabilmesi için üç varsayımın geçerli olması lazımdır. Bunları şu başlıklar altında sıralamak mümkündür:

1. Banka kredileri ve finansman bonoları firmaların finansmanı açısından mükemmel ikame araçları olmamalıdır.
2. Para otoriteleri tarafından uygulanan politikalar bankaların kredi arzını etkileyebilme gücüne sahip olmalıdır.
3. Parasal şokları tamamen nötr olmaktan koruyacak mükemmel uyumlu olmayan bir fiyat ayarlaması olmalıdır (İnan, 2001).

Kredi görüşünde kredi kanalının yanı sıra bilanço kanalı konusu geniş yer tutsa da daha önce belirtildiği üzere bu çalışmada söz konusu kanal yer almamaktadır.

2.5. Bir Parasal Araç Olarak Banka Kredileri

Bankalar finansal sistem içerisinde özel bir öneme sahiptir. Çünkü bankalar kredi piyasasında ortaya çıkan eksik bilgilendirme sorununu çözebilmek için özel araçlara sahiptirler. Bankaların bu özellikleri nedeniyle borçlanmak isteyen belli bir grup bankalardan borç

almadıkları müddetçe kredi piyasalarına ulaşmaları mümkün olmamaktadır. Banka mevduatları ile diğer fon kaynakları arasında tam ikame olmadığı sürece banka kredi kanalı şu şekilde çalışmaktadır: Banka rezervlerini ve mevduatlarını artıran genişletici bir para politikası banka kredilerinin miktarını artırmaktadır. Ekonomik birimler faaliyetlerini finanse etmek amacıyla banka kredilerine bağımlıdır ve kullanılan bu krediler yatırım harcamalarını ve bunun yanı sıra tüketim harcamalarını da artırıcı etkide bulunmaktadır (Mishkin, 2000).

Ekonomide mevcut paranın bir kısmı bankalar tarafından yaratılmaktadır. Bu yaratılan para “kaydi para” ya da “banka parası” ismiyle anılmaktadır. Bankaların kaydi para yaratmalarına olanak veren araçlar ise şu şekilde sıralanabilir:

- Karşılık oranlarının tespiti,
- Kredilerin sınırlandırılması,
- Bireysel kredilerin onaylama süreçleri,
- Diğer emir tavsiye ve ikna yolları.

Bu araçların etkinlikleri ise ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bunun da ana nedeni farklı ülkelerdeki bankaların uzun ve kısa vadeli kredi verme uygulamalarının farklı olmasıdır. Bazı ülkelerde ticaret bankaları kısa vadeli kredi verirken tasarruf ya da sanayi bankaları olarak isimlendirilen bankalar ise hem kısa vadeli hem de uzun vadeli krediler vermekte ve aynı zamanda bu bankalar hisse senedi alım satımı işini de yapmaktadır. Bazı ülkelerde ise bu şekilde bir ayırım bulunmamaktadır. Öte yandan bankaların merkez bankaları ile ilişkileri de ülkeler arasında farklılık gösterebilir. Bazı ülkelerde merkez bankaları bankalarda bulunan senetleri reeskont ederek bankaların elinde bulunan likidite hacmini artırırken bazı ülkelerde ise merkez bankaları bankalara doğrudan kredi açarak ya da borç vererek fon akımına müdahale edebilir (Savaş, 2016).

Öte yandan geleneksel makroekonomik modellerde faiz oranı kanalı önemli bir işleve sahiptir. Fiyat yapışkanlığı göz önüne alındığında nominal faiz oranlarındaki artış reel faizleri de artırmakta ve sermaye maliyetine etkilemektedir. Bu değişiklikler tüketimin ertelenmesine ya da yatırım harcamalarında azalmaya yol açmaktadır. Kuttner ve Mosser yapmış oldukları

Çalışmada, bankaların kredi kanalına ilişkin parasal aktarım mekanizması üzerinde ayrıntılı bir biçimde durmuşlardır (Kuttner ve Mosser, 2002).



BÖLÜM III.

TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKALARININ MANİPÜLASYONU

Uzun demokratik tecrübesine rağmen Türkiye’de seçimlerin belli tarihte yapılması zorunluluğu olmadığından ve erken seçim kararı alınması mümkün olduğundan çok partili sisteme geçilen 1950’li yıllardan itibaren seçimler neredeyse çoğu kez zamanında yapılmamış ve iktidardaki hükümetlerin aldıkları kararlarla, muhalefetin zorlamasıyla ya da ekonomik darboğazların yol açtığı nedenlerle erken seçim kararları alınmıştır. Seçimlerin normal seyrinde yapılmayıp erken seçim kararı alınması durumlarında para ve maliye politikaları üzerinde manipülasyonlar söz konusu olabilmektedir.

Tüm parasal araçlar aslında kısa vadeli faiz oranları ile yakından ilgilidir. Başka bir deyişle kısa vadeli faiz oranları para politikalarındaki herhangi bir değişiklik karşısında hızla değişiklik göstermektedir. Bu durumda kısa vadeli faiz oranları manipüle edilerek para politikasında da değişiklikler yapmak mümkün olmaktadır. Eğer daraltıcı bir para politikası uygulanacaksa kısa vadeli faiz oranları artırılmakta genişletici bir para politikası benimsenecekse o taktirde kısa vadeli faiz oranları aşağıya çekilmektedir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009). Bu durumda seçim kararı alacak ya da almak üzere olan bir hükümet kısa vadeli faiz oranlarını düşürmek suretiyle genişletici bir para politikası uygulayarak ekonomide geçici bir refah ve iktidar partisi lehine seçimde bir memnuniyet yaratabilmektedir.

Para politikası uygulamalarından sorumlu olan ana kurumun merkez bankaları, Türkiye özelinde ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) olduğu düşünüldüğünde para politikasını belirleme gücüne sahip bu kurumun bağımsızlığı, şeffaflığı ve hangi araçları kullanmak suretiyle para politikasına müdahale ettiği önem kazanmaktadır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde TCMB’nin tarihçesi, bağımsızlığı, şeffaflığı ve hangi enstrümanları kullanarak para piyasasına müdahale edebileceği, pratikte 1980-2017 dönemleri

arasında ağırlıklı olarak hangi araçları kullanmak suretiyle para politikalarına müdahale edildiği hususlarında bilgi verilmeye çalışılmaktadır.

Para politikalarına müdahale etmenin yöntemlerinden biri de düzenleyici ya da garantör kuruluşlar vasıtasıyla hükümetlerin dolaylı biçimde yaptıkları müdahalelerdir. Kredi garanti fonu mekanizmaları kullanarak piyasadaki kredi miktarını artırmak, hükümetlerin kamu bankalarına yaptıkları doğrudan ya da dolaylı müdahaleler ile piyasadaki kredi miktarını artırmaları ya da yine düzenleyici kuruluşları kullanmak suretiyle aralarında özel bankaların da bulunduğu tüm bankacılık sistemine dolaylı müdahalelerde bulunarak kredi miktarını artırma yönündeki faaliyetlere bu kısımda yer verilmektedir.

Öte yandan maliye politikalarına müdahale etmek suretiyle de manipülasyon yapmak mümkündür. Hükümetler maliye politikalarına kamu harcamalarını kullanarak müdahale edebilirler. Seçim öncesi dönemde artacak kamu harcamaları, düşürülecek vergiler, ya da artırılması gereken vergilerin seçim sonrasındaki döneme ertelenmesi hükümetlerin halihazırda kullanmayı tercih ettikleri uygulamalardır.

Hükümetlerin maliye politikasına müdahale ederek manipülasyon yapma yöntemlerinden biri de kayıt dışı ekonomiye bakış açılarıdır. Kayıt dışı ekonomi, vergi gelirlerinin olması gerekenden daha az düzeyde olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bir hükümet eğer kayıt dışı ekonomiye göz yumuyorsa ya da mevcut kayıt dışı ekonomi ile mücadele yöntemlerini kullanmaktan kaçınıyorsa bu durumu fırsatçı bir eğilim olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu konudaki diğer bir husus da vergi dağılımı adaletsizliğidir (Erdoğan, 2004).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde hükümetlerin maliye politikasına müdahale etmesi konusu üzerinde durulmamakta, bu çalışmanın konusu ile daha fazla ilgisi olması sebebiyle para politikası müdahaleleri üzerinde durulmaktadır. Para politikaları müdahalelerinin hangi yöntem ve araçlar kullanılarak yapıldığına ilişkin bilgiler devam eden bölümlerde yer almaktadır.

3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Türkiye’de para politikası ile ilgili karar verici kurum TCMB’dir. Bu çerçevede merkez bankasının başta bağımsızlığı olmak üzere, hesap verilebilir bir yapıda olup olmadığı, şeffaf olup olmadığı, bağımsızmış gibi görünmekle ve organik bir bağı olmamakla birlikte hükümetlerin merkez bankası üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir baskı mekanizması kurma durumlarının olup olmadığı gibi hususlar önem kazanmaktadır.

TCMB’nin temelleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. 1854 yılında yapılan Kırım Savaşı esnasında ilk defa yurt dışından borç almak zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğu’nun dış borçlarının ödenmesinin takibi amacıyla yurtiçinde faaliyet gösteren bir bankaya ihtiyaç duyulması üzerine merkezi İngiltere’de bulunan İngiliz sermayeli Ottoman Bank 1856 yılında kurulmuş ve uzun bir süre faaliyet göstermiştir. Bankanın yabancı sermayeli olmasının tepki çekmesi üzerine 1917 yılında yerli sermayeye dayalı bir merkez bankası oluşturulma fikri neticesinde Osmanlı İtibarı Milli Bankası kurulsa da Birinci Dünya Savaşı şartlarında bu kurum çalışmamıştır. Cumhuriyet döneminde ise bu hususta yapılan çalışmalar sonucunda 30 Ekim 1930 tarihinde resmî gazetede yayınlanan 1715 sayılı TCMB Kanunu ile bugünkü merkez bankası faaliyete geçmiştir.

Kanun’un yürürlükte olduğu dönemde Banka’nın sermayesinin %15’lik bölümünün Hazine’ye ait olacağı hükmü varsa da 1970 tarihinde yürürlüğe giren 1211 sayılı Kanun ile bu pay %51 seviyesine ulaşmıştır. Hazine’nin payının artması banka üzerinde siyasal iktidarların da etkisinin ve bir manada manipülasyonun artması anlamına gelmektedir (Erdoğan, 2004).

Bununla birlikte 1970’ten önce de her ne kadar Hazine’nin payı düşük olsa da TCMB’na hükümet müdahaleleri olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde 1939 yılında seferberlik masraflarının karşılanması amacıyla TCMB kamusal borçlanma senedi ihraç etmiş ve bu masraflar için kullanılan paralar bu senetler karşılığında basılmıştır. Yine 1970 yılına kadar geçen dönemde TCMB’nin kaynakları Hazine’ye kısa vadeli finansman amacıyla kullanıldığı gibi tarım sektörüne de uzun vadeli sübvansiyon sağlanması durumu da söz konusu olmuştur (Yenal, 1999).

2000 yılı sonlarında ve 2001 yılında yaşanan iki büyük ekonomik kriz TCMB Kanunu'nda da önemli değişikliklere neden olmuştur. 25 Nisan 2001 tarihinde yapılan değişiklikler neticesinde TCMB'nın temel amacının fiyat istikrarını sağlamak olduğu belirtilmektedir. Kanun'da TCMB'nın para politikası konusundaki araç ve uygulamaları kendisinin belirleyeceği hükmü vardır. Bu anlamda TCMB araç bağımsızlığına kavuşmuştur. Öte yandan yine aynı kanun hükümlerine göre TCMB'nın Hazine'ye, kamu kurum ve kuruluşlarına kredi açması, bu kuruluşlara avans vermesi, bunların ihraç ettiği borçlanma araçlarını birincil piyasadan satın alması yasaklanmıştır. Bu yasaklamalar ile TCMB kamusal finansman ihtiyacı için bir araç olmaktan çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca para politikaları stratejileri için bir Para Politikası Kurulu oluşturulmuştur. Bu düzenlemeler bu noktadan sonra kamu kesimi finansmanın TCMB tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak yapılamayacağı anlamına gelmektedir. TCMB Kanunu'na göre Banka'nın kamu kesimi finansmanını doğrudan ya da dolaylı yapmasının yasaklanması nedeniyle siyasal iktidarlar için en kullanışlı yöntem TCMB başkanları üzerinden Banka'nın Para Politikası Kurulu'nu manipüle etmek ve siyasal iktidarın mevcut konjonktüre göre uygulamak istediği politikalara destek olması açısından politika faizi ile oynamak şeklinde özetlemek mümkündür. TCMB kurulduğu 1930'dan 2021 yılına kadar bankada 25 başkan değişikliği olmuştur. Kuruluşundan bu yana TCMB başkanları ve görev süreleri aşağıdadır.

Tablo 4. Merkez Bankası Başkanları, Görev Yılları ve Görev Süreleri

Başkan Adı ve Görev Yaptığı Yıllar	Görev Süresi
Selahattin Çam (1931-1938)	7
A. Kemal Zaim Sunel (1938-1949)	11
Mehmet Sadi Bekter (1949-1950)	1
Osman Nuri Göver (1951-1953)	2
Mustafa Nail Gidel (1953-1960)	4
Memduh Aytür (1960)	1
İbrahim Münir Mostar (1960-1962)	2
Ziyaettin Kayla (1963-1966)	3
M. Naim Talu (1967-1971)	4
Memduh Güpgüpoğlu (1972-1975)	3
Cafer Tayyar Sadıklar (1976-1978)	2
İ. Hakkı Aydınoglu (1979-1981)	2
Osman Şıklar (1981-1984)	3
Yavuz Canevi (1984-1986)	2
Dr. Rüşdü Saracoğlu (1987-1993)	6
Dr. N. Bülent Gültekin (1993-1994)	2
Ş. Yaman Törüner (1994-1995)	1
Gazi Erçel (1996-2001)	4
N. Süreyya Serdengeçti (2001-2006)	5
Durmuş Yılmaz (2006-2011)	5
Doç. Dr. Erdem Başçı (2011-2016)	5
Murat Çetinkaya (2016-2019)	4
Murat Uysal (2019-2020)	1
Naci Ağbal (2020-2021)	1
Prof. Dr. Şahap Kavcıoğlu (2021-...)	1

1931-1949 dönemini kapsayan 18 yılda merkez bankası başkanlığı süresi ortalama 9 yıl iken ve sadece 2 başkan görev yapmışken, 1950'den 2001 yılı krizine kadar geçen 51 yıllık sürede 16 başkan değişikliği yaşanmış ve başkanların ortalama çalışma süreleri yaklaşık 3,5 yıl olmuştur. 2001-2016 tarihleri arasındaki 15 yıllık süreçte 3 başkan değişmiş ve her 3 başkan da 5 yıllık görev sürelerini doldurmuştur. 2016'dan 2021 yıl sonuna kadar geçen 5 yılda ise 3 başkan değişikliği olmuştur. Görevden alınan ya da istifa eden Merkez Bankası başkanları çalışma sürelerini doldurmadan ilgili görevden alınmakta ya da istifa etmekte ve mevcut siyasal

iktidar tarafından değiştirilmektedirler. Bu durumun ana nedeni başkan değişikliği üzerinden hükümetin para politikasını TCMB ve dolaylı olarak da Para Piyasası Kurulu üzerinden uygulama isteğidir. 2016-2021 yılları arasında yapılan değişikliklerdeki ana nedenin TCMB Başkanı ve Para Politikası Kurulu'nun uygulamak istediği para politikası faiz oranı ile Hükümet arasındaki bakış açısı farklılığı olduğu düşünülmektedir. TCMB politika faizinde değişiklik yapmak istemezse ya da hükümetin istediği yönde değişiklik yapmazsa bunun bedelini başkan değişikliği ile ödemektedir. Bu durum TCMB'nın bağımsızlığının da sorgulamasına neden olmaktadır. Hükümetler uyguladıkları bu yöntemlerle ağırlıklı olarak politika faizine müdahale etmekte, ortaya çıkan politika faizi ise ağırlıklı olarak bankacılık sistemindeki kredi faizlerine yansımaktadır. Politika faizlerinin düşürülmesi ile kısa vadeli kredi faizlerinde de düşüş meydana gelmekte ve bu durumda bankacılık sisteminde belli bir dönem için kredi genişlemesi yaşanmakta bu da geçici bir refah yaratmaktadır. Hükümetler TCMB'nın politika faizine müdahale ederek dolaylı şekilde piyasadaki kredi miktarını ve dolaşımdaki parayı artırmaktadırlar. Türkiye'de para politikalarının "fırsatçı politik konjonktür hareketleri" eğilimi ile manipüle edilmesi hususundaki en önemli gösterge para arzında meydana gelen değişimdir. Asutay yapmış olduğu çalışmada Türkiye'de 1986 birinci 3 aylık dönemi ile 2002 üçüncü üç aylık dönemi arasındaki dönemde fırsatçı politik konjonktür hareketlerine tesir eden konuları incelemiştir. Belirtilen bu dönemde Türkiye'de 1987, 1991, 1999, 2002 dönemlerinde seçimler yapılmıştır. Asutay belirtilen bu dönemlerde M1, M2 ve yurtiçi krediler ile fırsatçı politik konjonktür hareketleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Türkiye'de 1986 birinci 3 aylık dönem ile 2002 üçüncü 3 aylık dönemler arasında M1 para arzını incelediği çalışmasında, M1'in seçim çeyreğinde diğer dönemlerle kıyaslandığında %2,5, seçimlerden hemen önceki çeyrekte ise %4,2 oranında yüksek olduğu ve M1 para arzının hükümetler tarafından fırsatçı politik konjonktür hareketleri kapsamında kullanıldığı bulgusuna ulaşmıştır. Asutay'ın aynı çalışmasında M2 para arzına ilişkin tespitler de vardır. Çalışma M2 para arzı için de benzer sonuçlara ulaşılmış olup hükümetlerin seçim öncesi dönemlerde oylarını artırmak amacıyla M2 para arzını da artırıcı yönde müdahalede bulunduklarını göstermektedir. Öte yandan bir diğer husus da yurtiçi kredilerdeki artıştır. TCMB kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerine kısa vadeli kredi sağlamaktadır. Çalışmanın sonuçları TCMB'nın kamu

kesiminin fon ihtiyacını karşıladığını göstermektedir. Bu krediler seçim çeyreğinde %1,5 seçimden önceki 3 çeyrekte ise %1,65 oranında artış göstermektedir (Asutay, 2004).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu müdahale yöntemlerinden birinin de dolaylı yünden hükümet müdahalesi olup olmadığı, hükümetlerin para politikasına müdahale araçlarında biri olarak kamu ve özel sektör bankalarına direkt ya da endirekt metodlarla müdahale edip etmedikleri sorusuna da cevap aranmaya çalışılmaktadır.

Bununla birlikte bahsedilen konulara geçmeden önce zorunlu karşılıklar ve diğer kanuni düzenlemeler ile para politikasına müdahale edilip edilemeyeceği hususlarına da değinmekte fayda vardır.

3.2. Zorunlu Karşılıklar

Zorunlu karşılıklar bankaların ve düzenleyici kuruluşlar tarafından belirlenen finansal kuruluşların topladıkları mevduatın yine düzenleyici otorite tarafından belirlenecek bir kısmının merkez bankaları bünyesinde tutulması olarak tanımlanabilir. Bu anlamda zorunlu karşılıklar bir para politikası aracıdır.

Zorunlu karşılıklar ihtiyat, likidite yönetimi ve parasal kontrol amacıyla kullanılmaktadır. Zorunlu karşılıkların ihtiyat amacıyla kullanımı finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler nedeniyle günümüzde azalsa da likidite yönetimi amacıyla kullanımı önemini sürdürmektedir. Merkez bankaları bu enstrümanı kullanarak piyasadaki likiditeyi azaltıp artırabilir. Küresel ekonomik kriz döneminde ise merkez bankaları zorunlu karşılıkları makroekonomik istikrarı sağlamak için bir parasal kontrol aracı olarak kullanmaktadır. Zorunlu karşılıklar makroekonomi üzerinde maliyet ve likidite kanalları vasıtasıyla etki yaratmaktadır (Alper ve Tiryaki, 2011).

Hazar ve Yenice 2007-2013 döneminde zorunlu karşılıklara ilişkin uygulama değişikliklerinin bankaların kaynak ve kredi yapısına olan etkisini analiz ettikleri çalışmalarında

zorunlu karşılık uygulamalarında meydana gelen değişikliklerin en fazla kredi hacmi ile likiditesini etkilediği neticesine ulaşmışlardır (Hazar ve Yenice, 2015).

TCMB 2010 yılının son çeyreğinden itibaren makro finansal risklerin azaltılmasına yönelik olarak bir hafta vadeli repo ihalelerinin yanında zorunlu karşılıkları da bir para politikası aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Zorunlu karşılık oranlarına ilişkin 2001 yılından bugüne kadar çıkartılan kararlar incelendiğinde 2001 yılı ile 2010 yılı arasında zorunlu karşılık konusunda yayınlanan 5 tebliğ olduğu görülmektedir. 2010-2021 tarihleri arasında ise bu konuda toplam 16 tebliğ vardır. Bu tebliğler incelendiğinde 2010 yılında 1 tebliğ, 2011 yılında 5 tebliğ, 2013 yılında 4 tebliğ, 2016 yılında 2 tebliğ, 2018 yılında 1 tebliğ, 2019 yılında 2 tebliğ, 2020 yılında 1 tebliğ, 2021 yılında 1 tebliğ yayımlandığı görülmektedir.

3.3. Aktif Rasyosu

Düzenleyici kuruluşlar zaman zaman yaptıkları birtakım kanuni değişiklikler ve düzenlemeler ile para politikasında müdahale edebilmektedirler. Bu yöntemlerden biri de bankaları ve finansal kuruluşları yapılacak regülasyon ile kredi verme konusunda yönlendirme ya da teşvik etme şeklinde olmaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 29.05.2020 yılında yayınladığı bir karar ile Aktif Rasyosu'nun uygulanmasına karar vermiştir. Aktif Rasyosu aşağıdaki şekilde formülize edilmiştir:

$$\text{Aktif Rasyosu (AR)} = \text{Krediler} + (\text{Menkul Kıymetler} \times 0,75) + (\text{TCMB Swap} \times 0,5) / \text{TL Mevduat} + (\text{YP Mevduat} \times 1,75)$$

Buna göre aktif rasyosu; bankalarca verilen krediler, menkul kıymet kaleminin yüzde yetmişbeşlik kısmı ve TCMB swap yükümlülüklerinin yüzde ellilik kısmının toplamının banka bilançolarında bulunan TL mevduat toplamı ile YP mevduat toplamının yüzde yetmişbeşlik kısmına bölünmesi neticesinde hesaplanmaktadır. Hesaplama esnasında Kobi kredilerinin, proje finansman kredilerinin ve ihracat kredilerinin payının 1,1 olarak hesaba katılacağı tebliğde belirtilmekte olup bu tebliğ ile ana amaç kredi büyümesi konusunda düzenleyici kurumun kanun ya da benzeri bir aracı kullanarak emredici bir hüküm getirmesi manasına gelmektedir. Karar

aynı yılın 8., 9., ve 10. aylarında 3 defa revize edilmiş ve 2020 yılı Aralık ayında da yürürlükten kaldırılmıştır. Belirtilen rasyonun Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından belirlenecek olan katsayıya ulaşmaması durumunda ilgili bankaya cezai şart öngörülmüş olup yapılan bu düzenleme ile bankaların kredi vermemeleri durumunda para cezası ile karşılaşma durumları ortaya çıkmıştır.

Kartal, Aktif Rasyosu konusunda yapmış olduğu çalışmasında 2019 Eylül verilerine göre mevduat bankalarının aktif rasyosu hesaplamasına konu bilanço kalemlerini incelemiş ve bu bankalardan 7 adedinin %90 ve üzerinde aktif rasyosuna sahip olduğunu bununla birlikte 14 mevduat bankasının aktif rasyosunu tutturamadıklarını hesaplamıştır. Yapılan bu hesaplamalara göre aktif rasyosunu tutturamayan 14 bankanın 100 milyon TL ile 2,87 milyar TL arasında para cezasına maruz kalma ihtimali bulunmaktadır (Kartal, 2020).

Bu yüksek cezalar gözönünde tutulduğunda düzenleyici otoritenin elindeki ceza “gücü”nü kullanarak bankaları kredi verme konusunda açıkça yönlendirdiği görülebilmektedir.

3.4. Bankaların Politik Araç Olarak Kullanılması

3.4.1. Kamu bankaları

Kamu bankaları iktidarlar tarafından çoğu zaman kullanışlı bir araç olarak görülmüştür. Herhangi bir ülkede kamu bankalarına iktidarın müdahalesine ilişkin katı, kesin ve çerçevesi çizilmiş yasal düzenlemeler yapılmışsa müdahale zorlaşmaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerde bu tür düzenlemeler başka bir takım yasal düzenlemeler ile göz ardı edilebilmekte ya da yeni yapılan başka düzenlemeler ile daha önce alınmış kararların arkasından dolanmak mümkün olabilmektedir. Bu da iktidarda bulunan hükümetin kamu bankalarına müdahalesini kolaylaştırabilmektedir.

Banka sahipliğinin kamu ya da özel sektör sahipliğinde olması konusunda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır.

Nitekim, kiři bařına dūřen gelirin görece daha dūřk olduėu, mali sistemlerin daha az geliřmiř bulunduėu, mülkiyet haklarına iliřkin korumanın daha zayıf olduėu ve ayrıca müdahaleci ve verimsiz hükümetlerin iř bařında bulunduėu ülkelerde bankalardaki kamu sahipliėinin daha yüksek olduėuna iliřkin veriler vardır (La Porta ve diėerleri, 2002).

Banka sahipliğinin kamuda olması konusundaki tartişmalar ekonomik, sosyal ve teşkilatlanma açısından olmak üzere başlıca üç ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal bakış açısı kamu bankalarının ekonomik refahı artıracakları, ekonomi gelişmeye katkıda bulunacaklarını ifade etmektedir (Stiglitz, 1993). Teşkilatlanma bakış açısından incelendiğinde ise banka sahipliğinin kamuda olmasının yolsuzlukları artıracadı ve kötü kaynak dağılımına neden olacağı görüşü vardır.

Bununla birlikte hemen akabinde buna karşı yeni görüşler geliştirilmiştir. Buna göre bankaların kamu sahipliğinde olması halinde politikacılar bireysel hedeflerini gerçekleştirmek için kamu bankalarını kendilerine yakın firmaları finanse etmek amacıyla kullanacaklardır (Shleifer ve Vishny, 1994). Politik bakış açısından incelendiğinde banka sahipliğinin kamuda olmasının politikacıların kasıtlı olarak kendi yandaşlarına kaynak aktarma imkanı yaratması konusu da gündeme gelmektedir.

Sapienza 1995 yılında İtalya’da faaliyet gösteren 37.000 İtalyan firmasının kamu bankalarından ve özel bankalardan kullandığı kredileri incelediği çalışmasında, kamu bankalarının sistematik bir biçimde özel bankalardan daha dūřk faiz oranı ile kredi kulladırdıklarını tespit etmiştir. Bu çalışmaya göre kamu bankalarından kredi kullanan firmalar özel bankalardan 44 baz puan daha dūřk faiz oranı ile kredi kullanmaktadır. Öte yandan İtalya’nın görece daha fakir olan ve 50 yıldan bu yana kalkınma politikaları anlamında bazı ek destekler alan güney kısmındaki firmalara kamu bankalarının özel bankalarla kıyaslandığında daha yüksek faiz indirimleri uyguladıkları gözlemlenmiştir. Sapienza bunun ana nedeninin güneydeki poltikacıların İtalya’da daha etkin olmalarına ve kamu bankaları üzerindeki etkilerine bağlamaktadır. Aynı alışmada Sapienza kamu bankalarının yönetim kurulundaki kişilerin parti eğilimlerine ya da bağlantılarına bakmıştır. Bu alışma ile kamu bankalarının siyasi himaye sağlama aracı olduğuna dair kanıtlara ulaşmıştır (Sapienza, 2004).

Khwaja ve Mian 2005 yılında yayınladıkları makalelerinde Pakistan’da 1996 ve 2002 yılları arasında faaliyet gösteren 90.000 firma üzerinde incelemeler yapmışlardır. Eğer bu firmaların sahiplerinden biri seçime katılırsa bu firma politik firma olarak adlandırılmış ve belirtilen dönemlerde politik firma olarak olarak tanımlanan bu firmalara bankaların verdikleri krediler araştırılmıştır. Araştırma sonuçları politik firmaların diğer firmalarla kıyaslandığında %45 daha fazla borçlandığını ve aynı zamanda temerrüde düşme olasılıklarının %50 daha fazla olduğunu göstermiştir. Bu tür imtiyazlı kredilerin tamamının kamu bankaları tarafından verildiği, özel bankaların bu tür kredilere girmedikleri hususları da çalışmada yer almaktadır. Bu durumdaki kredilerin her yıl Gayrisafi Yurtiçi Hasıla tutarının %0,9’u ile %1,3’ü aralığında olduğu da çalışmada ulaşılan sonuçlardan biridir (Khwaja ve Mian, 2005).

Dinç 2004 yılında yapmış olduğu çalışmasında özellikle seçim zamanlarında kamu bankaları ve özel bankaların kredi kullandırmalarına yoğunlaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri dışındaki birçok ülkede bankaların kamu sahipliğinde olması hususunun yaygın olduğunu ifade etmiş ve kamu bankalarının özellikle seçim yıllarında özel bankalar ile kıyaslandığında kredilerini artırdığını göstermiştir. Bu artış ülkeden ülkeye, bankalara özgü faktörlere ya da makroekonomik faktörlere göre farklılık göstermekle birlikte her seçim döneminde kamu bankalarının toplam kredi portföyünün %11 tutarında arttığı görülmüştür (Dinç, 2005).

Kamu bankaları seçim dönemlerinde kredi kullandırımında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda makroekonomik şok dönemlerinde kamu bankaları özel bankalarla kıyaslandığında kredi kullandırımı konusunda daha az duyarlıdırlar. Bu anlamda kamu bankaları parasal aktarım mekanizmalarında tercih edilen kullanışlı bir rol oynamaktadırlar (Micco ve Panizza, 2006).

Cole 2007 yılında Hindistan’da verilen tarım kredileri ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında kamu bankalarının seçim yıllarında iktidar partisinin bir önceki seçimlerde dar bir marjla seçimi kazandığı ilçelerde daha fazla kredi verdiğini göstermiştir. Aynı çalışmada seçim yıllarında kamu bankaları tarafından verilen tarımsal kredilerin seçim olmayan yıllarla kıyaslandığında %5-10 mertebesinde artış gösterdiği görülmektedir. Politik amaç taşıyan bu

kredilerin toplam tarımsal üretime önemli bir katkı sağlamadığı ve aynı zamanda da geri ödenme olasılıklarının daha düşük olduğu belirtilmektedir (Cole, 2007).

Devlet bankaları tarafından verilen kredilerin daha çok gelişmekte olan bölgelere verilmesi ve bu bölgelerin kalkınmasına katkı yapması beklense de yapılan birçok çalışmada bu kredilerin genellikle verimsiz alanlara tahsis edildiği görülmektedir.

Önder ve Özyıldırım 1992–2010 dönemi arasında kamu ve özel bankaların kredi faaliyetlerini incelemişler ve bu bankaların verdiği krediler ile kriz dönemlerinde ve seçim yıllarında Türkiye’deki ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Kriz dönemlerinde ve seçim yıllarında kamu bankalarının kredi piyasasındaki payının kriz olmayan ve seçim yapılmayan yıllara nazaran daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Kamu bankalarının kriz yıllarında verdiği kişi başına düşen reel kredinin, büyüme ile pozitif ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmanın sonuçları gözönüne alındığında kamu bankalarının seçim dönemlerinde siyasi nedenlerle kredi verdikleri görülmekle birlikte ekonomik kriz dönemlerinde özellikle gelişmiş illerde ekonomik şartların olumsuz etkilerini dengelemede önemli bir role sahip olduklarını da göstermiştir (Önder ve Özyıldırım, 2013).

Chen ve Chin-Liu 1994-2009 dönemini kapsayacak şekilde Tayvan’da politikanın finansal kurumlar üzerinde ne derece etkili olduğuna ilişkin yaptıkları çalışmalarında politika ve finansal kurumlar arasında bir ilişki olduğu, hatta finansal kurumun kamu ya da özel sektör mülkiyetinde olup olmadığına göre de bu ilişkinin boyutunun değiştiği sonucuna varmışlardır. Yazarlar çalışmalarında seçim yıllarında özel bankaların hem daha yüksek ROA’ya (Aktif Karlılığı) sahip olduklarını hem de bu dönemlerde özel bankaların kredi büyümesinin kamu bankaları ve yabancı bankalardan daha yüksek olduğu, devlete ait kuruluşların seçim dönemlerinde mevcut seçimlerden etkilenmediği, devlete ait finansal kuruluşların kredi verme konusunda siyasi baskılara maruz kalmamasının ana nedeninin ise Tayvan’da yapılan mali reformların kısmi başarısı olduğu neticesine ulaşmışlardır (Chen ve Chin-Liu, 2013).

3.4.2. Kamu destekli garanti uygulamaları ve kredi garanti fonları

Kredi garanti fonları genellikle krediye erişimde güçlük yaşayan KOBİ vasfındaki firmalara fonun kefaletini vererek kredi erişimine ulaşmalarını sağlayan, içinde kamunun ve özel sektörün payının bulunduğu organizasyonlardır. Kredi garanti fonlarına olan ilgi son yıllarda giderek artmaktadır. Bu fonlar farklı ülkelerde farklı isimlerle adlandırılmaktadırlar ve asıl amaçları başta teminat verememekten kaynaklanmak üzere krediye erişim konusunda zorluk yaşayan kobileri desteklemektir. Türkiye’de de bu amaçla faaliyet gösteren, sermayesi ağırlıklı olarak kamu tarafından oluşturulmuş ve 1991 yılından bu yana faaliyet gösteren Kredi Garanti Fonu isimli bir kuruluş bulunmaktadır.

Bu programlar bilgi asimetrisini ortadan kaldırmakta ve belli gruplar için hem finansmana erişim avantajı sağlamakta hem de bu gruplar için borçlanma maliyetlerinin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Öte yandan bu programlar farklı coğrafi ve sektörel alanlarda faaliyet gösteren finansörlerin riski dağıtmasına ve çeşitlendirmesine olanak tanımaktadır (Beck ve diğerleri, 2010).

Çalışmanın bu bölümünde kamu destekli garanti fonlarının hükümetler tarafından nasıl kullanıldığına ilişkin yapılmış çalışmalar özetlenmektedir.

Yang ve diğerleri 2021 de Çin Taizhou’daki yüksek teknoloji üretimi yapan firmalar için uygulanmakta olan kamu garanti programını incelemişler, banka kredileri daha fazla ekonomik ve sosyal fayda üretme konusunda işletmeleri desteklemezken devlet destekli garanti fonlarının işletmelerin daha fazla ekonomik fayda sağlamasına katkıda bulunduğunu göstermişlerdir (Yang ve diğerleri, 2021).

Gupta ve diğerleri 2016 yılında Hindistan Ulusal Kongresi isimli iktidarda bulunan siyasi parti tarafından merkezi hükümetin desteği ile hayata geçirilen ve gelişmekte olan ülkelerdeki en büyük kamu istihdam programlarından biri olarak kabul edilen Hindistan'daki Ulusal Kırsal İstihdam Garanti Programı (NREGS) ile ilgili yaptıkları çalışmalarında, Hindistan Ulusal Kongresi’nin daha düşük sandalyeye sahip olduğu yerlerde daha fazla fon tahsisi yapıldığı,

Hindistan Ulusal Kongresi isimli siyasi partinin 1 puan daha düşük oya sahip olduğu bölgelerde diğr bölgelere kıyasla 1,5 puan daha fon onaylandığını tespit etmişlerdir (Gupta ve diğrleri, 2016).



BÖLÜM IV.

ANALİZ, VERİ SETİ VE METODOLOJİ

4.1. Araştırma Modeli, Değişkenleri, Araştırma Sorusu ve Hipotezler

Çalışmamızda 1980-2017 dönemlerine odaklanılmıştır. Çalışmamıza konu olan bankaların bir önceki döneme göre kredi hacminde ve kredi/toplam aktif oranında meydana gelen yüzdesel değişim iki ayrı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Kredi hacmindeki değişim ilgili bankanın kredilerinde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi, kredi/aktif değişimi ise toplam aktif içindeki kredi hacminin bir önceki döneme göre yüzdesel değişimini ifade etmektedir. Politik konjonktür hareketleri kuramı çerçevesinde genel seçimler, yerel seçimler, referandumlar ve bu iki bağımlı değişken ile seçmiş olduğumuz diğer açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Literatürde direkt olarak bankacılık sektöründeki kredi genişlemesi ile seçim döngüsü arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte seçimlerle bankacılık sektörü arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Analizimizde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seçiminde literatürde önemli etkileri olan aşağıda bahsedilen makalelerden faydalanılmıştır.

Baum ve diğerleri Türk bankacılık sektörü ile seçim döngüsü arasındaki ilişkiyi irdeledikleri makalelerinde açıklayıcı değişkenlerden biri olarak kredi büyümesi kavramını ele almışlardır (Baum ve diğerleri, 2010).

Dinç 1994-2000 yıllarını kapsayan dönemde 43 gelişmekte olan ülkenin politikacıları ile kamu bankaları arasında arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında toplam aktif büyüklüğü içindeki kredi oranını açıklayıcı değişkenlerden biri olarak kullanmıştır (Dinç, 2005).

Önder ve Özyıldırım banka kredilerinin seçimler ve kriz dönemlerinde bölgesel büyüme üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında 1994-2010 dönemine ilişkin analiz yapmışlar açıklayıcı değişkenlerden biri olarak kredi büyümesi kavramını ele almışlardır (Önder ve Özyıldırım, 2013).

Sapienza 2002 yılında yaptığı ve banka sahipliğinin kamuda olmasının kredi büyümesi üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında hem banka kredisi büyümesini hem de toplam aktif içindeki banka kredisinin yüzedesel büyümesini dikkate almıştır (Sapienza, 2002).

Çalışmamızda genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlardan öncesi ve sonrasında bankacılık sektöründe kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi üzerinde politik konjonktür hareketlerinin varlığı araştırılmaktadır. Çalışma yıllık ve 3 aylık verileri kullanarak bu detayda yapılan özgün bir çalışma olarak literatüre katkı sağlamaktadır. Kredi büyümesi, ilgili bankanın toplam kredilerinde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ifade etmektedir ve **KrBy** ile gösterilmiştir. Bununla birlikte sadece kredi hacminde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimin analiz için tek başına yeterli olmadığı düşünülmektedir. Mutlak değer olarak kredi hacmi yüksek olan bir bankanın kredi hacminin, kredileri görece olarak daha düşük olan bir başka bankaya göre aynı dönem içinde daha az ya da daha fazla büyümesi söz konusu olabilir. Bu açıdan **Kr/Akt** olarak ifade edilen toplam aktif içindeki kredilerin oranında meydana gelen yüzdesel değişim ikinci açıklayıcı değişken olarak ele alınmıştır. Kredi/aktif kavramı ile ifade edilmek istenen ilgili dönemde ilgili bankanın kredilerinin o bankanın toplam aktifine oranının bir önceki dönemle kıyaslandığında yüzdesel olarak ne kadar değiştiğidir.

Bu iki açıklayıcı değişken üzerinden kurulan model şu şekildedir.

$$\mathbf{KrBy}_{it} = \alpha + \beta Tcmbf_{it} + \beta \dot{I}\dot{s}sz_{it} + \beta Enf_{it} + \beta Mev/Akt_{it} + \beta HbDt/Akt_{it} + \beta FzGl/Akt_{it} + \beta Gsyh_{it} + \omega d1t + \omega d2t + \omega d3t + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\mathbf{Kr/Ak}_{it} = \alpha + \beta Tcmbf_{it} + \beta \dot{I}\dot{s}sz_{it} + \beta Enf_{it} + \beta Mev/Akt_{it} + \beta HbDt/Akt_{it} + \beta FzGl/Akt_{it} + \beta Gsyh_{it} + \omega d1t + \omega d2t + \omega d3t + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Modelde yer alan bu her iki bağımlı değişkenle ilgili açıklayıcı değişkenler ise sırasıyla **Tcmbf** TCMB borç verme faizlerinde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi, **İşsz** işsizlik oranlarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi, **Enf** enflasyon oranlarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi,

Mevd/Akt ilgili bankanın toplam aktifi içindeki mevduat tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da mevduat/toplam aktif yüzdesel değişimini, **HbDt/Akt** ilgili bankanın toplam aktifi içindeki hazine bonusu devlet tahvili tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da hazine bonusu ya da devlet tahvili/toplam aktif yüzdesel değişimini, **Fzgl/Akt** ilgili bankanın elde ettiği faiz gelirinin o bankanın toplam aktifi içindeki payında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da faiz geliri/toplam aktif yüzdesel değişimini, **Gsyh** ise gayrisafi yurtiçi hasıladada bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ifade etmektedir.

Öte yandan kredi büyümesi ve kredi/aktif verilerinin seçim dönemleri ile ilgisi araştırıldığından modelde kukla değişkenler kullanılmış ve politik konjonktür hareketleri kuramı çerçevesinde kredi büyümesi ile seçim dönemleri arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiştir. Buna göre **d1** genel seçimler, **d2** yerel seçimler ve **d3** referandumları ifade etmektedir. Çalışmamızda 2010-2017 dönemi için 3 aylık veriler kullanılmış ve seçimlerden 3 ay öncesi ve 3 ay sonrası ile bağımlı ve açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki de incelenmiştir. **d1p** genel seçimlerden 3 ay sonrasını, **d2p** yerel seçimlerden 3 ay sonrasını ve **d3p** de referandumlardan 3 ay sonrasını ifade etmektedir.

Bu veriler ışığında hipotezimiz şu biçimde oluşturulmuştur.

H1 : Eğer politik konjonktür hareketleri hipotezi doğru ise seçimlerden önceki dönemlerde bankaların kredi hacminde artış ya da bir kredi genişlemesi beklenmektedir.

H2 : Seçimi ister iktidardaki parti kazansın ister yeni bir parti iktidara gelsin eğer politik konjonktür hareketleri hipotezi doğru ise seçim sonrasında bankaların kredi hacminde küçülme meydana gelecektir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde genel seçim, yerel seçim ve referandumların hepsinden “seçim” olarak bahsedilecektir.

Çalışmada ele alınan bağımlı, açıklayıcı ve kukla değişkenler ve bunlara ilişkin açıklamalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Bağımlı, Açıklayıcı ve Kukla Değişkenler

Simge	Değişkenler
KrBy	Kredi büyümesi ya da ilgili dönemde ilgili bankanın toplam kredilerinde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişim
Kr/Akt	Kredi/aktif ya da ilgili dönemde ilgili bankanın kredilerinin aktife oranının bir önceki dönemle kıyaslandığında yüzdesel olarak ne kadar değiştiği
Tcmbf	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası borç verme faizlerinde bir önceki döneme göre meydana gelen değişim
İşsz	İşsizlik oranlarında bir önceki döneme göre meydana gelen değişim
Enf	Enflasyon oranlarında bir önceki döneme göre meydana gelen değişim
Mevd/Akt	İlgili bankanın toplam aktifleri içindeki mevduat tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişim
HbDt/Akt	İlgili bankanın toplam aktifleri içindeki hazine bonosu ya da devlet tahvili tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişim
FzGl/Akt	İlgili bankanın elde ettiği faiz gelirinin o bankanın toplam aktifleri içindeki payında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişim
Gsyh	Gayrisafi yurtiçi hasılda bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişim
d1	Genel seçimler
d2	Yerel seçimler
d3	Referandum
d1p	Genel seçimlerden 3 ay sonrası
d2p	Yerel seçimlerden 3 ay sonrası
d3p	Referandumdan 3 ay sonrası

4.2. Veri Seti ve Metodoloji

Panel veri yöntemi kullanılarak yapılan çalışmanın ekonometrik analiz kısmında Stata Statistic/Data Analiz programı kullanılarak seçimler ve kredi genişlemesi ilişkisi incelenirken iki ana veri dönemi üzerinde çalışılmıştır. Bu dönemler 1980-2017 yılları arasındaki verileri kapsayan yıllık dönem ve 2010-2017 yılları arasındaki dönemi kapsayan 3 aylık dönemlerdir. Bağımlı ve açıklayıcı değişkenlere ilişkin 2000 yılından başlayarak bazı 3 aylık verilere ulaşılabilese de 2010 yılına kadar yayınlanan 3 aylık veriler sağlıklı değildir ya da bazı dönemlere ait hiç veri yoktur. Yıllık veriler incelenirken önce 1980-2017 döneminin tamamı için analiz yapılmış sonra da bu dönem kendi içinde iki ayrı alt döneme ayrılmıştır. Bu dönemlerden birincisi 1980-2000 yılları arasını kapsarken ikinci dönem 2000-2017 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmanın bu şekilde yapılmasının iki nedeni vardır. Bunlardan ilki 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan ekonomik krizdir. Diğer bir neden ise 1980-2000 yılları arasında Türkiye farklı siyasi partilere mensup hükümetler tarafından yönetildiği halde 2002-2017 arasındaki dönemde neredeyse kesintisiz bir biçimde Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetleri tarafından yönetilmiş olmasıdır. Bu şekilde bir analiz yapılarak farklı hükümetler tarafından yönetilen dönemler ile tek bir siyasal parti tarafından yönetilen dönem için politik konjonktür hareketleri ile seçimler arasındaki ilişkide bir farklılık oluşup oluşmadığı irdelenmek istenmiştir. Çalışmada incelenen ikinci dönem ise 2010-2017 dönemindeki 3 aylık dönemlerdir. Bahsekonu bu dönemde 3 aylık sağlıklı verilere ulaşma imkanı olduğundan 2010-2017 döneminde 3 aylık verilerle analiz yapılmıştır. Dönemler ve incelenen banka sayıları aşağıdaki tabloda daha detaylı gösterilmiştir.

Tablo 6. İncelenen Dönemler ve Banka Sayıları

Yıllık Veriler 1980-2017	Toplam Banka Sayısı
1980-2017 dönemi	9
1980-2000 dönemi	15
2000-2017 dönemi	28
3 aylık veriler 2010-2017	
2010-2017 dönemi mevduat ve yatırım bankaları seçimlerden 3 ay öncesi/3 ay sonrası	31
2010-2017 dönemi sadece mevduat bankaları seçimlerden 3 ay öncesi/3 ay sonrası	22

a) Yıllık Veriler 1980-2017:

Çalışmaya öncelikle 1980-2017 arasını kapsayan 37 yıllık dönemde faaliyet gösteren 35 bankanın yıllık verileri ile başlansa da bahsekonu bankalardan bazılarının 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında meydana gelen ve “2001 Krizi” adıyla anılan süreçten etkilendikleri, bu bankaların bir kısmının 2001 yılından sonra faaliyetlerine son verdikleri ya da kapandıkları veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) çatısı altında tasfiyeye tabi tutuldukları ve birleştirildikleri görülmüştür. Bu nedenle 1980-2017 yılları arasındaki bu dönemde sadece 37 yıldır kesintisiz faaliyet gösteren 9 bankanın verileri incelenmiştir. Bu bankaların toplam aktif büyüklüklerinin bankacılık sektörü aktifine olan oranı belirtilen her bir yılda farklıdır. Bu oran her yıl için ayrı ayrı hesaplanarak 38 yılın ortalaması bulunmuş ve bu 9 bankanın toplam aktifinin bankacılık sektörü toplam aktifine olan oranının ortalama %55 seviyesinde seyrettiği neticesine ulaşılmıştır.

1980-2017 döneminde 9 bankanın verileri incelenmiştir. Bunun yanı sıra belirtilen dönem 2 alt bölüme ayrılmıştır. 1980-2017 dönemini iki başlıkta incelememizin nedeni 1980-2000 dönemi arasındaki 20 yıllık sürede farklı siyasal partiler iktidarda olduğu halde 2000-2017 döneminde 2002 yılından itibaren aynı partinin kesintisiz bir süreç boyunca tek başına iktidarda kalmasıdır. Çalışmanın alt dönemlere ayrılmasının nedeni bu iki durum arasında politik konjonktür hareketleri kuramı bağlamında bir fark olup olmadığı hususunun incelenmesidir. 1980-2000 arasındaki yıllık veriler incelenirken bu dönemde faaliyet gösteren 15 bankaya ait veriler, 2000-2017 arasındaki yıllık veriler incelenirken bu dönemde faaliyet gösteren 28 bankaya ait veriler panel veri yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

b) 3 Aylık Veriler 2010-2017:

2010-2017 arasındaki dönemde 31 bankaya ait 3 aylık veriler incelenmiştir. Bu bankalardan 9 adedi yatırım bankası 22 adedi ise mevduat bankasıdır. Bahsekonu dönemlerde hem bankalara ilişkin 3 aylık verilere hem de makroekonomik göstergelerle ilgili 3 aylık sağlıklı verilere ulaşmak mümkündür. Bu dönemde birçok veri 3 aylık yayımlanmaya başlamıştır. Bu dönem için hem seçimlerden 3 ay önceki dönem hem de seçimlerden 3 ay sonraki dönem incelenmiş, bağımlı değişkenler ile açıklayıcı değişkenler ve kukla değişkenler arasındaki ilişki analiz edilmiştir. İlk analiz 22 adedi mevduat bankası, 9 adedi yatırım bankası olmak üzere

toplam 31 banka için seçimlerden 3 ay öncesi için yapılmıştır. Açıklayıcı değişkenlerden Mevd/Akt ilgili bankanın toplam aktif içindeki mevduat tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da mevduat/toplam aktif değişimini, HbDt/Akt ilgili bankanın toplam aktif içindeki hazine bonosu devlet tahvili tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da hazine bonosu ya da devlet tahvili/toplam aktif değişimini göstermektedir. Yatırım bankalarının bilançolarında mevduat kalemi bulunmamaktadır. Öte yandan bu dönemde incelenen yatırım bankalarının bilançolarında bulunan hazine bonosu devlet tahvili tutarları ya sıfır ya da gözardı edilecek kadar küçük olduğu için bu 31 bankayı kapsayan tüm analizde Mevd/Akt ve HbDt/Akt açıklayıcı değişkenleri tüm bankalarda birden gözardı edilmiştir. Aynı verilerle bu 31 banka için aynı çalışma bu sefer seçimlerden 3 ay sonrası için yapılmıştır. İkinci analiz 22 mevduat bankası için Mevd/Akt ve HbDt/Akt açıklayıcı değişkenleri dahil tüm açıklayıcı değişkenler dikkate alınarak seçimlerden 3 ay öncesi ve 3 ay sonrası için yapılmıştır.

4.3. Yöntem

Panel veri analizinde analize konu verilerin kesit (cross section) gözlemleri belirli bir zaman dilimi içerisinde bir araya getirilmektedir. Panel veri, zaman serisi ile yatay kesit analizlerini birleştiren bir analiz yöntemidir.

Panel veri yöntemleri, parametrelerin doğrusal olmayan modellerdeki bilginin kısmi etkilerini hesaplamak, tekrar eden kesitlerde veri olduğunda geçerli sonuçları çıkarsamak ve dinamik bağları ölçümlemek için kullanılan ekonometrik araçlardır (Wooldridge, 2002).

Panel veri regresyon modelleri kurulurken başlıca üç yaklaşımdan bahsedilebilir. Bunlardan biri havuzlanmış regresyon (pooled), biri rassal etkiler modeli (random effect) ve bir diğeri ise sabit etkiler (fixed effect) modelidir. Yatay kesit değişkenlerinin ihmal edilmiş sabit etkilerden ve rassal etkilerden bağımsız olduğundan emin olunması durumunda pooled regresyonu kullanmak daha doğru sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olmaktadır (Korkmaz ve diğerleri, 2010).

Sabit etkiler modelinde birimlerde meydana gelen farklılıkların sabit terimde meydana gelen farklılıklarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Modelde ifade edilen sabit kavramı katsayının zamana göre sabit olduğunu bununla birlikte birimlere göre değişebileceğini ifade ederken sabit etkiler varsayımında gözlemlenemeyen bireysel etkilerin modeldeki açıklayıcı değişkenlerle alakalı olduğu varsayılmaktadır (Greene, 2003).

Sabit etkiler modelini aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür:

$$y_{it} = \beta + \sigma_i + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Öte yandan rassal etkiler modelinde sabit etkiler modelinde kabul edilen durumun aksine bireysel etkiler modelin içinde bulunan açıklayıcı değişkenlerle ilgili değilse bu birimlere ait sabit terimlerin yine bu birimlere göre rassal olarak dağıtıldığı varsayılarak model buna göre kurulmaktadır (Greene, 2003).

Rassal etkiler modeli şu iki şekilde ifade edilebilecektir:

$$y_{it} = \beta + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + \varepsilon_{it} + \mu_i \quad (4)$$

ya da

$$y_{it} = \beta + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + \mu_i \quad (5)$$

Sabit etkiler ve rassal etkiler modelleri arasındaki farkı yukarıdaki (3) ve (4) numaralı eşitliklere bakarak anlamak da mümkündür. Sabit etkiler modelinde her kesit birim kendi ayrı sabit terimine sahiptir. Buna karşılık rassal etkiler modelinde sabit terim (β) tüm kesit birimleri için ortalama sabiti verir bununla birlikte hata terimi (μ_i) her kesit birimine ait sabit terimin bu ortalama sabit terimden rassal olarak sapmasını ifade etmektedir. Rassal etkiler modelinde kullanılan efektif tahmin metodu Genelleştirilmiş En Küçük Kareler yöntemidir. Bazen panel veride kesit birim sayısı fazla iken zaman dilimi kısadır. Bu durumda rassal etkiler modeli sabit etkiler modeline göre daha etkin bir tahmin oluşturulmasını sağlar. Bazen de kesit birim sayısı

az iken zaman dilimi daha uzundur. Bu durumda rassal etkiler modeli ile sabit etkiler modeli tahminleri arasında farklılıklar ortaya çıkacaktır. Eğer kesit birimlerin büyük örnekten rassal olarak çekildiği düşünülüyorsa rassal etkiler modeli, aksi söz konusu ise sabit etkiler modelinin kullanılması daha uygun olacaktır (Gujarati, 2003).

4.3.1. Pesaran CD yatay kesit bağımlılığı testi

Bilindiği üzere panel veri setleri hem zaman boyutu hem de kesit (cross-section) gözlemleri içermektedir. Panel verideki zaman boyutunu içeren gözlem sayısının artması değişkenlerin durağan olmamasından kaynaklanabilecek bir sahte regresyona yol açabilir (Baltagai, 2005).

Bu durumda değişkenlerin durağan olup olmadıklarına dair birim kök testlerinin yapılması gerekmektedir. Burada hangi birim kök testinin yapılması gerektiğini belirlemek için yatay kesit bağımlılığına bakmak önem arz edecektir. Yatay kesit bağımlılığı ya birimler arasındaki korelasyon ya da bir değişkenin birimleri arasındaki ilişki durumudur. Yatay kesit bağımlılığı bulunması halinde değişkenler üzerinde uygulanacak olan birim kök testleri farklı olacaktır. Bu durumda CD (cross sectional dependence) test kullanılarak değişkenlerin birim boyutunda yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı incelenmesi, yatay kesit bağımlılığı varsa 2. nesil birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu testte her birimin diğer birimlerle olan korelasyonu hesaplanmakta eğer panel veri N sayıda birim boyutu içeriyorsa o taktirde $N*(N-1)$ miktarda korelasyon hesap edilmektedir. Birimler arasındaki korelasyonu test etmek için Pesaran'ın aşağıdaki denklemi kullanılacaktır (Pesaran, 2004):

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \rho_{ij} \right)}$$

Denkleimde yer alan ρ_{ij} i ve j birimlerinin artıkları arasındaki korelasyonu göstermektedir.

$$\rho_{ij} = \rho_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T e_{it} e_{jt}}{(\sum_{t=1}^T e_{it}^2)^{1/2} (\sum_{t=1}^T e_{jt}^2)^{1/2}}$$

4.3.2. Breusch- Pagan/ Cook-Weisberg testi

1979'da T.Breusch ve A.Pagan tarafından ortaya atılan bu test klasik regresyon modellerinde heteroskedastite olup olmadığını açıklığa kavuşturmak için uygulanan bir testtir. Bu test 1983 de R.D. Cook ve S.Weisberg tarafından önerildiğinden literatüre Breush-Pagan/ Cook-Weisberg testi olarak geçmiştir. Homoskedastite, kalıntıların tahmin değişkenin her seviyesinde eşit dağılması anlamına gelmekte olup doğrusal regresyonun ana varsayımlarından biridir. Bu durum söz konusuysa regresyon sonuçlarına güvenmek mümkün olmayacaktır. Breush-Pagan testi değişen varyans olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. Eğer kalıntılar eşit varyans ile dağılıyorsa homoskedastite, kalıntılar eşit varyans ile dağılmıyorsa heteroskedastite söz konusu olacaktır. Test neticesinde ortaya çıkan p değeri anlamlılık düzeyinden daha küçükse ($\alpha = 0,05$) homoskedastite olduğu reddedilir ve regresyon modelinde heteroskedastite olduğu kabul edilir.

4.3.3. Wooldridge testi

Zaman serilerinin hemen hemen hepsinde olduğu üzere panel veri analizlerinde otokorelasyon konusu önemlidir. Regresyon analizlerinde temel varsayımlardan birisi de farklı gözlemlerdeki aynı hatalar arasındaki korelasyondur. Hata terimleri birbiri ile ilişkili ise otokorelasyon ya da serisel korelasyon vardır. Veride otokorelasyon olup olmadığı Wooldridge otokorelasyon testine bakılarak kararlaştırılmıştır (Atakan ve Gökbulut, 2010).

Wooldridge testi için T 'nin yeterince büyük olması gerekir. Bu durumda hata teriminde serisel korelasyon olmayacaktır. Hemen arkasından $\hat{u}_i, T$ 'nin, $\hat{u}_i, T-1$ üzerine regresyon tahmini yapılır ve $\hat{u}_i, T-1$ 'in tahmin edilen katsayısı $\hat{d}$ ile gösterilir (Wooldridge, 2002).

4.3.4. Hausman testi

Testler neticesinde zaman veya/ve birim etkilerinin olduğu gözlemlenebilir. Bu durumda meydana gelen etkinin tesadüfi mi yoksa sabit mi olduğuna karar verilmesi önem arz etmektedir. 1978 yılında geliştirilen Hausman Testi panel veri modellerinde seçim yapmak için kullanılan bir testtir (Hausman, 1978).

Bu testte iki ana hipotez bulunmaktadır:

- Ana hipotez H_0 : Açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında korelasyon bulunmamaktadır. Bu durumda sabit ve tesadüfi etkiler tahmincileri arasındaki farkın küçük olacağı beklenir ve tesadüfi etkiler tahmincisi kullanılır.

- Alternatif hipotez H_1 : Açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında korelasyon bulunmaktadır. Bu durumda sabit etkiler modeli tutarlı olduğundan bu modelin tercih edilmesi gerekmektedir.

Çalışmada bazı modellerde yatay kesit bağımlılığı olduğu için ve $N < T$ olduğundan Iterated Generalized Least Square (IGLS) modeli kullanılarak sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca veriler clusterid id kullanılarak robust yapılmıştır. Modellerde ortaya çıkan yatay kesit bağımlılığı, değişen varyans ve otokorelasyon problemleri nedeniyle modeller kümelenmiş (clustred) standart hatalar ile tahmin edilmiştir.

4.4. Bulgular

4.4.1. 1980-2017 dönemine ilişkin yıllık verilerle yapılan analizler

Analizin ilk aşamasında 1980-2017 dönemine ait yıllık veriler ele alınmıştır. Sonrasında bu döneme ilişkin veriler kendi içinde iki başlık altında gruplandırılarak analize devam

edilmiştir. Dönemsel gruplandırmaların ilki 1980-2000 tarih aralığını, diğeri 2000-2017 tarih aralığını kapsamaktadır. 1980-2017 dönemine ilişkin verilerin bu şekilde ayrılmasının ana nedeni 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı şubat aylarında Türkiye’de yaşanan ekonomik krizin ardından yapılan seçimler sonrasında bu dönemin neredeyse tamamında ülkenin aynı siyasi partinin yönetiminde olmasından kaynaklanmaktadır. 1980-2000 döneminde farklı iktidarlar farklı dönemlerde Türkiye’yi yönetseler de 1 Kasım 2002 seçimlerinden bu yana ülke yönetimi neredeyse kesintisiz bir biçimde Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerindedir.

Çalışmanın 1980-2017 dönemini kapsayan kısmında verileri değerlendirilen banka sayısı 9’dur. 1980’lerden sonra Türkiye’de çok sayıda banka kurulmuş ve banka sayısı hızla artmıştır. Çalışmaya ölçek açısından farklı olan 35 adet bankanın verileri ile başlansa da 2000 ve 2001’de yaşanan ekonomik kriz birçok bankanın faaliyetini sonlandırmasına, bazılarının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kapsamında bir çatı altında birleşmesine neden olduğundan ilgili dönemde çalışmaya dahil edilen banka sayısı sınırlı tutulmuştur. Bununla birlikte çalışmaya dahil edilen bankaların ilgili yıllarda toplam bankacılık sektörünün ne kadarına sahip olduklarına bakılmış, çalışma kapsamındaki bankaların sektör payı çeşitli yıllarda farklılık gösterse de çalışmaya dahil edilen bankaların aktif büyüklüklerinin toplam bankacılık sektörü aktif büyüklüğüne oranının genel olarak %55’i seviyesinde olduğu tespit edilmiştir.

İlgili dönemde 9 genel seçim, 6 mahalli seçim ve 6 referandum yapılmıştır.

Bu dönemle ilgili yapılan çalışmada hem kredi büyümesi hem de kredi/aktif bağımlı değişkenleri için iki ayrı analiz yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkan F testi analiz için en uygun yöntemin en küçük kareler yani OLS (Ordinary Least Squares) olduğunu göstermektedir. Yapılan Hausman Testi rassal etkiler (random effect) ve Breusch-Pagan LM testi ise en küçük kareler ya da OLS’ye işaret etmektedir. Bu açıdan panel veride en küçük kareler yani OLS yöntemi kullanılmıştır.

Bu döneme ilişkin kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi bağımlı değişkenlerine ilişkin yapılan analizin sonuçları aşağıdadır:

Tablo 7. 1980-2017 Yıllık Verilerle Yapılan Analiz

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.1190	.0443
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0393	.0118
İssz	Coef.	-1.001	-.1706
	<i>Robust Std.Err.</i>	.3590	.9620
Enf	Coef.	.0317	-.0633
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0545	.0162
Mevd/Akt	Coef.	-.1376	-.1087
	<i>Robust Std.Err.</i>	.2697	.1538
HbDt/Akt	Coef.	-.0215	-.0006
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0050	.0040
FzGl/Akt	Coef.	.0000	-.0002
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0003	.0001
Gsyh	Coef.	.2459	-.1653
	<i>Robust Std.Err.</i>	.1825	.0609
d1	Coef.	-.0276	-.0027
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0643	.0204
d2	Coef.	-.1583	-.0280
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0569	.0249
d3	Coef.	-.3896	.0549
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0705	.0278
_cons	Coef.	.6529	.4538
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0512	.0150
Number of Observation		287	287
F (10, 276)		7,47***	6,94***
R - squared		0,173	0,1396

***, **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Yapılan analiz neticesinde kredi büyümesi bağımlı değişkeni ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki konusunda şu neticelere ulaşılmıştır. KrBy'nin, Tcmbf ile yani faiz oranındaki değişim ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlı, İssz yani işsizlik oranındaki değişim ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlı, Enf yani enflasyon oranındaki değişim ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, Mevd/Akt yani mevduat/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, HbDt/Akt yani hazine bonosu, devlet tahvili/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlı, FzGl/Akt yani faiz geliri/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız ve son olarak Gsyh yani garisafi yurtiçi hasıla değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır.

Öte yandan genel seçimler ile kredi büyümesi arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, yerel seçimler ve referandum ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu sonuçlar bahse konu dönemde genel seçimler ve kredi büyümesi arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu durum yukarıda ifade edilen H_1 hipotezini desteklememektedir. Öte yandan 1980-2017 arasındaki dönemde kredi büyümesi ile yerel seçimler ve referandumlar arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 8. 1980-2017 Yıllık Verilerle 9 Banka İçin Kredi Büyümesi Seçim ilişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim			✓
Referandum			✓

Aynı döneme ilişkin benzer analiz kredi/aktif değişimi bağımlı değişkeni ile yukarıda bahse konu tüm açıklayıcı değişkenler için de yapılmıştır. Bu çalışmanın neticesinde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır. Kredi/aktif bağımlı değişkeni ile Tcmbf yani faiz oranındaki değişim arasındaki ilişki pozitif ve istatistiki olarak anlamlı, İşsz yani işsizlik oranındaki değişim ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlı, Enf ya da enflasyon değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak negatif ve anlamlı, Mevd/Akt mevduat/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, HbDt/Akt ya da hazine bonusu, devlet tahvili/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, FzGl/Akt ya da faiz geliri/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişkisi negatif ve istatistiki olarak anlamlı, Gysh ya da garisafi yurtiçi hasıla değişimi ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır.

Öte yandan genel seçimler ile yerel seçimler ve kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. Bununla birlikte referandumlar ile kredi/aktif arasında bahsedilen dönemde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 9. 1980-2017 Yıllık Verilerle 9 Banka İçin Kredi/Aktif Büyümesi Seçim İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim	✓		
Referandum		✓	

Türkiye’de 1980 ila 2017 yılları arasında yapılan 6 referandumun tamamı anayasa değişikliğine ilişkin halk oylamasıdır. 1982 yılında yapılan referandum anayasa değişikliğinin kabulü, 1987 yılında yapılan referandum bazı siyasi yasakların kaldırılmasına ilişkin, 2007’de yapılan referandum başta cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi olmak üzere anayasa değişikliğine ilişkin, 2010 yılında yapılan referandum anayasa değişikliğine ilişkin ve son olarak 2017 yılında yapılan referandum ise parlamenter sistemin kaldırılarak yerine cumhurbaşkanlığı yönetim sisteminin getirilmesine ilişkin referandumdur. Bu çalışma, referandum dönemleri ile bankaların toplam aktifinin içindeki kredi oranının değişimi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. 1980-2017 yıllık verileri incelendiğinde kredilerin toplam aktif içerisindeki payı ile referandum dönemleri arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilecektir.

4.4.1.1. 1980-2000 döneminde yıllık verilerle yapılan analizler

Bu aşamada, 1980-2000 yıllarını kapsayan 20 yıllık dönemde kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi bağımlı değişkenleri ile diğer açıklayıcı değişkenler ve seçimler arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışmada bu dönemde faaliyet gösteren 15 bankanın verileri analiz kapsamına alınmış olup ilgili dönemde 5 genel seçim, 3 mahalli seçim ve 3 de referandum yapılmıştır.

Belirtilen bu dönemde kredi büyümesi bağımlı değişkeni için yapılan F testi neticesinde zayıf da olsa sabit etki gözlemlenmiş olup yapılan Breusch-Pagan LM testleri neticesinde havuzlanmış en küçük kareler (Pooled OLS) yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 10. 1980 -2000 Yıllık Verilerle Yapılan Analiz

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.1395	.0337
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0950	.0166
İssz	Coef.	-1.721	.0470
	<i>Robust Std.Err.</i>	.3713	.1205
Enf	Coef.	-.0257	-.0534
	<i>Robust Std.Err.</i>	.1138	.0245
Mevd/Akt	Coef.	.1255	-.0377
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0932	-.0329
HbDt/Akt	Coef.	.0013	-.0002
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0003	.0000
FzGl/Akt	Coef.	.0224	.0016
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0142	.0016
Gsyh	Coef.	-.2644	-.0350
	<i>Robust Std.Err.</i>	.2490	.0530
d1	Coef.	.0029	.0062
	<i>Robust Std.Err.</i>	.1168	.0106
d2	Coef.	-.3035	-.0716
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0991	.0141
d3	Coef.	-.4802	-.0046
	<i>Robust Std.Err.</i>	.1371	.0273
_cons	Coef.	.9847	.4033
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0819	.0179
Number of Observation		257	257
F (10, 14)		10,91***	91,81***
R - squared		0,148	0,0749

***, **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir

Yapılan analiz neticesinde kredi büyümesi bağımlı değişkeni ile Tcmbf yani faiz oranındaki değişim arasındaki ilişkisi istatistiki olarak anlamsız, İssz ya da işsizlik oranındaki değişim ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlı, Enf ya da enflasyon oranındaki değişim ile arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlı, Mevd/Akt ya da mevduat/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, HbDt/Akt ya da hazine bonosu, devlet tahvili/toplam aktif değişimi ile arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı, FzGl/Akt ya da faiz geliri/toplam aktif değişimi ile arasındaki ilişkisi istatistiki olarak anlamsız, Gsyh ya da garisafi yurtiçi hasıla değişimi ile arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Öte yandan genel seçimler ile kredi büyümesi bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız, yerel seçimler ve referandum ile kredi büyümesi arasındaki ilişki ise negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 11. 1980-2000 Yıllık Veriler 15 Banka İçin Kredi Büyümesi Seçim ilişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim			✓
Referandum			✓

1980-2000 arasında 1984, 1989, 1994 ve 1999 yıllarında olmak üzere dört yerel seçim yapılmıştır. 1984 yılında yapılan yerel seçim askeri darbeden sonra yapılan ilk yerel seçim olup Anavatan Partisi %41,5 oy alarak seçimi kazanmıştır. 1989’da yapılan yerel seçim neticesinde sırasıyla Sosyal Demokrat Halkçı Parti %28,6, Doğruiyol Partisi %25,1 ve Anavatan Partisi %19,7 oy almıştır. 1994 yılında yerel seçimde Doğruiyol Partisi %25,1, Anavatan Partisi %21,9 ve Refah Partisi %19,1 oy almıştır. 1999 yılında yapılan yerel seçimlerde ise sırasıyla Demokratik Sol Parti %18,7, Milliyetçi Hareket Partisi %17,1 ve Fazilet Partisi %16,4 oy almıştır. Bu dönemde 1982, 1987 ve 1988 yıllarında 3 adet referandum yapılmıştır. Üç referandumun konusu da anayasa değişikliği ve halk oylamasıdır.

Aynı döneme ilişkin benzer analiz kredi/aktif bağımlı değişkeni ile açıklayıcı değişkenler üzerine aynı yöntemlerle gerçekleştirilmiştir.

Bu analiz neticesinde ise şu bulgulara ulaşılmıştır. Tcmbf yani faiz oranındaki değişim ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Yani faiz oranları arttıkça kredi/aktif oranı da artış göstermektedir. İşsz ya da işsizlik oranındaki değişim ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. Enf ya da enflasyon oranındaki değişim ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki negatif ve anlamlıdır. Enflasyon arttıkça kredi/toplam aktif büyümesi azalmaktadır. Mevd/Akt ya da mevduat/toplam aktif değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak

anlamsızdır. HbDt/Akt ya da hazine bonusu, devlet tahvili/toplam aktif değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. FzGel/Akt ya da faiz geliri/toplam aktif değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. Gysh ya da garisafi yurtiçi hasıla değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır.

Öte yandan genel seçimler ve referandum ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızken, yerel seçimler ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre belediye seçimleri olduğu yıllarda toplam aktif içindeki kredi hacminin azaldığı gözlenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 12. 1980-2000 Yıllık Veriler 15 Banka İçin Kredi/Aktif Büyümesi Seçim İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim			✓
Referandum	✓		

4.4.1.2. 2000-2017 döneminde yıllık verilerle yapılan analizler

Çalışmanın bu bölümünde 2000-2017 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 28 bankaya ait veriler kullanılarak yukarıda belirtilen bağımlı değişkenler ile açıklayıcı değişkenler ve kukla değişkenler arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bu dönemde 4 genel seçim, 3 belediye başkanlığı seçimi ve 3 referandum yapılmıştır. Öncelikle kredi büyümesi bağımlı değişkeni üzerinde bağımsız değişkenlerin etkisi incelenirken ve veriler analiz edilirken en küçük kareler yönteminin (OLS) mi kullanılacağı mı yoksa verinin sabit etkiler modeline (fixed effect) göre mi analiz edileceği sorgulanmıştır. Ulaşılan F ve P değerleri en küçük kareler yönteminin (OLS) kullanılacağını göstermiştir. Breusch-Pagan LM Testi yapılarak panel veri serisinde en küçük kareler yöntemi (OLS) kullanılacağı teyit edilmiştir. Öte yandan Havuzlanmış En Küçük Kareler Yöntemi (Pooled OLS) kullanılmak suretiyle standart hatalar yatay kesitlerin kareleri alınarak düzeltilmiştir.

Bunun neticesinde kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi bağımlı değişkenlerine ilişkin aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 13. 2000-2017 Yıllık Verilerle Yapılan Analiz

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.0521	.0453
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0278	.0088
İssz	Coef.	.0660	-.4557
	<i>Robust Std.Err.</i>	.2738	.0515
Enf	Coef.	-.0042	-.0061
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0292	.0101
Mevd/Akt	Coef.	.6409	-.0898
	<i>Robust Std.Err.</i>	.6835	.0300
HbDt/Akt	Coef.	.0283	-.0010
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0156	.0006
FzGl/Akt	Coef.	-.0011	-.0002
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0006	.0000
Gsyh	Coef.	1.1291	-.3505
	<i>Robust Std.Err.</i>	.2303	.0517
d1	Coef.	.2389	-.0059
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0718	.0077
d2	Coef.	.0145	.0478
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0754	.0146
d3	Coef.	-.2327	.0750
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0653	.0170
_cons	Coef.	.2531	.5528
	<i>Robust Std.Err.</i>	.0502	.0189
Number of Observation		340	340
F (10, 20)		8,31***	47,95***
R - squared		0.2831	0,2968

***, **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Bu veriler ışığında kredi büyümesi bağımlı değişkeni ile Tcmbf ya da faiz oranındaki değişim arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu durumda faiz oranları

indikçe kredi hacminde bir artış olması beklenmektedir. İşsz ya da işsizlik oranındaki değişim ile kredi büyümesi arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. Enf ya da enflasyon oranındaki değişim ile kredi büyümesi arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. Mevd/Akt ya da mevduat/toplam aktif değişimi ile kredi büyümesi arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. HbDt/Akt ya da hazine bonusu, devlet tahvili/toplam aktif değişimi ile kredi büyümesi arasındaki ilişki pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Kredi hacminde artış oldukça hazine bonusu hacmi azalmaktadır. FzGl/Akt ya da faiz geliri/toplam aktif değişimi ile kredi büyümesi arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır. Gsyh ya da garisafi yurtiçi hasıla değişimi ile kredi büyümesi arasında pozitif ve güçlü şekilde istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani kredi hacminde artış meydana geldikçe gayrisafi yurtiçi hasıla da büyüme göstermektedir.

Öte yandan genel seçimler ile kredi büyümesi bağımlı değişkeni arasında pozitif ve güçlü bir şekilde istatistiki olarak anlamlı ilişki vardır. Bu da 2000-2017 arasındaki dönemde genel seçim dönemlerinde kredi hacminin büyüdüğünü göstermektedir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 14. 2000-2017 Yıllık Veriler 28 Banka İçin Kredi Büyümesi Seçim İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim		✓	
Yerel Seçim	✓		
Referandum			✓

Belirtilen bu dönemde 2002, 2007, 2011, Haziran 2015 ve Kasım 2015’de olmak üzere toplam 5 genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerdeki oy oranları yıllara göre ve sırasıyla şöyledir:

- 2002 genel seçiminde Adalet ve Kalkınma Partisi %34,2, Cumhuriyet Halk Partisi %19,3 ve Doğruiyol Partisi %9,5,
- 2007 genel seçiminde Adalet ve Kalkınma Partisi %46,5, Cumhuriyet Halk Partisi %20,8 ve Milliyetçi Hareket Partisi %14,2,
- Haziran 2015 seçiminde Adalet ve Kalkınma Partisi %46,8, Cumhuriyet Halk Partisi %24,9 ve Milliyetçi Hareket Partisi %13

oy almışlardır. Bu dönemde hükümet kurulamaması üzerine cumhurbaşkanı tarafından erken seçim kararı alınmış ve Kasım 2015’de yapılan seçim neticesinde Adalet ve Kalkınma Partisi %49,5, Cumhuriyet Halk Partisi %25,3 ve Milliyetçi Hareket Partisi %11,9 oy almışlardır. Görüleceği üzere çalışmaya konu edilen 2000-2017 döneminde 2015 yılında kısa bir süre kesintiye uğrasa da Adalet ve Kalkınma Partisi rakipleriyle kıyaslandığında yüksek bir oy oranıyla iktidarda kalmıştır. Bu anlamda belirtilen dönem için politik konjonktür hareketleri bağlamında seçim dönemlerinde kredi büyümesi yaşandığını söylemek mümkündür. Bu bulgular çalışmamızın başında belirtilen H1 hipotezini destekler niteliktedir. Hatırlanacağı üzere H1 hipotezi “eğer politik konjonktür hareketleri teorisi doğru ise seçimlerden önceki dönemlerde kredi hacminde bir artış ya da kredi genişlemesi beklenmektedir” şeklindeydi. Bulgular bizi genel seçimler ile kredi genişlemesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu neticesine götürmektedir. Öte yandan kredi büyümesi ile yerel seçimler arasında istatistiki olarak anlamsız, referandum ile kredi büyümesi arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise genel seçimler için geçerli olan kredi hacim değişimi konusunun yerel seçim ve referandum için geçerli olmadığı anlamına gelmektedir. Bu dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına iktidarda idi. Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetlerinin genel seçimlerde rakiplerine karşı yüksek bir oy olarak iktidara geldiği ve iktidarını koruduğu düşünülecek olursa yerel seçimler ve referandumlar döneminde bir tercih olarak politik konjonktür hareketleri kuramı bağlamında kredi büyümesini tercih etmediğini söylemek mümkün olabilir.

Aynı döneme ilişkin olarak aynı istatistiki yöntemlerle kredi/aktif değişimi bağımlı değişken olarak alındığında hem açıklayıcı değişkenlerle hem de seçimlerle ilişkisine dair ikinci bir çalışma daha yapılmıştır.

Buna göre; Tcmbf ya da faiz oranındaki değişim ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasında oldukça anlamlı ve pozitif bir istatistiki ilişki görülmüştür. Bu durumda faiz oranları arttıkça bankaların kredi verme iştahının da arttığını ve toplam aktifler içinde kredi miktarının yükselmeye başladığını söylemek mümkün olacaktır. İşsz ya da işsizlik oranındaki değişim ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Enf ya da enflasyon oranındaki değişim ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. Mvd/Akt ya da mevduat/toplam aktif değişimi ile kredi/aktif bağımlı

değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak negatif ve anlamlıdır. HbDt/Akt ya da hazine bonusu, devlet tahvili/toplam aktif değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsızdır. FzGel/Akt ya da faiz geliri/toplam aktif değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki negatif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Gsyh ya da gayrisafi yurtiçi hasıla değişimi ile kredi/aktif bağımlı değişkeni arasındaki ilişki negatif ve anlamlıdır.

Öte yandan genel seçimler ile kredi/aktif arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız çıkarken, kredi/aktif bağımlı değişkeni ile yerel seçimler ve referandum arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 15. 2000-2017 Yıllık Veriler 28 Banka İçin Kredi/Aktif Büyümesi Seçim ilişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim		✓	
Referandum		✓	

Dikkat edileceği üzere aynı dönemlere ilişkin kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi ile seçimler arasındaki ilişki birbirinden farklı neticeler vermektedir. Kredi büyümesi ile genel seçimler arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilirken kredi/aktif ile genel seçimler arasındaki ilişki istatistiki olarak anlamsız çıkmaktadır. Bilindiği üzere kredi büyümesi ilgili bankanın bir önceki yıla göre kredi hacminde meydana gelen yüzdesel artış ifade ederken, kredi/aktif oranı ise ilgili bankanın bir önceki döneme göre toplam aktif içindeki kredi hacminin yüzdesel değişimini ifade etmektedir. Bu noktada aradaki çelişki şu şekilde açıklanabilir. Seçim dönemlerinde ilgili bankaların kredileri hızlı bir şekilde büyümektedir. Bununla birlikte kredi büyürken aktif içindeki kredinin büyümemesi aktifin de kredi ile birlikte büyüdüğüne işaret etmektedir. Yani seçim dönemlerinde sadece kredinin büyümediği bu dönemlerde meydana gelen bir parasal genişleme ile aktifin de büyüdüğü ve bu durumda aktif içindeki kredi miktarında bir önceki yıla göre oransal olarak güçlü bir değişiklik olmadığı söylenebilir. Öte yandan kredi/aktif oranı ile genel seçimler arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit

edilemese de yerel seçimler ve referandum arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu neticesine varılmaktadır. Yani bu dönemde yapılan yerel seçimler ve referandumlarla kredi/aktif büyümesi arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

4.4.2. 2010-2017 dönemine ilişkin 3 aylık veriler ile yapılan analizler

Çalışmanın bu aşamasında yapılan analizlerde 3 aylık veriler ele alınmıştır. Aynı zamanda bu dönem için kredi büyümesi ve kredi/aktif bağımlı değişkenleri ile açıklayıcı ve kukla değişkenler arasındaki ilişki analiz edilirken; hem seçimlerden 3 ay önceki hem de seçimlerden 3 ay sonraki dönemlere bakılarak seçim öncesi ve seçim sonrasındaki 3 aylık dönemlerde kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesinde meydana gelen değişiklikler irdelenmiştir. 3 aylık dönemlerin ele alınmasının nedeni bu dönemlere ilişkin 3 aylık sağlıklı verilere ulaşılmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan 3 aylık veriler kullanılarak analiz için daha fazla bilgi toplamak da mümkün olmuştur. Eğer politik konjonktür hareketleri kuramı hipotezinde ileri sürüldüğü üzere politikacılar makroekonomik araçları politik amaçları için kullanıyorlarsa bu durumda seçimlerden 3 ay öncesinde kredi genişlemesinin artacağını, seçimlerin sona ermesi ile birlikte de kredi genişlemesinin duracağını ya da normal seyrine geleceğini söylemek mümkün olabilir. Öte yandan iktidardaki politikacılar eğer kredi genişlemesini yeniden seçilmek için bir araç olarak kullanıyorlarsa buna seçimlerden hemen 3 ay önce başlamayacaklarını bu süreyi daha uzun tutacaklarını da söylemek mümkündür.

Analiz yapılırken kullanılan banka sayısı 31'dir. Bu 31 bankanın arasında 22 adedi mevduat bankası 9 adedi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Bağımlı değişkenlerden ilki ya da kredi büyümesi diğer analizlerimizde de olduğu üzere belirtilen dönemde kredi hacminde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ifade etmektedir. Kredi/aktif bağımlı değişkeni ise kredi/toplam aktif hacminde meydana gelen yüzdesel değişimi göstermektedir. Bu veri aktif içindeki kredi yüzdesinin bir önceki döneme göre negatif ya da pozitif yöndeki değişimini ifade etmektedir. Bu iki bağımlı değişken dışında analizde kullanılan açıklayıcı değişkenler ise şunlardır: Tcmbf, TCMB borç verme faizlerinde bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi, İşsz, işsizlik oranlarında bir önceki döneme göre meydana

gelen yüzdesel değişimi, Enf, enflasyon oranlarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi, Mevd/Akt, ilgili bankanın toplam aktif içindeki mevduat tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da mevduat/toplam aktif değişimini, HbDt/Akt ilgili bankanın toplam aktif içindeki hazine bonosu devlet tahvili tutarında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da hazine bonosu ya da devlet tahvili/toplam aktif değişimini, FzGl/Akt ilgili bankanın elde ettiği faiz gelirin o bankanın toplam aktif içindeki payında bir önceki döneme göre meydana gelen yüzdesel değişimi ya da faiz geliri/toplam aktif değişimini, Gsyh, gayrisafi yurtiçi hasılda bir önceki döneme göre meydana gelen değişimi ifade etmektedir. Kukla değişkenler hem seçimler öncesi hem de seçimler sonrasında analiz etmek üzere iki biçimde ele alınmıştır. Seçimlerden 3 ay önceki verilerle analiz yapıldığında d1 (genel seçimler), d2 (yerel seçimler) ve d3 (referandum) şeklinde bir notasyon söz konusu iken seçimlerden 3 ay sonrası için yapılan analizde d1p, (genel seçimlerden 3 ay sonrası), d2p (yerel seçimlerden 3 ay sonrası), d3p (referandumdan 3 ay sonrası) şeklinde bir notasyon kullanılmıştır.

4.4.2.1. 2010-2017 döneminde 22 mevduat bankasının seçimler öncesine ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler

Çalışmanın bu bölümünde 2010-2017 yılları arasında faaliyet gösteren 22 mevduat bankasına ait 3 aylık veriler ele alınmıştır. Analiz yapılırken seçimlerden 3 ay önceki dönemde bağımlı değişken ile açıklayıcı değişkenler ve kukla değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. İlk bağımlı değişken olarak kredi büyümesi ile diğer açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Açıklayıcı değişkenler; Tcmbf, İssz, Enf, Mevd/Akt, HbDt/Akt, FzGl/Akt, Gysh şeklindedir. Kredi büyümesi için çoklu doğrusal bağlantı problemi olup olmadığı varyans enflasyon faktörüne (variance inflation factor) ya da VIF bakılarak teyit edildikten sonra Hausman Testi, otokorelasyon için Woolbridge Testi, heteroskedastite için Modified Wald Test ve son olarak Paseran Cd Testleri kullanılmıştır. Yapılan testlerden F Testi sabit etki modelinin havuzlanmış en küçük kareler yöntemi (pooled OLS) tercih edilmesi gerektiğini gösterirken, Hausman Testi sabit etkiler (fixed effect) modelinin kullanılması gerektiğini göstermektedir. Aşağıda da görüldüğü üzere otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı vardır.

Yapılan analizlerin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 16. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası Seçimler Öncesi Analiz İçin Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.2610	.2591
	Std.Err.	.1847	.0670
İssz	Coef.	-1.056	.4970
	Std.Err.	.7277	.2637
Enf	Coef.	.0377	-.0025
	Std.Err.	.0226	.0082
Mevd/Akt	Coef.	.0240	-.0003
	Std.Err.	.0179	.0012
HbDt/Akt	Coef.	-.0010	-5.5306
	Std.Err.	.0003	.00001
FzGl/Akt	Coef.	-.0002	.0000
	Std.Err.	.0001	.0000
Gsyh	Coef.	-.6672	-.7552
	Std.Err.	.2625	.0969
d1	Coef.	.1035	.0297
	Std.Err.	.1164	.0421
d2	Coef.	.0620	-.2011
	Std.Err.	.1442	.0533
d3	Coef.	-.1501	-.0004
	Std.Err.	.1379	.0502
Number of obs =		1258	1258
Number of groups =		22	22
Wald chi2(67) =		1060.77***	1001.58***

Testler

Hausman Test	69,56***	0,01
Woodridge test for autocorelation	8,607***	38,535***
Modified Wald test for heteroscedastity	27586,63***	94,3635***
Paseran CD Test	26,522***	-4,277***

***. **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Yapılan analiz neticesinde seçimlerden 3 ay önceki kredi büyümesi ile genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı neticesine ulaşılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 17. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası Seçim Öncesi Kredi Büyümesi İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim	✓		
Referandum	✓		

Aynı dönemi ve verileri kapsayacak şekilde bağımlı değişken olarak bu defa kredi/aktif bağımlı değişkeni için benzer analiz yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde kredi/aktif bağımlı değişkeni ile yerel seçimler arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Öte yandan kredi/aktif oranı ile genel seçimler ve referandum arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 18. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası Seçim Öncesi Kredi/Aktif Büyümesi İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim			✓
Referandum	✓		

4.4.2.2. 2010-2017 döneminde 22 mevduat bankasının seçimler sonrasına ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler

Çalışmanın bu bölümünde 2000-2017 yılları arasında 22 adet mevduat bankasına ait 3 aylık veriler ele alınmıştır. Analiz yapılırken seçimlerden 3 ay sonraki dönemde bağımlı değişken ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. İlk olarak bağımlı değişken kredi büyümesi olarak gösterilirken açıklayıcı değişkenler; Tcmbf, İşsz, Enf, Mevd/Akt, HbDt/Akt, FzGl/Akt, Gysh şeklinde olup önceki analizlerde kullanılan açıklayıcı değişkenler

ile aynıdır. Kredi büyümesi için çoklu doğrusal bağlantı problemi olup olmadığı varyans enflasyon faktörüne (variance inflation factor) ya da VIF bakılarak teyit edildikten sonra Hausman Testi, otokorelasyon için Woolbridge Testi, heteroskadeite için Modified Wald Test ve son olarak Paseran Cd Testleri kullanılmıştır. Yapılan testlerden F Testi sabit etki modelinin havuzlanmış en küçük kareler yöntemine (pooled OLS) tercih edilmesi gerektiğini gösterirken, Hausman Testi sabit etkiler (fixed effect) modelinin kullanılması gerektiğini göstermektedir. Aşağıda da görüldüğü üzere otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı vardır.

Yapılan analizlerin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 19. 2010-2017 22 Mevduat Bankası Seçim Sonrası Analiz İçin Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.2074	.2293
	Std.Err.	.1773	.0555
İssz	Coef.	-.7211	.3266
	Std.Err.	.6504	.2054
Enf	Coef.	.0245	-.0014
	Std.Err.	.0186	.0058
Mevd/Akt	Coef.	.0242	-.0003
	Std.Err.	.0179	.0012
HbDt/Akt	Coef.	-.0009	-6.120
	Std.Err.	.0003	.00001
FzGl/Akt	Coef.	-.0002	.0000
	Std.Err.	.0001	.0000
Gsyh	Coef.	-.5776	-.8211
	Std.Err.	.2426	.0779
d1p	Coef.	.0305	.0757
	Std.Err.	.1111	.0346
d2p	Coef.	-.2007	-.0399
	Std.Err.	.0967	.0316
d3p	Coef.	.0524	.0074
	Std.Err.	.1104	.0347
Number of obs =		1258	1258
Number of groups =		22	22
Wald chi2(67) =		1062.09***	1022.64***
Hausman Test		71,45***	0,60***
Woodridge test for autocorelation		8,539***	38,868***
Modified Wald test for heteroscadastity		27877,38***	9896,09***
Paseran CD Test		26,919***	-4,287***

***. **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Yapılan analiz neticesinde yerel seçimlerden 3 ay sonrası ile kredi büyümesi arasında istatistiki olarak negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu neticesine ulaşılmıştır. Öte yandan genel seçimler ve referandumlar ile kredi büyümesi arasındaki istatistiki ilişki anlamlı değildir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 20. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası İçin Seçim Sonrası Kredi Büyümesi İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim			✓
Referandum	✓		

Benzer analiz kredi/aktif bağımlı değişkeni kullanılarak yeniden yapılmıştır. Diğer tüm açıklayıcı değişkenler aynıdır. Bu analiz neticesinde de kredi/aktif bağımlı değişkeni ile genel seçimlerden 3 ay sonrası arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre genel seçimler sonrasında kredi büyümesinin hızlandığını ifade etmek mümkündür. Yerel seçimler ve referandumlarla seçimlerden 3 ay sonrası kredi/aktif büyümesi ilişkisi ise istatistiki olarak anlamsızdır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 21. 2010-2017 3 Aylık Veriler 22 Mevduat Bankası İçin Seçim Sonrası Kredi/Aktif Büyümesi İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anamlı ve Negatif
Genel Seçim		✓	
Yerel Seçim	✓		
Referandum	✓		

4.4.2.3. 2010-2017 döneminde 31 mevduat ve yatırım bankasının seçimler öncesine ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler

Çalışmanın bu bölümünde 2010-2017 yılları arasında 9 adet kalkınma ve yatırım bankası ile 22 adet mevduat bankasına ait 3 aylık veriler ele alınmıştır. Analiz yapılırken seçimlerden 3 ay sonraki dönemde bağımlı değişken ile açıklayıcı değişkenler ve kukla değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Analizde özellikle kalkınma ve yatırım bankalarının kullanılmak istenmesinin nedeni seçimlerden önce bu bankalar üzerinden yapılacak kredi genişlemesinin bir

araç olarak kullanılabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Politik konjonktür hareketleri teorisi çerçevesinde seçimlerden önce yeniden iktidara gelmek isteyen hükümetlerin yatırım bankaları aracılığı ile yatırımları artırmak isteyebilecekleri düşünüldüğünden bu bölümde analize kalkınma ve yatırım bankaları da dahil edilmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları için $Mevd/Akt$ ya da toplam aktif içindeki mevduatın yüzdesel büyümesi açıklayıcı değişkeni ile $HbDt/Akt$ ya da toplam aktif içinde hazine bonusu ve devlet tahvilinin yüzdesel büyümesi açıklayıcı değişkeni bu analizden çıkartılmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının bilançosunda mevduat kalemi bulunmamaktadır. Öte yandan incelenen 9 kalkınma ve yatırım bankasının bilançolarında yer alan hazine bonusu/devlet tahvili kaleminin bazı kalkınma ve yatırım bankalarında sıfıra yakın olduğu, bazılarında ise bu kalemin gözardı edilebilecek kadar küçük olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde ele alınan tüm bankaların verilerinden bu iki açıklayıcı değişken çıkartılmış ve analiz bu şekilde yapılmıştır.

Tablo 22. 2010-2017 31 Yatırım ve Mevduat Bankası Seçimler Öncesi Analiz Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenler

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.1931	.2509
	Std.Err.	.2186	.0647
İssz	Coef.	-.8689	.5245
	Std.Err.	.8668	.2524
Enf	Coef.	.0356	-.0039
	Std.Err.	.0273	.0079
FzGl/Akt	Coef.	-.0001	.0000
	Std.Err.	.0001	.0000
Gsyh	Coef.	-.5634	-.7221
	Std.Err.	.3000	.0914
d1	Coef.	.0898	.0297
	Std.Err.	.1337	.0407
d2	Coef.	.0638	-.1859
	Std.Err.	.1589	.0507
d3	Coef.	.0524	.0049
	Std.Err.	.1104	.0049
Number of obs =		1789	1789
Number of groups =		31	31
Wald chi2(67) =		1094.09***	1157.93***
Hausman Test		1,49***	1,99***
Woodridge test for autocorelation		0,165***	757,32***
Modified Wald test for heteroscadastity		1,1000***	26801,55***
Paseran CD Test		44,985***	-2,247***

***, **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Yapılan analiz neticesinde yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere kredi büyümesi ile genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 23. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Öncesi Kredi Büyümesi İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim	✓		
Referandum	✓		

Aynı çalışma aynı verilerle kredi/aktif bağımlı değişkeni için de analiz edilmiştir. Bu analiz neticesinde de kredi/aktif ile genel seçimler ve referandum arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı neticesine ulaşılmış olsa da kredi/aktif ile yerel seçimler arasında istatistiki olarak negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 24. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Öncesi Kredi/Aktif İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim			✓
Referandum	✓		

4.4.2.4. 2010-2017 döneminde 31 mevduat ve yatırım bankasının seçimler sonrasına ait 3 aylık verileri ile yapılan analizler

Çalışmanın bu bölümünde 2010-2017 yılları arasında 9 adet kalkınma ve yatırım bankası ile 22 adet mevduat bankasına ait 3 aylık veriler ele alınmıştır. Analiz yapılırken seçimlerden 3 ay sonraki dönemde bağımlı değişken ile açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları için Mev/Akt ya da toplam pasifteki mevduat artış yüzdesi ve HbDt/Akt ya da toplam aktif içindeki hazine bonosu devlet tahvili artış yüzdesi açıklayıcı

değişkenleri bu analizden çıkartılmıştır. Bu dönemde incelenen 9 kalkınma ve yatırım bankasının bilançolarında yer alan hazine bonusu/devlet tahvili kaleminin bazı kalkınma ve yatırım bankalarında sıfıra yakın olduğu, bazılarında ise bu kalemin gözardı edilebilecek kadar küçük olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde ele alınan tüm bankaların verilerinden bu iki açıklayıcı değişken çıkartılmış ve analiz bu şekilde yapılmıştır.

Bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 25. 2010-2017 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçimler Sonrası Analiz Bağımlı ve Açıklayıcı Değişkenleri

Bağımlı ve açıklayıcı değişkenler

		KrBy	Kr/Akt
Tcmbf	Coef.	-.1309	.2169
	Std.Err.	.2064	.0537
İssz	Coef.	-.5850	.3303
	Std.Err.	.8079	.1976
Enf	Coef.	.0257	-.0022
	Std.Err.	.0220	.0057
FzGl/Akt	Coef.	-.0001	.0000
	Std.Err.	.0001	.0000
Gsyh	Coef.	-.4725	-.7612
	Std.Err.	.2606	.0731
d1p	Coef.	.0181	.0740
	Std.Err.	.1264	.0337
d2p	Coef.	-.1419	-.0295
	Std.Err.	.1000	.0294
d3p	Coef.	.06337	.0068
	Std.Err.	.1439	.0345
Number of obs =		1789	1789
Number of groups =		31	31
Wald chi2(67) =		1094.24***	1179.36***
Hausman Test		2,67***	0,80***
Woodridge test for autocorelation		0,164***	58,656***
Modified Wald test for heteroscadastity		1,1000***	27996,98***
Paseran CD Test		44,985***	-2,492***

***, **, * istatistiksel olarak sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık değerlerini göstermektedir.

Çalışma neticesinde ilk bağımlı değişken kredi büyümesi ile genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı neticesine ulaşılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 26. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Sonrası Kredi Büyümesi İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim	✓		
Yerel Seçim	✓		
Referandum	✓		

Aynı analiz aynı açıklayıcı kredi/aktif bağımlı değişkeni için de yapılmıştır. Bu analiz sonucunda ise kredi/aktif ile genel seçimlerden 3 ay sonrası arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öte yandan yerel seçimler ve referandumlar ile seçimlerden 3 ay sonrası kredi/aktif arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Tablo 27. 2010-2017 3 Aylık Veriler 31 Mevduat ve Yatırım Bankası Seçim Sonrası Kredi/Aktif İlişkisi

	İstatistiki Olarak Anlamsız	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Pozitif	İstatistiki Olarak Anlamlı ve Negatif
Genel Seçim		✓	
Yerel Seçim	✓		
Referandum	✓		

4.4.2.5. 2010-2017 dönemi için kamu bankalarının verileri ile yapılan analiz

Aynı çalışma sadece kamu bankalarının verileri ile seçimlerden 3 ay öncesi ve 3 ay sonrası için yapılmış bununla birlikte H₁ ya da H₂ hipotezlerini destekleyen bir bulguya rastlanmamıştır. Üstelik kamu bankaları sayısının sınırlı olması analiz sonuçlarının güvenilirliği ile ilgili soru işaretleri oluşturacağından bu sonuçlar çalışmada raporlanmamıştır.

SONUÇ

Makroekonomik göstergelerde meydana gelen dalgalanmalar ekonomide belirsizlik yaratmaktadır. Bu dalgalanmalar çoğu zaman üretim, yatırım, istihdam gibi ekonominin ana unsurlarını ya kısmen ya da büyük ölçüde etkilemektedir. Dalgalanmalar belirsizlik yaratırken ekonomi yönetimi anlamında alınacak kararlar da bu dalgalanmalardan doğrudan etkilenmektedir. Oluşan bu ekonomik dalgalanmaların politik dalgalanmalarla ilgili olup olmadığı konusu literatürde uzun zamandan bu yana tartışılmaktadır. Makroekonomik politikaların belirleyicisi çoğu zaman hükümetlerdir. Hükümetler seçmiş oldukları politikalarla gelecek kuşakların refahı ile bugün elde edilecek refah arasında bir seçim yapmak zorundadırlar. Bu seçim ülkelerin gelişmişlik düzeyi, hukuk sistemi gibi pek çok parametre ile ilgili olsa da başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere pek çok ülkede bugünkü refahın gelecekte elde edilecek refaha tercih edildiği söylenebilir.

Hükümette bulunan politikacılar ya iktidarda kalmak ya da yeniden seçilmek için makroekonomik göstergelere müdahale etmektedirler. Bu müdahaleler, çeşitli araçlar kullanılarak yapılmaktadır. Döviz kuru, faiz, bütçeye ilişkin bir takım verilere müdahale edilerek politikacılar amaçlarına ulaşmaya çalışırlar. Özellikle seçimlerden önce yapılan bu tip müdahaleler geçici bir refah algısı oluşturmaktadır. Bir piyasada alıcı ile satıcı nasıl bir araya gelerek bir fiyat oluşturuyorlarsa seçimlerde de politikacılar ile seçmen bir araya gelmekte ve tıpkı fiyat oluşması mekanizmasına benzer bir durum meydana gelerek ya politikacılar yeniden seçilmekte ya da iktidarı kaybetmektedirler. Bu çerçeveden bakıldığında politikacının “ücretinin” “oy” olduğu söylenebilir.

Politikacıların makroekonomik konulara müdahale etme istekleri literatürde çokça tartışılmış olup bu durum politik konjonktür hareketleri ismiyle anılmaktadır. Bu konudaki literatür çoğunlukla ikinci dünya savaşı sonrasındaki dönemde ortaya çıkmış ve kavram üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın merkezinde W. Nordhaus tarafından 1975’te yazılan “The political business cycle” başlıklı makale bulunmaktadır. Çalışmamızda söz konusu makale baz alınarak; konunun kavramsal çerçevesi, kavramın nasıl ortaya çıktığı, ne gibi değişikliklere uğradığı hususları üzerinde durulmuştur. Nordhaus tarafından ortaya atılan politik konjonktür hareketleri kavramı faydacı ya da oportünist yaklaşımı ifade etmesine karşılık,

1977’de Hibbs tarafından Nordhaus’un yaklaşımına alternatif olarak getirilen ideolojik ya da partizan yaklaşım ve bu yaklaşımların zaman içinde uğradıkları değişiklikler de incelenmiştir.

Politik konjonktür hareketleri kavramına, geleneksel ve modern olmak üzere başlıca iki bakış açısı bulunmaktadır. Çalışmamızda hem geleneksel model, hem de rasyonel beklentilerin geçerli olduğu modern model incelenmiştir. Bununla birlikte her iki modelin de altında faydacı ve partizan alt modeller olduğu da görülmektedir. Nordhaus (1975) dışında Lindbeck (1976) ve McRae (1977) tarafından geleneksel faydacı modele, Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Siebert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1990) tarafından modern faydacı modele, Hibbs (1977) tarafından geleneksel partizan modele ve son olarak da Alesina (1987) tarafından modern partizan modele yapılan katkıların üzerinde detaylı bir biçimde durulmuş ve politik konjonktür hareketleri kavramına ilişkin detaylı bir bilgilendirme yapılmıştır.

Bu çalışmada genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlardan öncesi ve sonrasında bankacılık sektöründe kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi üzerinde politik konjonktür hareketlerinin varlığı araştırılmaktadır. Çalışmanın yıllık ve 3 aylık veriler kullanarak bu detayda yapılması nedeniyle, özgün ve literatüre katkı yapabilecek bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın asıl amacı Türkiye’de seçimlerle kredi genişlemesi arasında bir ilişki olup olmadığıdır. Bu amaçla hazırlanan veri seti 1980 ila 2017 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Belirtilen bu dönemde veriler yıllık olarak ele alınmıştır. Türkiye’de 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında pek çok banka faaliyetine son verdiğinden belirtilen dönemde ele alınan banka sayısı da farklılık göstermektedir. Öncelikle 1980-2017 döneminde kesintisiz faaliyet gösteren 9 bankanın verileri ele alınmıştır. Bu bankaların belirtilen dönemde ortalama aktif büyüklükleri toplamı sektörün yaklaşık %55’lik kısmını oluşturmaktadır. 1980-2017 dönemi kendi içinde iki ayrı kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Bunlardan ilki 1980-2000 dönemidir. Bu dönemde faaliyet gösteren 15 bankanın verileri ele alınmıştır. Diğer dönem ise 2000-2017 dönemidir. Bu dönemde incelenen banka sayısı ise 28’dir. Yıllık verinin bu biçimde ayrılmasının ana nedeni 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat aylarında Türkiye’de yaşanan ekonomik krizin ardından yapılan seçimler sonrasında bu dönemin neredeyse tamamında ülke

yönetiminin aynı partide olmasından kaynaklanmaktadır. 1980-2000 döneminde farklı iktidarlar farklı dönemlerde Türkiye'yi yönetseler de 1 Kasım 2002 seçimlerinden bu yana ülke yönetimi nerdeyse kesintisiz bir biçimde Adalet ve Kalkınma Partisi'ndedir.

Bağımlı değişken olarak hem yıllık kredi değişimi, hem de kredilerin toplam aktif içindeki değişimi olmak üzere 2 farklı bağımlı değişkenle çalışılmıştır. Bu bağımlı değişkenlerin yanı sıra 7 farklı açıklayıcı değişken üzerinde durulmuştur. Kukla değişken olarak ise belirtilen dönemlerde yapılan genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar kullanılmıştır.

Panel veri yöntemi kullanılarak yapılan analizler neticesinde yıllık verileri kapsayan bu dönemlerden 2000-2017 döneminde yapılan genel seçimler ile bankaların kredi hacimlerinde meydana gelen değişiklik arasında pozitif ve güçlü bir şekilde istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu dönem Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tek başında iktidarda olduğu dönemi kapsamaktadır. Bu anlamda belirtilen dönem için politik konjonktür hareketleri bağlamında seçim dönemlerinde kredi büyümesi yaşandığını söylemek mümkündür. Bu dönemde yapılan yerel seçimler ve referandumlar için aynı ilişkiye rastlanmamıştır.

2000-2017 dönemini kapsayan yıllık verilerle yapılan bu çalışmada ele alınan ikinci bağımlı değişken ilgili bankanın toplam aktif içinde kredi miktarında meydana gelen değişme ya da kısaca kredi/aktiftir. Aynı dönemde bu bağımlı değişkende meydana gelen değişiklikler de incelenmiştir. Bu incelemede ise genel seçimler ile kredi/aktif arasında istatistiki olarak anlamsız çıkarken, yerel seçimler ve referandum arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan çalışmada yıllık verilerle yetinilmemiş ve 2010-2017 dönemi için 3 aylık verilere de bakılmıştır. Bağımlı değişkenler yine kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesidir. Açıklayıcı değişkenler ve kukla değişkenler aynıdır. Bununla birlikte belirtilen bu dönemde kredi büyümesi ve kredi/aktif büyümesi ile seçim ilişkisi hem seçimlerden 3 ay önceki hem de seçimlerden 3 ay sonraki periyot için incelenmiştir. Bu dönem için analiz edilen banka sayısı 31 olup bu bankalardan 22 si mevduat 9'u ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. 31 adet bankanın tamamı için ve 22 adet mevduat bankası için hem kredi büyümesi hem de kredi/aktif büyümesi

ile seçimlerin ilişkisini incelemek maksadıyla panel veri yöntemi kullanılarak bu bankaların hem seçimlerden 3 ay önceki hem de seçimlerden 3 ay sonraki kredi büyümleri ve kredi/aktif büyümleri ile seçimler arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu noktada yapılan analizler kredi büyümesi ya da kredi/aktif büyümesi ile genel seçimler, yerel seçimler ve referandumlar arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkiye işaret etmemektedir.

Nordhaus'un seçmenin miyop olduğu varsayımından yola çıkarak politikacıların seçimlerden hemen 3 ay önceki dönemde bir kredi genişlemesine giderek seçmenin oyunu elde etmeye çalıştıkları varsayımı ile seçimlerden 3 ay önceki ve 3 ay sonraki döneme ait veriler analiz edilse de seçimlerle kredi büyümesi arasındaki ilişki irdelenirken 3 aylık verilerden çok yıllık verilerin dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü politika yapıcılarının iktidarda kalmak ya da yeniden seçilmek maksadıyla kredi büyümesini bir araç olarak kullanmaya başladıkları dönemlerin seçimlerden hemen 3 ay önceki dönem yerine çok daha önce başlayan bir süreç olduğu düşünülmektedir. Öte yandan bu çalışma seçimlerden 6 ay önceki ve sonraki dönemler için de yapılarak çalışmanın boyutları genişletilebilir.

Bulgularımızdan yola çıkarak yıllık kredi büyümleri dikkate alınarak seçimlerin olağan zamanlarından önce yapılabildiği (erken seçim) dönemleri tahmin etmeye yönelik bir modele de ulaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aklan, A.N., Nargeleçekenler, M., Para politikalarının banka kredi kanalı üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:39 Syf 109-132, Eylül 2008
- Akan, Y., Kanca, O.C., Ekonomide partizan etkiler. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 48, Temmuz-Aralık 2016 ss. 1-15
- Akdeniz, C., Çatık, A.N., Parasal aktarım mekanizmalarının işleyişinde finansal koşulların önemi: TVP-VAR modellerinden bulgular. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 34, Denizli, S.73-96. (2019).
- Akkuş, E., Phillips eğrisi: Enflasyon-işsizlik değiş tokuşu. Teorik bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İktisat fakültesi Mecmuası Cilt 62 Sayı 2 Sayfalar 99-151*, (2012)
- Akerman, J., *Political economic cycles*. Kyklos Volume 1 Issue 2 May 1947 Pages 107-117
- Alesina, A., Macroeconomic policy in a two party system as a repeated game. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 102 No.3 pp 651-678, (Aug.,1987)
- Alesina, A., Roubini, N., Cohen, C.D., *Political cycles and the macroeconomy*. MIT Press, ABD, (1997).
- Alper, S., Tiryaki, S.T., Zorunlu karşılıkların para politikasındaki yeri. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ekonomi Notları*, Sayı: 2011-08 / 13 Nisan 2011
- Asutay, M., Searching for opportunistic political business cycles in Turkey. *24th Annual Conference of the Public Choice Society Berlin*, 15-18 April 2004.
- Balerias, R.N., Santos, V., Behavioral and institutional determinants of political business cycles. *Public Choose*, Jul. 2000, Vol. 104, No. 1/2 , pp. 121-147, (Jul. 2000
- Baltagai, B. H., Econometric analysis of panel data(6th ed.). *San Francisco: Johan Wiley & Sons, Ltd.,Springer*, (2005)

- Baum, F.C., Caglayan, M., Talavera, O., Parliamentary election cycles and Turkish banking sector. *Journal of Banking & Finance* 34 2709–2719, (2010)
- Beck, T., Klapper, F.L., Mendoza, J.C., The typology of partial credit guarantee funds around the world. *Journal of Financial Stability* 6 10–25, (2010)
- Berk, J.M., Monetary transmission: What do we know and how can we use it? *BNL Quarterly Review*, no. 205, June 1998. Syf. 145-170
- Bernanke, B., Monetary policy transmission: Through money or credit? *Federal Reserve Bank of Philadelphia Business Review*, (November / December 1988), p.3.
- Bernanke, B.S., Blinder, A.S., Credit, money and aggregate demand. *National Bureau of Economic Research*, March 1988, Working Paper No. 2534
- Bernanke, B., Gertler. M., Inside the blackbox: The credit channel of monetary policy transmission. *Journal of Economic Perspectives - Volume 9, Number 4 -Fall 1995-* Pages 27-48
- Burns, A.F., Mitchell W.C., Measuring the business cycle working plans. *National Bureau of Economic Research*, New York, pp. 3-22, (1946)
- Buzdağılı, Ö., Seçimler ve döviz kuru. Türkiye üzerine bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi* 2015
- Büyükakın, T., Philips eğrisi: Yarım yüzyıldır bitmeyen tartışma. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:39 Ekim 2009 Syf. 133-159*
- Cengiz, V., Parasal aktarım mekanizmasında kredi kanalının etkinliği üzerine bir analiz: Türkiye örneği (1990-2006). *T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, 2008
- Cengiz, V., Keynesyen monetarist görüşte parasal aktarım mekanizması: Bir karşılaştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Ocak 2008 Cilt:22 Sayı 1 Syf. 115-127*

- Chen, P.F., Chin Liu, P., Bank ownership, performance, and the politics: Evidence from Taiwan. *Economic Modelling*, Volume 31, March 2013, Pages 578-585
- Cukierman, A., Meltzer, H.A., A positive theory of discretionary policy, the cost of democratic government and the benefits of a constitution. *Economic Inquiry*, Cilt 24, Sayı 3, s. 367-388., (1986)
- Cole, S., Fixing market failures or fixing elections? Agricultural credit in India. *American Economic Journal: Applied Economics*, January 2009, Vol. 1, No. 1 (January 2009), pp. 219-250
- Çavuşoğlu, T.A., Credit transmission mechanism in Turkey: An empirical investigation. *Economic Research Center, Middle East Technical University, ERC Working Papers in Economics 02/03 November 2002*
- Çinko, L., Geleneksel politik konjonktür hareketleri üzerine bir değerlendirme. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, Sayfa 247-259, 2006
- Çinko, L., Modern politik konjonktür hareketleri teorisi: Rasyonel beklentileri içeren politik konjonktür hareketleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı :19 Yıl 2005/2 (325-339)*
- Cebeci, İ., Politik konjonktür teorileri: Literatür taraması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2019, Cilt:12 Sayı: 62 Sayfa 1194-1203
- Dinç, S.I., Politicians and banks: Political influences on government-owned banks in emerging markets. *Journal of Financial Economics* 77 (2005) 453–479, 2005
- Downns, A., An economic theory of political action in a democracy. *Journal of Political economy*, Vol. 65, No.2 (Apr., 1957) pp. 135-150
- Erdoğan, S., *Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi ile Siyaset-Ekonomi İlişkileri*. Değişim Yayınları, 2004, ISBN 975-6267-19-4

- Erdoğan, S., Bozkurt, H., Demokratik rejimlerde politik parasal konjonktür hareketleri: Türkiye üzerine ekonometrik bir inceleme. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10 (2) 2009, 204-220
- Frey, B., Lawrence, J. L., Towards a mathematical model of government behaviour source. *Zeitschrift für Nationalökonomie / Journal of Economics*, 1968, Bd. 28, H. 3/4 (1968), pp. 355-380
- Greene, W., H., *Econometric Analysis*. Prentice Hall, Fifth Edition, (2003) USA
- Gupta, B., Mukhopadhyay, A., Local funds and political competitions: evidence from the national Rural Employment Guarantee Scheme in India. *European Journal of Political Economy*, 41 (2016) 14-30
- Gujarati., Damodar., *Basic Econometrics*. McGraw Hill, Fourth Edition, (2003). USA
- Güdenoğlu, E., Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmalarının analizi. *T.C. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Tezi*, (2018)
- Haberler, G., Prosperity and depression: A theoretical analysis of cyclical movements. *League of Nations 1937 Series of League of Nations Publications II Economic of Financial 1936 II.A.24.*, (1937);
- Hall, E.T., Samuelson W.R., The “Samuelson-Solow “Phillips Curve” and the great inflation. *Miami University Farmer School of Business, Department of Economics Working Paper, Working Paper #2010-08, October 2010*
- Hazar, A., Yenice, S., Zorunlu karşılık uygulamalarının bankalarının bilançolarına etkisi-Türkiye Örneği. 2015. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 4 143-157
- Hausman, J.A., Specification tests in econometrics. *Econometrica* , Nov., 1978, Vol. 46, No. 6 (Nov., 1978), pp. 1251-1271

Hibbs, D.A., Jr., Political parties and macroeconomic policy. *The American Political Science Review*, Vol.71 No.4 (Dec.1977) pp 1467-1487

<https://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/transmission/html/index.en.html> Erişim tarihi Ekim 2021

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+politikasi/Zorunlu+Karsilik+Oranlari/> Erişim tarihi Ekim 2021

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> Erişim tarihi Ekim 2021

<https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce> Erişim tarihi Kasım 2021

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce/Baskanlar> Erişim tarihi Kasım 2021

<https://www.nber.org/research/business-cycle-dating> Erişim tarihi Aralık 2021

<https://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/transmission/html/index.en.html> Erişim tarihi Ocak 2022

İnan, A.E., Parasal aktarım mekanizmasının kredi kanalı ve Türkiye. *Bankacılar Dergisi*, Sayı 39 Syf.1-19 2001

Khawaja, A.İ., Mian, A., Do lenders favor politically connected firms? Rent provision in an emerging financial market? *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 120, Issue 4, November 2005, Pages 1371–1411

Kalecki, M., Political aspects of full employment. *Political Quarterly* (1943) pp 322-331

Kramer, G. H., Short term fluctuations in US voting behavior, 1896-1964. *American Political Science Review*, 65, ss. 131-143, (1971)

- Karahan, P., Para politikasının banka kredi kanalı yolu ile reel etkileri ve banka faiz oranlarına geçişkenliği: Türkiye Örneği. *Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2016*
- Kartal, M., T., Türk bankacılık sektöründe kovid-19 döneminde alınan tedbirler bağlamında aktif rasyosu düzenlemesinin muhtemel etkileri: Mevduat bankaları üzerine bir inceleme. *Journal of Banking and Capital Markets Research -JBCMR, V:4, N:10, 2020, pp.1-18*
- Kuttner, K., N., Mosser., P.C., The monetary transmission mechanism: Some answers and further questions. *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review, 15-26.*
- Keyder, N., *Para Teori-Politika-Uygulama*. Bizim Büro Basımevi, Ankara 5. Baskı, 1996
- Knoop, T. A., *Business cycle economics: Understanding recessions and depressions from boom to bust*. Santa Barbara, California: Praeger, an imprint of ABC-CLIO, LLC, (2015)
- Korkmaz. T., Yıldız. B., Gökbulut., İ.,R., FVFM'nin İMKB ulusal 100 endeksindeki geçerliliğinin panel veri analizi ile test edilmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi Istanbul University Journal of the School of Business Administration Cilt/Vol:39, Sayı/No:1, 2010, 95-105*
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., Government ownership of banks. *Journal of Finance*57 (1), 256–301. (2002)
- Lindbeck, A., Stabilization policy in open economies with endogenous politicians. *The American Economic Review*. 66, 1-19. (1976)
- Lucas, R. E. Jr., Understanding business cycle. *Kiel Conference on Growth without Inflation June 22-23 Kiel, Germany, pp. 7-29. (1976)*
- MacRae, C.D., A political model of the business cycle. *Journal of Political Economy* Sy, Cilt 85, Sayı 2. S. 239-263, 1977

- Meltzer, H. A., Monetary credit and (other) transmissions processes: A monetarist perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 9 (4), ss. 49-72. (1995)
- Morris, C.S., Sellon, G.H., Bank lending and monetary policy: Evidence on a credit channel. *Federal Reserve Bank of Kansas City, Economic Review*, Second Quarter 1995
- Mishkin, F.S., *Para Teorisi Politikası*. Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 2000
- Mishkin, F.S., *Para Politikası Stratejisi*. Efil Yayınevi, Ankara, 2014
- Micco, A., Panizza, U., Bank ownership and lending behavior. *Economics Letters* 93 (2006) 248–254, 2006
- Nordhaus, W. D., The political business cycle. *The review of economic studies*. Vol.42 No.2 (April 1975)
- Nordhaus, W. D., Alesina, A., Schultze, C.L. Alternative approaches to political business cycle. *Brookings papers on economic activity*. Vol. 1989, No.2 (1989) pp. 1-6
- Özkan, F., Tarı, R., Türkiye’de 1980 sonrası seçim dönemlerinin politik konjonktürel dalgalanmaları teorisi çerçevesinde analizi. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Sayı 36 Ağustos-Aralık 2010 ss. 223-238*
- Önder, Z., Özyıldırım., S., Role of bank credit on local growth: Do politics and crisis matter? *Journal of Financial Stability* 9 (2013) 13–25, 2012
- Parlaktuna, İ., Bahçe, B.A., Politik konjonktür dalgalanmalarının ekonomi üzerindeki etkisi ve Türkiye örneği (1980-2006). *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(2) 2006
- Paya, M., *Para Teorisi ve Para Politikası*, 2.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998
- Persson, T., Tabellini, G., Macroeconomic Policy, Credibility and Politics. *Harwood Academic Publishers, Switzerland*. (1990)

- Pesaran, M. H. General diagnostic tests for cross section dependence in panels (*IZA Discussion Paper No. 1240*). Institute for the Study of Labor (IZA). (2004)
- Rogoff, K., Sibert, A., Elections and macroeconomic policy cycles. *National Bureau of Economic Research Working Paper No. 1838*, (1988)
- Rogoff, K., Equilibrium political budget cycles. *The American Economic Review*, Cilt 80, Sayı 1, s. 21-36. (1990)
- Savaş, V. F., *Politik İktisat*, İstanbul: Beta Yayınları, 8. Baskı. (2016)
- Sapienza, P., The effects of government ownership on bank lending. *Journal of Financial Economics* 72 (2004) 357–384, 2002
- Shleifer, A., Vishny, R.W., Politicians and firms. *Quarterly Journal of Economics* 109, 995 –1025, 1994
- Stein, H. E., Strij. M., Political stabilisation cycles in high inflation economies. *Journal of Development Economics Vol.56* 1998 159-150
- Stiglitz, E.J., Weiss, A., Credit rationing in markets with imperfect information. *The American Economic Review*, Jun., 1981, Vol. 71, No. 3 (Jun.,1981), pp. 393- 410
- Stiglitz, J.E., The role of the state in financial markets. *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Economic Development, Washington DC, International Bank for Reconstruction and Development/World Bank*, pp. 19–56, 1993
- Şen, S.A., Bankacılık sektörü ve devlet müdahaleleri: Politik devresel dalgalanmalar çerçevesinde Türk bankacılık sektörü etki analizi. *Sosyo Ekonomi Dergisi* 2006-2 Syf 11-30
- Tabellini, G., Alesina, A., Voting on the Budget Deficit. *National Bureau of Economic Search Working Paper Series, Working Paper No. 2759*, (1988)
- Teletar, F., Makroekonomi siyaset ilişkileri: Politik devresel dalgalanmalar. *Ekonomik Yaklaşım* (1998), 9(31), 37-60

- Tufte, E., Determinants of the outcomes of midterm congressional elections. *American Political Science Review*, 69, ss. 812-826. (1975)
- Tufte, E.R., *Political control of the economy*. 1978 Princeton University Press
- Tüzün. O., Aydın., Ü., Ekinci., Ü., Türkiye’de Bernake Blinder mal kredi (CC) yaklaşımının Var tekniği ile analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 4, 2017, s. 1-30
- Uhlmann, P. A., See How They Run. Linkages between national elections and the behaviour of international banking flows in developing countries. *Thesis. Presented to the Faculty Of The Fletcher School of Law and Diplomacy. In partial fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. February 2002*
- Unay, C., *Ekonomik Konjonktür*. 6. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, (2001)
- Yang., J., Tang., Z., Yuan., Q., Xu., B., The economic and social benefits of the government backed credit guarantee fund under the condition of an economic downturn. *Technological Forecasting and Social Changes*, Volume 166, May 2021, 120632
- Yenal, O., *İktisat Siyasası Üzerine İncelemeler*. Türkiye İş Bankası Yayınları Ekonomi Dizisi:29, 1999
- Wooldridge. J.M., *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. 2002 The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England